

CÂNDIREA

ANUL VIII

No. 12

GÂNDIREA

DE APPARITIONE ANGELORUM

DE

G. CĂLINESCU

Toamna intrase în pădure ca un fum. În ceață spațiul este sfărâmat iar ulmii tremură în aerul gros ca propria lor umbră răsturnată în apă. Mergeam pe fund de lacuri, călcând cu piciorul în rugina putregaiurilor, cu ochii spre unda de sus a cerului, pe care pluteau câteva păsări cu aripi încete și albe de vis. Și frunzele se învârteau în cercuri largi, prin zone de apă și se trăgeau spre inima desigurilor în lente și îndelungi marea.

Tulburarea liniilor strecoară în suflet un sentiment de neliniște și așteptare. Pădurea dinaintea-mi nu era repetarea la nesfârșit a aceluiaș copac. Nu era o mortăciune străină de sufletul meu, care e nimic fără mine și vine totdeauna, neschimbată, după legea umbrelor. O astfel de pădure e un joc al gândului. Iei o salcie și o repeți circular în jurul unui lac, un plop și-l risipești pe-o paragină, un jep și-l lași să se târască în sus, pe stâncă, până se pierde dincolo de creste. În acest univers în serie te cuprinde urâtul. Nu există decât negură inertă și un ochiu uniform ca o pecete. Alergi într'un parc urmărit de râsul unui faun și în toate statuile râde acelaș faun. Treci în goană prin sălile unui palat și cea de a doua sală e mereu cea dintâi. Bați la o sută de uși și-ți deschide acelaș om și acel om ești mereu tu. Crezi că ai în fața ta un popor care te privește cu zâmbet și ești tu între patru oglinzi.

Voiam așadar să sparg oglinda și să văd ce este dincolo, în negură, să fug de acelaș copac ce alerga neobosit înainte-mi, universalizându-se, când deodată toamna intră în pădure ca un fum și ulmii începură să tremure ca pe un fund de lac.

Lașitatea pădurilor cumiști m'a scârbit întotdeauna. Asemenea păduri așteaptă securile și topoarele, rânduindu-se în serii clare după tăria flacării pe care o ascund virtual sub scoarță. Sălciile nu fug peste noapte, lăsând bălțile austere ca ochiurile de apă sulfurică din străvechile cratere stinse. Stejarii nu se strâng tăcuți în jurul orașelor pentru a înăbuși viața și a aboli focul. Nici nu s'au văzut vreodată ierburile târându-se spre cisterne pentru a scăpa de ochiul de aur al secetei.

Buruienile sunt încă în sfera lui Lucifer, stăpânul umbrei moarte, ostile mișcării. Umbra aleargă după tine, târându-se, dar nu ți-e tovarăș. Ar trebui să poată să se ridice și să se smulgă de tine, să te aștepte de departe pe o margine de cale și să ți se alăture plină de pulberea altui drum, ca un nou prieten.

În lumea lui Lucifer tot ce te atinge este mort. Scoarța copacului e rece și pământie, apele sunt greoaie și stinse ca vinurile veștede iar ploaia nu vine din cer, ci dintr'o zonă de cenușă terestră. Cum să nu ți pi de povara nimicului, osândit să privești somnul fără nădejde al negurei? Cum să nu te cuprindă somnul în grădina împietrită în care statuile se lasă orbite de muschiu și nu-și smulg mâinile din iederă? Sunt și oameni cari intră înainte de moarte în lumea inertei, căpătând în ochi opacitatea granitului și în gesturi uniformități de bust.

Când am intrat în pădure, șuerul lăuntric, ceața luminoasă și surda frământare a crengilor m'au umplut de nădejde. Era să se întâmple poate ceea ce doream. Două aripi fulgerătoare de înger nevăzut aveau să incendieze margina din fund a pădurii. Insuflețiți de aterizarea neașteptată a luminii, copacii și-ar fi recăpătat liberul lor arbitru. Ii și vedeam, în ceață, cutremurându-se. Aci un pâlcc de mesteceni albi se răsfireau în pripă, lăsând imensitatea câmpurilor să se desfacă. Șesurile alergau înainte, netede și luminoase, pierzându-se în cer, dincolo de orice măsură. Stejarul bătrân scotea picioarele putrede din mal și răsucindu-se în chipul unei omizi uriașe cu coama verde se lăsa spre luminișuri, în vreme ce tufele mărunte asfixiate de aciditatea putregaiurilor se ridicau, umflate, în sus.

Peisagiul, eliberat circula în jurul meu, lungind sau apropiind orizonturile. Șesuri fără sfârșit roteau în perspective nelimitate o vegetație uniformă de copaci rotunzi, pierzându-se dincolo de zări cu o claritate de miniatură. Uneori lucid ca o pictură pe lemn, câmpul se rupea în smârcuri mișcătoare de buruieni sau se lumina asemeni pajștelor cu fire de iarbă aurie, din icoane. Pășunile apropiate erau arse de soare, cele din fund se pierdeau în albăstrimi oceanice, unindu-se cu cerul. Copacii veneau în goană, aci șuerători și sălbatici, fugărindu-se și culcându-și coamele la pământ, aci diafani și idilici, lunecând singurateci într'o rouă luminoasă. Uneori întinderile rămăneau multă vreme într'o singurătate ascetică de ierburi scurte, roșcate. Apoi tufele țâșneau fumurii din toate părțile, în stoluri răzlețe sau în turme, continui, pentruca să se risipească în sbor planat spre zare sau invadate de unanimitatea furtunecă a pădurilor. Inctetul cu încetul șesurile se surpau ca pâlniile spre mijloc, tumefiindu-se pe margini, colinele și râpile rupeau tot mai mult talerul drept al solului, iar tărâmurile scufundate mă lăsau pe margini amețitoare de mări secate ori mă coborau între ziduri înalte de stâncă, răpindu-mi cerul. Poenile se aprinseră pe margini. Uriășe aripi albe se zbătură în sus și în jos și o panglică argintie de apă alergă gonită de sălcii pe fundul crăpat de arșiță al unei albiu largi, nămolose.

Nu era decât vis, dar un vis plin de înțeles.

Pentruca lumea să nu se strângă în juru-ne ca un zid de stânci sure înalte până la cer, trebuie să-i deducem esența din însăși spiritul nostru, care este liber arbitru. Nevoia de miracol este o reacțiune împotriva monotoniei și goliciunii Naturii. Rațiunea și Experiența, două mantii ale aceleuiaș Lucifer, ne înfășură și ne sting. Cum cu fiecare bolovan aruncat, apa unui lac se risipește și se tulbură, astfel spiritul nostru se vede micșorat cu fiecare umbră din afară. Experiența este limitarea spiritului prin elementul mort al Naturii, descoperirea inerției, spargerea luciului apei cu nămol. Ar trebui să vedem în natură nu un prilej pentru spirit ci un efect al acestui spirit pentru ca zidurile singurătății să se macine și să cadă.

Adevărata realitate consolatoare pentru conștiință este, așadar, Divinitatea universală. Universul nu e decât înfățișarea sa sensibilă. Experiența nu mai înseamnă restrângerea ci descoperirea spiritului dincolo de propria noastră flacără. Fenomenul fiind individual, rațiunea extrage din el numai universalul. Dimpotrivă, Divinul este universal, dar ni se înfățișează întrupat. A crede că ești mai aproape de Dumnezeu cu cât materializarea este mai nedesăvârșită este a cădea din nou în neguri. Erezia nu este de a primi materia ca aparență a Divinității, ci de a crede că este o realitate în sine, străină de spirit. Lucifer vede în fenomene nămoluri moarte reductibile la aceeaș uniformitate, iar credinciosul caută un înger în fiecare fapt. Ingerii sunt împărțiți pe cete după apropierea lor de Dumnezeu și tot astfel fenomenele urmează o scară de ierarhie în virtutea puterii de reprezentare a gândului divin. Un bloc de marmură mă lasă singur și egal cu mine, ca și mai înainte. Spiritul meu este îngărdit printr'o nouă negură albă căci fiecare cunoaștere e nu victorie asupra lumii ci înfrângere prin mai multă materie. Un chip săpat în aceeaș marmură îmi dă cu atât mai mare sentimentul libertății mele, cu cât e mai plin de viață. Căci între spirit și materie, lupta (numită cunoaștere) este ireductibilitate, înstrăinare prin continua verificare a uniformității.

Intre spirit și spirit lupta se dă însă de elemente înrudite și efectul este o scară de perfectibilitate. Dacă chipul din marmură e turbure și trist de prea multă piatră, eu simt superioritatea mea spirituală, în căutarea de a desluși aripa îngerului care bate înăuntru. Dar se poate ca piatra să strălucească deodată de mai mult gând decât mine și atunci înfrângerea mea se cheamă adorație și este de fapt o izbândă, căci subordonarea spiritelor nu înseamnă mărginire ci solidaritate.

E o rătăcire să crezi că năvala îngerilor cere o amestecare a fenomenelor și o turburare a puterii de a măsura întinderea materiei. Credința nu alungă cunoașterea oarbă, dar o socotește numai ca o treaptă utilă spre angelizarea a tot ce apare.

Lucifer e înegurat căci prevede totul și-i este inteligibil tot, ceea ce înseamnă că Universul lui merge fără de el și dincolo de aparență nu mai e nimic. Tristețea nu e a credinciosului care așteaptă mereu, ca duhul ascuns să se manifeste. Eul lui nu este inutil și nu se neagă în experiență. Prevederea e aci profeție iar știința vieții eroică. Și în vreme ce cunoașterea aparenței pure duce la pierderea personalității în uniformitatea tipică a omului-fenomen, mistica dărâmă turnul lui Babel și în chilia singuratecă urzește pe profet.

Lucifer pornește dela nimicul-concret la relativ. Misticul se coboară de la absolutul divin la concretul simbolizator de spirit. Universul este pentru Lucifer uniformitatea elementului inert. Pentru mistic este aspectul secular al Spiritului.

Știam acum ce înseamnă lumina aripilor îngerului din pădure. Ochiul păgân vede numai relativul, tipicul. Peisagiul ce se răsfrânge în pupila acestuia e o problemă generală de linii și culori. Țara mea își avea însă îngerii săi, trimiși de divinitate s'o întrupeze pe diferite trepte, îngerii nevăzuți până atunci de mine.

Dar și neamul meu trebuia să fie în sfera umană, un concret divin. Omul dincolo de rase este o relație. Pentru a fi o încarnare a absolutului, trebuia să mă cobor la forma cea mai plină de înțeles, deci și cea mai concretă. De unde am tras încheerea că dacă rațiunea duce la internaționalism, credința implică ideea de națiune ca reprezentanță parțială a divinității.

Drumul popoarelor nu putea fi dedus dintr'o generalitate ci tot din organicitatea lui de esență divină. Gândului unei culturi universale, sincronice îi făcu loc convingerea în legitimitatea tradiției.

Această tradiție trebuia aplicată în chiar domeniul credinței. O religie universală este o ispită a lui Lucifer, ieșită din aplicarea relativului la spiritual. Absolutul operează prin revelație și simbol dar în chip individual. Dumnezeu egal pentru toți, devine idee generală, distrugătoare de absolut, cu putința la o umanitate abstractă, mecanică. În țara mea singura credință legitimă era ortodoxismul.

Domnița stă fără gânduri într'o floră de mătăsurii. În somptuozitatea stofelor trupul izbește încordat ca un simulacru de marmură. Ar trebui să întinzi pe cer un lung brocart bătut cu fluturi și crini de aur, în chipul icoanelor învechite și în vasta perspectivă a câmpurilor să risipești o vegetație subțire de argint și email. Atunci zâmbetul suav ar părea mai mândru și ochii ar sclipi de siretenie ca lumânările unui candelabru de cristal.

Privind-o cu ochii lui Lucifer aurul se stinge și trupul rămânea gol. Domnița nu era nimeni ci o umbră abstractă la fel cu toate umbrele ce umflă faldurii velurului. Simțeam o răscolire a simțurilor dar era cea de totdeauna, fără așteptare, și ființa dinainte-mi putea fi orișicine, după cum și era. Ședea zâmbind străin și uniform și nu puteam trece cu sufletul dincolo de ochii reci și nestatornici fiindcă nu era decât o copie de simulacru fără duh propriu.

De ce oare domnița n'ar fi o întrupare unică a Spiritului universal? Atunci nu m'ar cuprinde urâtul în fața uniformității fără miez, care dezolează ca și copiile de Veneră reci de aceeași marmură opacă pe dinăuntru. Ar fi asemeni mie când închizând ochii refuz să primesc umbrele din afară, adică un miracol neîntrerupt. Aș simți esența mea însăși întrupată mai desăvârșit și această ierarhie m'ar umple de turburare și spaimă. Sentimentul propriei inferiorități este dulce și neconstrângător, când puterea biruitoare nu este întunericul orb și străin ci spiritul universal căruia aparțin,

într'o ipostază mai liberă de materie decât propria conștiință. Domnița este dela sine mai sus pe scara valorilor spirituale, înfățișând un simbol mai pur și în fața ei orgoliul și îndrăzneala fac loc rugăciunii și adorației.

Lucifer dă îndrăzneala fără bucurie, fiindcă mecanica umbrelor se poate cunoaște și inevitabilul se poate prevedea.

Domnița stă iarăși într'o floră de mătăsură pe fundul unui brocart lung bătut cu aur, dar ochii lucesc umed ca luminile unui candelabru răsfrânt în apă și în juru-i încep să se strângă fulgerătoare vârfulurile de aripi ale îngerilor erotici nevăzuți.

Cași pădurea, mulțimea este pentru Lucifer umbra unui individ repetată la infinit. O astfel de multitudine nu e o realitate nici cât o adunare de nori. O poți purta dela munte la vale, depe un continent pe altul și dintr'un secol într'alt secol, fără ca să-și piardă natura sa pur abstractă, numerică. Realitățile sunt concrete nu relative. Pentru a deveni forțe ale universului trebuie să descoperim în ele proporția divinității scorbite în secol. Popoarele sunt deasemeni concrete divine și ca atare în mijlocul lor stă adormit un înger. Sunt îngeri cari dorm încă și alții care s'au deșteptat și sboară spre cer. Intre popoare este așadar o ierarhie după proporția de realizare a intenției divine.

Popoarele lui Lucifer se conduc nu prin presimțământul absolutului care se revelă în moduri deosebite, ci după legile de relație dintre aparențe, adică dintre inerții. Instituțiile lor sunt raționale, valabile într'un cuvânt dincolo de timp și spațiu și punctuale în mecanismul lor ca aripa unei mori de vânt. Lucifer este internațional și democrat, fiindcă aceste două cuvinte reprezintă cea mai largă cunoaștere a relațiilor dintre aparențele oarbe, numite popoare. Mulțimea strânge pietricele multicolore și ridică un monument hibrid căruia i se închină. Dar acest produs al contribuției de pietre a tuturor nu este o realitate în sine, fiindcă nu participă la spiritul divin ci la legile materiei. Instituțiile popoarelor cu substrat spiritual sunt organice, deci autohtone și urmând, însuși chipul revelației spiritului în secol, sunt ierarhice. Domnia lor este dictatura spirituală a predestinatului, nu ales după legile profane ale cunoașterii relative, ci impus de sus prin puterea lui de a se desvălui ca o realizare mai înaltă a divinității.

Poporul luciferian caută să se conducă după o relație cât mai largă și observă în acest scop contingențele cu servilitate. El este progresist și liberal adică îndrumat dela concret la abstract, dela etnic la internațional, dela inițiativă personală la imitație. Poporul mistic crede în misiunea lui, în asistența divină și în minune. Forma acțiunii lui nu este supunerea la legea oarbă a materiei, ci eroismul, forțarea de a se smulge din tipic și de a deveni emblemă sensibilă a spiritului universal.

Intre arta profană și cea religioasă este aceeași deosebire ca între o groapă și un monument. Una bate pe drumurile cunoașterii și are un substrat documentar, cealaltă e o formă de adorație a misterului și o încercare de a găsi monumentul cel mai semnificativ care să-l revele.

Poesia vulgară trăește din senzație sau intelect. Senzația este sguuirea sterilă a conștiinței năpădite de negurile Nimicului. Mistica este însăși definiția poeziei : adică suprimarea necesității și așteptarea miracolului.

Fiind o formă a cunoașterii proza profană e un arsenal de raporturi între forțele oarbe. Ea nu înfățișează pe oameni ca aspecte ireductibile ale spiritualității universului ci pe omul abstract, fiindcă a cunoaște un om înseamnă a-l desbrăca de elementele personale. Drama devine o luptă între conștiință și non-eu sau între instincte inconciliabile, deoarece sunt materie în vreme ce ar trebui să fie ciocnirea dintre două credințe și două misiuni, rezolvabilă prin supunerea conștiinței mai puțin clare de originea sa spirituală. Arta mistică este elogiul personalității, de neînțeles prin legile materiei. De aceea istoria oamenilor mari în profan dă naștere romanului-biografie, în spiritual mitologiei.

Mitologia sacră este cronica viitorului iar arta până acum diversiune va deveni cult.

Noul univers sclipește în fața mea ca o imensă icoană bizantină învăluită în fum. Trupurile subțiate și absurde, se înșirue grele de veștminte prețioase, într'o așteptare pioasă. Ochiul în mig-

dală are în marginea pleoapei o bură de aur, iar deasupra capetelor se strâng în cercuri, aureolele îngerilor care năvălesc din fund. E o lume materială și patetică dar de o materialitate. limită, formă sensibilă a duhului intern.

Străvechea Veneră duce gândul spre pământul orb și germinație. Icoana o reînsuflește subțindu-i coapsele și înghețându-i sânii în fructe inocente. Blânda libelulă erotică nu mai poate sta pe pământ fără două aripi mari de lumină îndărătul umerilor subțiri. Toată violența cărnii s'a strâns în chipul unei sclipiri nestatornice în ochi.

Flora și fauna nu sunt elemente ostile spiritului ci fulgurații ale aceluiaș duh pe o treaptă mai joasă. Icoana le restabilește conturul spiritual, purificându-le de materia goală și reducându-le la simplități de simbol. Negrul chiparos se clatină alături de îngerul care plânge între aripi, pe capacul unui sarcofag. Stejarul stă între fulgere și stăpânește cerul ca un dom bătrân. Salcia plânge scurgerea apelor și este pentru sufletul trecător cel mai bun cenobit. Mesteacănul lucește alb ca un dominican, iar plopul stă sărac printre pasările cerului ca un Sfânt Francisc.

Din crângurile de ceață ale icoanei vin vietățile fără bestialitate, reduse la un gând precum în apocalips : leul grav ca o dogmă, căprioara sveltă a luminișurilor, stolul claustral al porumbieilor, păunul cu coada imperială, sprintenul ogar alb cași credința vigilentă.

Asceza nu suprimă materia ci încearcă spiritualizarea ei. Lucifer pândește sufletele slabe cu ispita flagelantismului. Creștinismul este însă religia divinității întrupate, a naturii cu sens, a idilei pastorale între două întunecimi. Flagelantismul falsilor ortodoksi, spiritualitatea cu bici în mână, erezia carnală a ființelor învinse de explozia materiei, trebuie repudiată ca o primejdie a sufletului. Lucifer e neliniște și revoltă. Isus e așteptare și turburare blândă, Lucifer își vâra unghiile în carne de voluptatea urii, Isus vindecă rănilile. Trepidațiunea și chiotul sunt semne de posedare și indivizii chinuiți de asemenea contorsiuni trebuie exorcizați.

COPIIUL PĂDURARULUI

DE

V. VOIGULESCU

SOSESC CODRII.

Se scutură anii frunză cu frunză,
și vine o toamnă obositoare
Cu cer spălăcit ca o pânză
Purtată 'ndelung și eșită de soare.

Orașul, trezit din lăncede liniști,
Se umple de care cu lemne și verze...
Și spun cărăușii mânăniți, că din miriști
S'au smuls, spulberate, cele din urmă berze.

Lemnele aruncate cad pe caldarâmuri
Și sgomotele mă isbesc muștrătoare :
Vin codrii la mine de pe alte țărâmuri,
Sosesc păduri doborâte de topoare.

Privind din geam trunchiurile sparte,
Clădite la zid stive de stive,
Gândurile 'ntoarse 'mi-aleargă departe,
Peste spinări de codri și plaiuri grive.

Amintiri scăpate de mult din cușca minții
Și-ascunse 'n codrii putrezi ai uitării,
Vin înapoi, momite de holdele căinții,
Și-abia răzbat prin sita de zile-a 'nstrăinării...

Le 'ntâmpină cu brațe chircite, fără vine,
Un suflet mic și galben, uscat ca niște moaște.
Cu ochi holbați trecutul se uită la mine,
Uimit mă cercetează și nu mă mai cunoaște.

PRIN SITA ZILELOR.

Eram copilul pădurarului din Valea Mătăcinii...
Viața nu mă desfășase din scutecel umbrei și luminii...
Toată zarea amintirii de copil ridicat copăcel
Mi-o umple un om mare cu copoi după el,
Cu pușca în mână și murgul gata...
E tata :
Când pleca în scăpăratul zorilor de aur
Lua cu el Noaptea și o ducea pe coclaur.
Altfel nu s'ar fi făcut ziuă în tot satul.
Când, seara, se 'ntorcea pe mână cu o secure,
Știam că tot el aduce Noaptea din pădure
În adins, ca să mă culce pe mine neastâmpăratul.
Uneori Noaptea intra în sat și 'n ogrăzile mele
Pitulată 'n carele 'nfoiate cu crăci și nuele,
Ce coborau legănat prin amurgurile 'nvinețite
Cu iarbă și frunzare pentru vite.
O mâncau făr' să știe plăvanii cu coarne ca luna,
De aceea aveau botul negru și umed totdeauna.
Curând am aflat că noaptea nu este
Roabă la tata, ca 'n poveste.
M'am mângâiat învățând lucruri și mai minunate...
Cum a prefăcut Sfântul Petru piatra 'n azimă
Pentru copiii vădanei, când trecea cu traista 'n spate
Spre „cetatea 'ntr'un pai sprijină și 'ntr'un fir razimă”.
Mai știam că fântâna din deal e gâtlejul pământului,
Cui se pleacă, — îi fac vânt în ea știmele mâniate ;
Cunoșteam toate fețele vântului :
Vântul ernei era alb și des ca un fuior,
Vântul toamnei galben și tușea ușor,
Vântul verei când albastru, când volburos ca focul,
Dar cel mai drag, vântul de primăvară
Era un vânt verde, vânt sprinten, cu el îmi făceam jocul...
Mă chema șuerând să ne luăm la trântă afară ;
Când ostenia, se culca pe-o cracă 'nflorită
Sufărând dulce și ușor ca surioara 'mi mezină-adormită.

PISICA POPII.

Eram un ghindoc și mergeam cu tata în codri odată...
Eu îi duceam cornul cu care chema la judecată,
Ca îngerii din cer, pe furii de lemne,
Pășiam ațintiți la dăre și semne.

Dacă speriam hulubii se deșteptau gorunii...
 Copacii toți stau smirna, căci noi li-eram stăpânii.
 Pe pulpeșele trunchiuri cu vine încordate
 Urcau, cruciș, noițe de edere 'nodate.
 Când,... ce giuvaer mi-a sclipit jos în iarbă?!
 O sculă grea, de aur, bătută 'n nestemate!
 Astă noapte, jucându-se de-a baba oarbă,
 Zânele au pierdut-o din pletele inelate,
 Sau s'a desprins din descopciatele lor rochii?
 Ah, e cu boabe de smarand de 'ți ia ochii
 Și 'n piezi cu două șiruri mărunte de rubine...
 Stai, n'o fi căzut când și-a frecat coarnele de tulpine,
 Un ciont din stema 'ncrengată a cerbului vrăjit?
 Nu!... Spunea bunicul, că 'n loc tănuit,
 Ies la mari răstimpuri șerpilor să se bată,
 Când vor să-și aleagă împăratul singuri :
 Șerpilor din dudae cu pielea vărgată,
 Șerpilor șui de apă, negri, cu urechi,
 Șerpilor groși cât butea, aținuți prin crânguri,
 De sub talpa casei, de sub poduri vechi,
 Șerpi ce dorm cu anii, descântați prin bozi,
 Șerpi bătrâni cât lumea, șerpi puendri, plozi,
 Ațâțați de slavă, vin plesnind din cozi,
 Șuerând din scorburi, lunecând din găuri,
 Unduind din mlaștini, șerpuind din tăuri,
 Furișțați din bâlciuri unde zac în cușcă,
 Vin și 'ncing cumplită, mută 'ncăerare,
 Se 'mpletesc în funii, spumegând se mușcă,
 Gâtuiți se 'noadă, strânșii într'o 'ncețtare,
 Se isbesc mai țepeni ca drugii de fier,
 Și se bat ca orbii, până 'n zori când pier,
 Mistuiți în găuri, înapoi în tăuri...
 ...Dar din cruntul sânge vânzolit în iarbă
 Cu venin și bale verzi amestecat,
 Intr'un chiag de aur strălucit se 'nchiarbă
 Luminos, un tainic, mândru nestemat.
 Cine îl găsește — asta-i istețimea —
 Se face 'mpăratul a toată șerpimea.
 ...Tăticule, tăticule! și 'n gene 'mi tremură stropii...
 — „Las'o copile, e o omidă : pisica popii...
 „Din ea ese un flutur ca o nestemată, când i-o veni sorocul”
 Am văzut cum mi-a căzut din cer zodia cu norocul!...

IARNA DE ALTĂ DATĂ

M'am jucat o vreme lângă două cruci...
 Aud plângând pe mama : „aoleu, unde te duci”...
 Și văd cum au băgat pe bieții bunici

Sub două moșoroae uriașe de furnici.
 Anul s'a veștejit apoi încet și s'a scuturat peste gropi...
 Vara tânjea în șesuri culcată peste snopi,
 Apoi toată zestrea Toamnei a risipit-o 'ngrabă,
 Crivățul sturloibat, ginere rău, fără de treabă.
 Și noaptea norilor umplu cerul cu nomol...
 Codrul tot mai zdrențaros se despoia domol
 Și prin răvășeala copacilor sgribuliți de frig
 Soarele se prevedea ca un inel, luna ca un cârlig.
 Doar brazii răsculați băteau cu vârfurile norii
 Și făceau semn lung încotro s'alungau cocorii.
 Peste tot pregătiri ascunse, tremur și șoapte,
 Cerul toamnei își scutură stelele coapte,
 Până ce m'am trezit de-odată cu o dimineață bălană,
 Și toți codrii îmbrăcați într'o albă blană,
 Mai frumoasă ca sarica tatii din cui.
 Fruntea pământului era plină de troene, cucui, lângă cucui,
 Și pădurile nămețite dormeau nepătrunse,
 Doar lupii desflorau alba lor taină.
 Tata își ardea în lulea gândurile ascunse,
 Ingânând o veche doină :
 „Codrule, straele-ți grele, ți le smulge vânturi rele
 „Și le-asvârle prin vâlcele, zace zăpada pe ele...
 „Și de părăsit ce ești, iarna te călugărești,
 „Iarna te călugărești...”
 Și vedeam aeva un uriaș călugăr culcat pe spate,
 Cu plete albe peste rasa neagră de crengi uscate.
 Când cerul aspru se tăia cărări — cărări — limpezișuri,
 Eșiam cu tata sus în grui pe-o pârtie cât palma,
 Croită de lupi, de epuri și vulpi, cu câinii de-a valma
 Și priveam în sat peste răzoarele de acoperișuri...
 Din hornul nostru, ca din o glastră,
 Pe tulpina-i mlădioasă
 Inflorea învoaltă peste casă
 Floarea fumului, albastră.
 Alte ori când vântul bătea peste ogeaguri
 Fâlfâiau fumurile ca niște steaguri.
 Jur împrejur se semețeau prin zările line,
 Înălțați peste norodul de muncele și coline,
 In caftane de zăpadă, Munții strânși ca la divan ;
 Penteleul ca un vodă purta soarele gugiuman.
 La coborâș alunecam pe dărdăușuri lustruite,
 Peste ape tari și lucii ca pietrele sclivisite.
 Prin negurile ici-colo sparte
 Lumea pădurilor înțelenite se ivea departe,
 Cu namile de codri suitori
 Sub cerurile pecetluite cu nori...
 Și, din vrăjmășia albă de afară, intram la vatră
 Cu inimile grele de piatră.

CHEIA DE AUR.

Pe vremea aceea mă 'nchinam mereu,
La masă, la culcare, la sculare :
Rugăciunea era cheia de aur cu care
Intorceam ornicul sufletului meu
Și-l potriveam să meargă după Dumnezeu,
Seara, dimineața și la tot pasul,
Cum își îndrepta tata după soare ceasul.
Domnul mă asculta și puteam orice să-i cer.
Dar aveam cunoscuți și prieteni toți sfinții din cer.
Isus mi-era ca frate-miu ce dormia 'n copae,
Il născuse mama în tinda de lângă odae,
Culcată ca Maica Domnului pe-o mână de pae ;
Acolo mai erau adăpostite două oi bolnave,
Un vițeluş cu picioarele slabe,
O cloșcă sub pat și-o pisică cu pisoii,
Care s'au bucurat la naștere împreună cu noi.
Intr'o noapte ne-au cântat îngerii la prag,
Am sărit din somn să-i apăr de câini :
Duceau, doinind, o lumină mare, ca un steag
Și purtau stebile de stele 'n mâni.
Glasurile lor cădelnițau în vânt,
„Hai ler, leroi, Doamne Sfânt...”
Multă vreme le-am auzit până au sburat din sat...
Cheia de aur s'a pierdut și sufletul a stat.

VARA IN MIEZUL CODRILOR.

Fața pământului nu mai era goală și spealbă...
Soarele păscuse iarba cea albă,
Inverzea peste tot cocleala ierbii adevărate,
Pajiștele se făceau ca ouăle încondeiate,
Bubuiiau bolovani tunetului rostogoliți în slavă,
Lumina agăța pe dâmburi un puf, o pleavă,
Scuturată din lâna turmelor de nori călătoare ;
Pădurile se umpleau de umbră turburătoare,
Sufletul se umbrea de dor și jind,
Trupul verii se zărea mijind
Prin cămăși de frunze în carnea cireșelor pârguite,
Sus, între coapsele pomilor atârând ispitate...
Știam un cotlon zăvorit în inima bungetului, unde
Un brad pustnic se 'nchina frânt de jumătate,
In fața unui stejar ce-și rotunjea biserica-i de crengi plecate
Până 'n ocolnița cerurilor afunde.
Intram ziua 'n amiază ca 'ntr'un amurg aicea
Unde nu străbăteau decât mierla și pitulicea,
Țărăind fugărite de ereți.
Ruji și curpeni împleteau o colibă cu pereți,

Și m'afundam cu gândurile într'un vis fără nume.
Lumina de amurg verde era de pe altă lume
Și 'n inima-mi aprinsă simțeam, printre bătaii,
Cum gâlgâe tăcerea vărsată peste văi.
Când mi se ura să mă uit în zările sufletului
Mă suiam ușor în foișorul de foi al stejarului,
Intr'un cuib uriaș de vultur părăsit,
Unde vedenia lumii mă ținea aiurit :
Munți voinici, de gât cu cerul, se 'nălțau cutezători,
Cu pieptare verzi de codri și căciuli albe de nori,
Albastre sihăstriei de plaiuri și coame negre de păduri...
De-asupra mărilor de frunză, stropindu-le cu picături,
La nunta 'mpărătească' a firii, pe 'ntinsul drumului de cer
Alerga soarele de vară ca un năvalnic colăcer...
Ades se abăteau furtunile. Apucat de furii
Vântul se umfla ca o foală și țipau cimpoaiele pădurii,
Nori focși treceau ca niște îngeri atletici,
Codrii huiiau și se vânzoleau besmetici.
Când se potolea urgia, din fund de lumi, duruitori,
Incărcați cu ploi mănoase porniau chervane mari de noroi.
După ce negura își împrăștia scama puzderii,
Dumnezeu anina luceafărul cercel în urechea serii.
Pe albe lespezi de nori rămași culcați în trepte
Urcam, cu gândul, la el scările drepte.

P I S I C A

DE

G I B. I. M I H Ă E S C U

Minunica s'a trezit din ațipeală și acum își urmează aieșea visul început. Ochii ei enormi pe figura cât o farfurioară privesc uimiți imaginea vieții de afară, reflectată în geamurile deschise. Și odată cu aerul tare al ogrăzii înverzite năpădește înzdrăvenitoare bucuria că poate însfârșit să revadă mare parte din curte, după trei săptămâni, de când a căzut la pat ; atât timp cât ferestrele au fost închise n'a avut dinaintea ochilor decât cenușiul aspru și zgronțuros al zidului vecin.

Acum însă, geamul deschis înăuntru este cu adevărat un mare tablou. În rama cercevelor se respiră ușor la slabele adieri ale verii, tot frunzișul de dealungul gardului din fund ; dela măceșii mărunți din față și până la salcâmul gârbov, care păzește curtea înspre mieznoapte. E o beție de verde și de albastru ceresc în geamul deschis înăuntru. Dar în rama geamului deschis în afară, pe-un fond transparent, acelaș peisagiu complicat și mișcător se desfășură negru ca tras numai în cărbune ; nici cea mai neînsemnată undă de albastru, nici cea mai ușoară plăzmuire de verde. Tot frunzetul acela, ce mișcă în rama geamului deschis în afară, sunt numai urechi negre de draci, care se ciulesc la adierele sufletelor în treacăt. Minunica acum s'a lămurit cu prisosință ; așa trebuie să fie *drumul*, pe care a mers acum un an Ecaterina, surioara ei mai mare, și acum doi ani, frățiorul ei mai mic Nistoraș — iar, cine știe, astăzi, mâine, drumul pe care va apuca ea agale, cu pisica.

Iată, acum din nou își amintește de Ecaterina. Erau de față mama și mama bătrână și domnul sufirog. Doctorul cel mare tocmai plecase, lăsând în urmă-i foarte nesigure nădejdi.

Ecaterina stătea palidă și întinsă, întocmai ca ea acum. De mult nu se mai putea mișca, neajutată, nici pe partea cealaltă. Dar *atunci* a sărit deodată pe șezut și Minunica par'că o vede.... cămășuța decoltată i s'a lăsat în jos și pieptișorul i-a ieșit deodată atât de îngust și de lung, de par'că era al unei păsări jumulite la bucătărie. Domnul sufirog și mama și mama mare s'au aplecat înfiorați deasupra-i :

— Mamă, pisica! a îngăimat Ecaterina... pisica!

— Unde e pisica, fata mamei?

Și toți au clătinat din cap cu tristețe. Numai Minunica s'a uitat speriată la ușa care a rămas închisă. Unde vede ea o pisică? s'a întrebat nedumerită și chiar s'a aplecat să se uite pe sub pat, dar pisica nicăeri. Și cu toate astea ceilalți aprobau cu înclinări din cap și plângeau.

— Pisica, mamă, pis, pis, pis...

Abia se mai auzea Ecaterina. Și capul i s'a lăsat ușor pe perină, iar mâna de-abea putea să

se mai ridice cu stinse mișcări mângâetore... Pis, pis... Și sufletul ei s'a dus cu pisica. Așa au înțărît, când Minunica s'a ridicat de sub pat și mama cu ochii îmbujorați și mama mare, care vrând să-și șteargă lacrimile nimerise cu batista în ochelari, și domnul sufirog, care par'că atâta așteptase, ca să-și strângă grăbit uneltele lucioase în dăsaga de piele, clătînând cu mâhnire din cap.

Iar Minunica, seara, în pătucul ei și-a închipuit întâia dată cum trebuie să fi fost drumul, pe care a apucat Ecaterina. El nu putea fi altfel, decât drumul spre Olt. Fără nici o casă, doar ici și colo câte un copac imens sau vre-o salcie pletoasă, veghind ca o lumânare încovoiată de căldură, din care se scurge toată ceara, la căpătâiul unei bălți. Numai că nici un om, pe nicăeri. Ecaterina se oprește iarăși după câțiva pași cu teamă mare, dinaintea liniștii adânci. Și se întoarce fricoasă spre pisica ei. Din două sărituri pisica o ajunge și apoi o ia înainte. Pis... pis... chiamă Ecaterina, căci pisica a luat-o prea repede acum. Și pasul mic al fetei și pașii nenumărați ai pisicii, îndeamnă astfel spre țara tăcută a lui Dumnezeu.

Când a îngropat pe Ecaterina, Minunica s'a ținut tot timpul de familia ei. N'a mai fugit spre cârdul de copii din urmă, ca la înmormântarea lui Nistoraș. Dar ochii — oricât s'a silit să-i rețină — de geaba ; în nenumărate rânduri ei au scăpat pe furii în ceata smerită a copiilor.

Smereția asta, abia reținută pe figurile mici și caraghioase, ar fi făcut-o desigur să pufnească în răs, dacă acum n'ar fi fost cu adevărat pătrunsă de gravitatea momentului. Ea plângea cu mare zbcium, ori de câte ori restul familiei începea de asemenea să plângă, la răspântii și la biserica din drum. Iar, întrucât privește la cimitir, părinții ei se întrebau cu groază, dacă nu o mai leșina, ca acum un an, când bulgării au început să bubue în tronul lui Nistoraș.

Minunica nu se întreba însă ce va face la cimitir. Căci o singură preocupare o muncea pe ea de trei zile : unde a putut ajunge Ecaterina cu pisica? A mai stat pe lângă casă, cum pretindea Mihai vizitiul și abia după îngropare pornește pe drumul cel tăcut ; sau — după cum pretindeau ceilalți și s'ar părea și mai firesc — s'a și scoborit de pe cântarul sufletelor și acum privește din poarta cerului, cum se prăpădesc cu firea, peste trupul ei, cei rămași pe lume. Asta chiar o face să fie mai atentă cu conduita ei de față. Numai că, din când în când... ochii ăștia... dacă ei fug înapoi, ea ce poate să le facă?

Mai ales îi place tare mult mutra de iepure sperios a lui Chelaru Constantin. Căci Chelaru e cu adevărat irezistibil, cum observă el de atent privește cu marii lui ochi uimiți și umezi ; dar numaidecât după aceea, instinctiv, capul lui fricos se întoarce bănuitor spre vecinul, care prea se vâra în el, prefăcându-se că urmărește cine știe ce în convoi, în realitate punând la cale vre-o păcăleală. Chelaru era râsul școlii. De aceea Minunica prevăzuse chiar ce are să i-se întâmple, când tocmai ferindu-se de vecinul suspect și presant, Chelaru se și poticni și încă zdravăn de tot ; ca de obicei, un altul, înțeles cu cel dintâi, îi și vârase piedica între picioare din partea opusă. Chelaru își întoarce groaznic spre vinovat expresia nemaî iertătoare a feței lui de omuleț exasperat, pentru care cupa necazurilor a atins, în fine, fundul ; dar în întreaga grămadă de figuri redevenite brusc candide și grave, mai puteai ghici pe nemernic?...

Minunica nu mai putu să privească mai departe și-și sorbi repede unda de haz, care i se ridicase între buze, cătând îngrijorată la cei mai apropiați din cortegiu.

Minunica își aduce perfect de bine aminte și de înmormântarea lui Nistoraș. Atunci părinții o lăsaseră în grupul copiilor de școală. Până la cimitir s'a amuzat strașnic : câte piedici n'a suferit Chelaru până acolo!... Dar mulțumirea ei cea mare era că acum copiii o respectau cu toții și că glumele lor erau numai pentru ea. Era centrul tuturor atențiilor micii gloate. Și asta o îngâmfă nespus și o făcea să plângă cu și mai mult spor, când dricul se oprea. Atunci copiii plecau capul și ascultau cu un fel de solemnitate suspinele fetei, pornind din m'jlocul lor să se amestece cu văicărelile părinților de mai dedearte și cu cântecele întămâiate ale pcpilor. Numai când dricul cu gea-

muri se urnea, zgâlțându-se din încheeturile lemnoase, numai atunci glumele lor începeau. Și la prima poticneală a lui Chelaru, lacrimile încete ale fetei săreau deodată toate din ochi, îmbrâncite brusc de aspra și neașteptata toană a veseliei. Atunci, la cimitir, Minunica a plâns cu toată râvna, mulțumită de însemnătatea ei din ziua aceea, ea slăbănoaga și nebăgata în seamă din zilele celelalte toate. A plâns cu atâta convingere, că a leșinat.

Iar acum ferestrele dinăuntru și din afară s'au închis din nou pentru totdeauna. Minunica așteaptă întinsă, palidă și calmă. Așteaptă pisica. La fel cu Ecaterina, ea nu se mai poate întoarce pe-o parte sau pe alta, de mai bine de trei zile.

Alături stă neconținut mama mare și o privește prin ochelarii cari se aburesc neconținut. Din când în când vin și mama și tata ; se apropie de ea, cu un fel de stânjeneală, pe care vreau de geaba s'o acopere — și vorbesc pe șoptite între dânșii, de par'că s'ar simți vinovați cu ceva. Fata îi privește cu blândețe, mai ales pe tată-său, care totdeauna pleacă fruntea sub privirea ei exagerat de iertătoare. Căci tatăl a urechiat-o cu o săptămână înainte de a cădea bolnavă. Și săptămâna cât mai fu sănătoasă, drept completare a pedepsei, nu-i adresase nici un cuvânt. Așa că boala venea ca o adevărată mană cerească pentru Minunica. Tatăl nu mai știa cum să-și îndrepte fapta lui de tiran. Nu venea din oraș fără jucării și nu-i adresa cuvânt, fără să fie o glumă bine ticluită. Dar fata, drept răspuns, îl privea cu ochi prea înțelegători și prea blânzi, ca el să nu și-i plece pe ai lui, îndată, rușinați. Și fata, atunci, par'că găsea putere în boala ei să pună și mai multă blândețe în priviri ; iar tatăl ieșea rușinat și zdrobit.

— Tată, de ce-mi iei atâtea jucării, nu vezi că acum, nu mai am ce să mai fac cu ele?

Când i-a spus astfel, tatăl, care tocmai desfăcea din hârtii și sforicele, un căluț murg și crâncen, pe rotițe gata de ducă, a ridicat fruntea palidă și câteva clipe, cu gura căscată și gândul în aer, n'a știut ce să răspundă. Iar mama mare s'a minunat, privind uimită pe deasupra ochelarilor legați pe după ureche.

— De ce, draga tatii, n'o să fii tu sănătoasă peste câteva zile?

O clipă fata simți răspunsul zburând prin cutia minții, rău, ca o păsărică neagră : „Peste câteva zile, știi bine unde am să fiu.... e he, eu aștept acum o pisică, nu un căluț...”

Dar tatăl par'că îi ghicise gândul ; o privea cu atâta teamă să nu spue astfel, că ea se înduioșă și zise tare :

— Frumos căluț, dragă tată...

Și crezând că n'a spus deajuns, pentru a-i arăta la rândul-i grijă de dânsul adăugă :

— Păcat de el și de banii tăi... pe urmă cui o să rămâe ?

Iar ochii tatălui, plesniți de lovitura inocentă, se topiră în lacrimi.

Neîntârziat *astăzi* trebuie să vie pisica. Cineva i-o spune lămurit Minunicăi din chiar adâncul ei. Ș'apoi domnul doftor a schimbat o astfel de privire cu domnul sufirog, că nu mai încapă nici o îndoială. Minunica a rugat pe mama mare să-i ardice perina, astfel ca ușa să-i stea întregă sub priviri. Domnul doftor a plecat cu domnul sufirog. Tatăl și mama s'au luat după ei și au rămas afară. Chiar întârzie să revină. Bunicuța și-a ridicat ochii după ciorap și privește pe deasupra ochelarilor cu cărlige. Dar ea nu vede nimic, că de fapt și-a întins urechia ei surdă să prindă orice svon ar veni de afară. S'a auzit atunci trântindu-se ușa cea grea a antreului. Și pe urmă ceva ca un suspin sau ca un început de plâns sau poate de cântec — și atâta : un început numai ! Dar care n'a scăpat timpanului surd al bătrânei. Căci buzele au început să-i joace repede neîmpinse de nici o șoaptă și nasul i s'a înroșit.

Deodată ușa : Minunica și-a ridicat ochii. Oare a și venit pisica ? Nu, sunt părinții ei. I-a privit rând pe rând, cum intră cu nasul în pământ, ca școlarii pe care domnul i-a scos la judecată.

Minunica a zâmbit și a închis ochii.

Și 'n dosul pleoapelor drumul spre Olt s'a întins deodată așa cum se știe, cu aceiași plopi bătrâni și dârzi, cu aceleași sălcii încovoiate de durere. Numai că — iarăși — țipenie de om sau de ființă ; e o tăcere de moarte pretutindeni, cu cât mai ales privești prin adâncimile zăvoaielor, la ochiurile de apă, peste care cerul se unește cu pământul.

Minunica l-a mai văzut numai odată așa ca acum, prin geamul deschis în afară : negru, drumul negru. Toți plopii și toate sălciiile astea sunt de-un negru aspru de cărbune, par'că un pârjol uriaș le-a cuprins din voia lui Dumnezeu, fără să le ardă. Iar pe sub frunzișul întunecat, ochiurile de apă ale Oltului care străjuiesc hotarul lui Dumnezeu sunt stătute și sticloase, ca ochii bunicii, când își scoate ochelarii. Dealtminteri e limpede că nu pot fi toate acolo ca pe pământ ; Minunica nu e de loc mirată de lucrul acesta.

Numai ceva nu vrea să pătrundă ca lumea, încă, în căpșorul ei atât de lucid în clipele acestea atât de târzii. Cum va fi acolo, unde cerul se unește cu pământul? Cum se va fi schimbând pământul și se va face, din ce în ce mai sus, cer...

Dar pe Minunica n'o mai roade ca setea curiozitatea ei nepotolită de toate zilele ; căci peste puțin, peste foarte puțin, se vor lămuri în sfârșit toate.

Și ea privește iarăși dealungul drumului spre Olt. Nimic, nici o țipenie de om. Numai ceva mișcă de departe, ceva minuscul sub plopii uriași și dârzi... E o pisică... e o pisică. Se vede bine : albă și cu petre negre. O pisică bălțată, care vine cuminte și nu se grăbește la mers.

Acum chiar s'a oprit în mijlocul peisagiului negru. Nu, nu e albă de loc : e sură și cu pete negre ; ba nici atât. E, ca întreg peisagiul acesta numai pete de umbră și pete de lumină vânăta, ca în zilele cu nor.

Iat'o, acum a pornit iarăși. Același mers încet ca omul la drum lung. Din vreme în vreme se mai abate pe-o margine, mai miroase ceva, se mai uită îndărăt, pe urmă iar mai face câțiva pași, de par'că nici n'ar atinge pământul. Iar urechile i se ciulesc ca frunzele în geamul deschis în afară.

Acum e încă departe, cam la mijlocul drumului, unde se desface pluta aceea pe care n'o pot cuprinde trei oameni în brațe. La asemenea distanță o pisică nu s'ar putea zări desigur. Dar pe aceasta o vezi de minune, ca și cum ar fi la doi pași. O-ho, poate că nici n'ajung să iasă copii dela școală și ea ar putea să fie încă aici...

Acum, în locul pisicii, în mintea ei, care singură mai trăește, se despică și se desfac zidurile școliei. Sala cea mare e goală și umedă, cu miros tare de cerneală violetă. Deodată, în tăcerea de mormânt, răsună un clopoțel și numaidecât mormântul se aprinde de huet, de tropot, de chiote. Copiii sunt în recreția a doua. Când li se va da drumul, larma lor ascuțită și fără conținere, tăiată de țipete repezi și uimite, se va curma brusc, dinaintea porților îmbrăcate în alb ale Minunicăi. O clipă iarăși chipul ei palid și osos va domni peste mințile pline de zbeg, chipul ei nebăgat în seamă decât în zilele de înmormântare.

Dricul alb s'a oprit zgâlțâindu-și geamurile la crucișul din colțul pieței. Convoiul e cel știut. După dric tatăl, de astădată singur, fără nici un copil. Pe urmă prietenii, pe urmă trăsurile, în cea dintâi mama cu bunica, înfășurată în voal negru, în celelalte cocoanele. Preoții cântă cu toții deodată. Fratele mamei mari, unchiul Nicolae, înconjurat de țigănuși, apucă în buzunar un pumn zdravăn de gologani, ca să-l arunce la pornire. Copiii de școală urmăresc cu multă luare aminte și înghițând în sec aceste preparative. S'ar arunca și ei în înghesuială, dacă printre capetele cortegiului, ochii „domnului” n'ar săgeta în toate părțile luminile lor verzui și neiertătoare de uliu.

Dar acum nu mai plânge nimeni în mijlocul lor, ca ei să păstreze cuviința răspântiilor. Răsete înfundate bufnesc, și Chelaru Constantin, care a încremenit cu privirea lui de rătăcit spre dric, căutând să distingă printre flori și panglici profilul moartei, se poticnește deodată și cade cu nasul în spinarea celui dinainte, care-l repede înapoi, cu o talpă aplicată prompt și unde trebuie. Minunica

își oprește repede râsul închipuirii stârnit de năpraznica mișcare. O duioșie dulce o cuprinde pentru bietul Chelaru, singurul care mai are curiozitatea să-i deslușească profilul de ceară în mormanul de flori. Ceilalți se burdușesc pe înfundate sau privesc cu invidie la țișănușii din jurul unchiului Nicolae.

O, la înmormântarea Caterinei, ea a avut mult mai multă însemnătate decât acuma la propria ei înmormântare! La gândul acesta, Minunica simți cald în gropițele scobite adânc ale ochilor; totuși gândul ei îi învălui iertător pe acești copii răi — și porni pe drumul Oltului, spre pisica ei... ce însemnau ei cu toții, față de pisica asta minunată! O ho, și 'n timpul cât a gândit la atâtea, ea trebuie să se fi apropiat mult, poate chiar urcă pe coastă în oraș.

Dumnezeule, dar unde e pisica?

Pisica nicăeri... iar drumul Oltului e plin de soare, plutele au înverzit... printre zăvoaie, ochiurile de apă lucesc ca oglinzile, iar cerul se vede bine, cum se desparte și cât se lasă hăt în urmă, de dealurile orizontului. Asta nu se poate... trebuie să fie o glumă... o nălucire.

— Mamă, ce să fie? Unde e pisica?

Asta se zbate zadarnic să întrebe Minunica. Dar buzele ei nu mai pot să articuleze și bolborosesc doar ceva neînțeles, iar bolborul ăsta o înspăimântă teribil. Cum, fără pisică? Unde, pe unde o s'o apuce ea fără pisică? Incotro e drumul cel tainic cu umbre și lumini numai?... Unde s'a ascuns acum, tocmai acum?... când a început să se facă întunec... tot mai mult...

Și Minunica se zbate să deschidă în fundul gropilor adânci ale orbitelor ochii, cari însă refuză să se mai deschidă. Trebuie să mai vadă odată... o singură dată... lumina... Și ea nu mai are decât această unică voință, care s'a concentrat atât de puternic aci, în această cea din urmă sforțare a ei, încât înșfârșit, cleiul uscat al înghețului a trebuit să cedeze... ochii s'au lărgit... dar par'că în smucitura lor bruscă, pleoapele au târît cu ele irisele, lăsând între genele lungi și încovoiate în afară doar albușele sinistre ale morții.

Și ultima bolboroseală, care i-a mai venit pe buze cu ultima picătură de sânge, a fost a aceleiași nedumeriri, a aceleiași unice și umile nădejdi înfrânte... ultima limbă de cuget care a mai bătut în fundul căpșorului de păpușă, nedomolitul clopot al vieții: Oare să nu fie de loc...?

Cu cea din urmă undă de groază, o mână enormă și neagră s'a abătut asupra-i și i-a apucat gâtul.... a apăsat numai.... ușor... foarte ușor... până și ea cu milă par'că... și totul s'a dus.... nimica toată.

— De ce-o fi deschis așa repede ochii? a întrebat într'un târziu mama.

— A văzut pisica! a răspuns atotștiutoare bunica.

Și bunica se închină:

— Doamne, iartă-mă, mari sunt minunile tale. Vezi, la amândouă, s'a arătat la fel.

Și când tace, s'aude acum clar și răspicat în odaie, tic-tacul ceasornicului de faianță din părete.

S C R I S O A R E

DE

ION PILLAT

Mariei Pillat

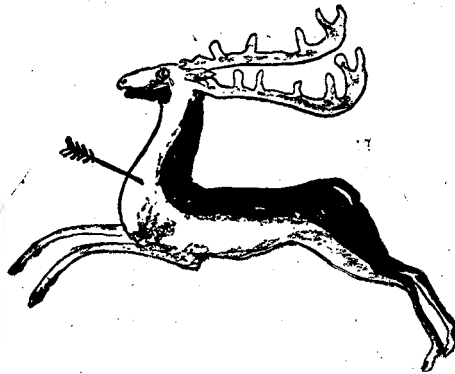
Se lasă iar amurgul pe parcul din Miorcani
Și sgomotul pe care l-am auzit de ani,
Cu pulberea luminii sosește pân' la mine :
E mugetul cirezii ce 'ncet cu seara vine,
Sunt scârțâiri de care pe drumul greu de rod,
E tunetul căruții ce trece peste pod,
Sunt chiote de oameni... Ce stranie prelungire
Le face să se piardă deodată 'n amintire!

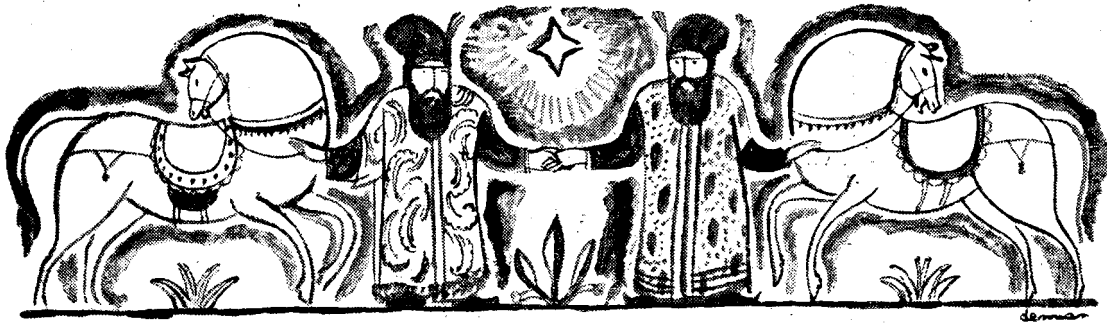
O toacă bate tainic, un clopot sună lung —
Sântă Măria mică e mâine ; să te-ajung
Nu pot decât cu scrisul, cu gândul și cu dorul.
Pe chipul tău, pe timpul ce fuge, trag zăvorul
Să mi te prind aicea, tu, cea de eri, de azi,
Tu, pururea aceeași la cuget, la obraz.
In parcul vechi și unde nimica nu se schimbă,
Ci numai anotimpul cu pas pustiu se plimbă,
Cum vrei să măsoar ziua cu bietul nostru ceas!..
De ce apuc condeiul să-ți scriu, când mi-ai rămas!
Întâia frunză cade, întâia barză pleacă.

Vor da alți muguri mâine și păsări noi pe cracă
S'or legăna. Tu singură vei sta când ele s'or fi dus.
In juru-mi înserarea pe țarini a apus,
Cenușa înoptării pe mâna mea se lasă,
O lampă c'o privire a luminat în casă,
Ca sufletul tău darnic, deschis și liniștit.
In drumul vieții mele Miorcanii m'au oprit...
Am fost bolnav de setea de-a fi și eu om mare,
Am sângerat zadarnic svârlindu-mă 'n vâltoare,
M'au vindecat copacii. Acuma sunt în stare
Cu frunza cea mai mică să mă anin de cer.

A înoptat : orașul și-aprinde cafeneaua ;
Aici la câmp sting lampa să se apropie steaua
Ce-a licărit stingheră la margine de sat.
Pe-aleea nevăzută se-aude apăsăt
Unitul pas al tatii și-al mamei mele ; pasul
Ce 'l auzeam pe vremuri, copil, când suna ceasul
Culcării, așteptându-i să mă sărute 'n pat...
O rază albă ramul din geam l'a desgropat :
Din umbră mii de ramuri misterios se lasă
Cu crengi catifelate pe pajiști de mătasă
Și bolți de întuneric se farmă și se frâng.
Ce-a fost adânc în noapte, se face mai adânc
Sub arcuri nesfârșite ce tremură 'n lumină,
Când se revarsă luna ca o fântână plină...
Deschid fereastra : pace, părere și pustiu —
Doar inima mi-o roade ceva ca un burghiu
Și o fărâmițează cu fie-care clipă.
Pe iarbă cade-o poamă, prin frunză-o aripă.

Și mă gândesc departe, la tine, la copii,
La moartea tuturor ce vine când nu știi,
La viața care curge, cu murmure de apă...

P O E Z I I

DE

R. H A N

DE SFANTUL HARALAMBIE.

În crângul la drum oprit ca o căprioară,
Ghiociei pe frunzele de-odinioară
Puneau, ca de Ziua Morților, semn de lumânare.
O pasăre sărea mărunt în prima rază de soare
Și-un glas cânta : „de-ași avea aripi!”
Eu gândeam : de-ași avea aripi,
Ași mângâia toporașii în turme
Și pe țărâna moale n'ași lăsa^m urme,
Azi când tresare inima firavei firi
Și tremură mieii pe picioare subțiri!

SCRISOARE LA SFARȘIT DE TOAMNĂ.

Să scriu pentru inima frântă :
O ceangă se 'ndoaie,
Cerul se 'nlăcrimă de ploaie,
Un greer mai cântă.

Tăceri lăsate pe înserat,
În amintiri mirezme de crin,
Un fluture mort pe scrin :
E ușor în Toamnă să fii îndurerat!

Strigă negustorii belșugul
Și trec căruțe cu lemne ;
Aceste sunt singurele semne
Aici unde nu vezi plugul!

Din odae simt cum cad iară
Frunze prin păduri — departe —
Prin piatra care desparte
M'ajunge un somn de fiară.

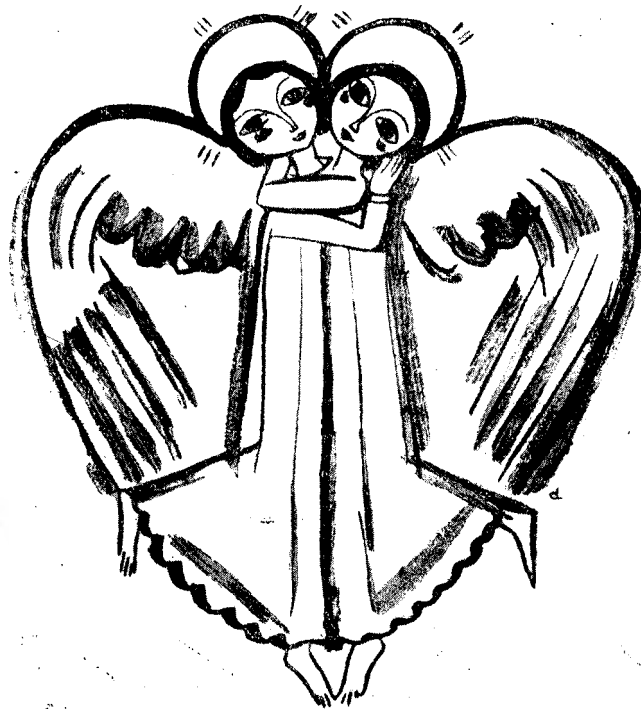
BISERICĂ DOMNEASCĂ.

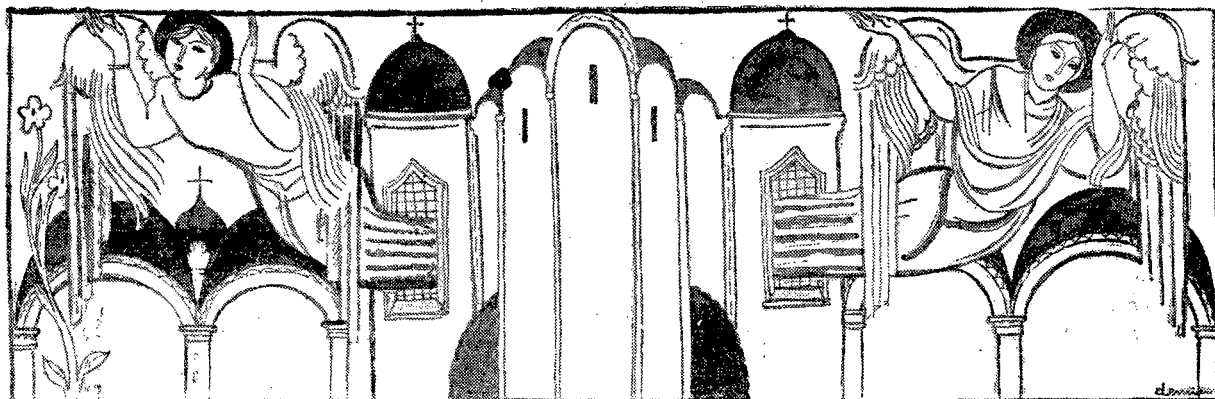
În zale odihneau ctitori cu mir pe frunte
Adânc, sub lespezi învelite în catifea.
Afară, nemăsurata viață înalt creșea
Vrând albul orb al soarelui să 'nfrunte.

Ca un milog dormea biserica domnească.
Fierbinți amiezi în zumzet o 'nveleau
În zid, bondarii ca 'ntr'un stup intrau
Și-un tei bătând din frunză cerca s'o trezească.

Mut, lăuntru negru în sine se chircise
De volburi înstelate bine ocrotit.
Și turlele solemne cu zidul scorjit
Tot mai duhneau tămâia care în cânt suise.

Pe streșini pândeau pasări în lumină
Săgetând, scurt, cu fluiere, prin boare.
Dar ușa grea, închisă sub zăvoare,
Oprea orice zvon viu pân' la altar să vină.

MAICA DOMNULUI DE LA MARE

DE
EMANOIL BUCUȚA

Smaranda pusese neauzit ușa în clanță și se oprise pe prag. Piața era acum plină. Recunoștea prieteni în cele mai gândite ascunzători de costum. Pe piatră, jos, ședeau turcește cadâne și fumau încet, cu ochii mici la stele, cu capul pe spate. Marginea înaltă a malului se vedea luminată, ca o streășină a cerului, fără să se vadă și izvorul luminii, lămpile cu gaz sub presiune ale lui Lascaride, acoperite de pomi sau de case. Era ca un foc de rampă al unei scene tainice. Minaretul se desfăcea din toate alb și plutitor. Era singurul personajiu, cu turbanul de piatră al balconașului de rugăciune, care stătea drept, în calea întunericii. Se uitau la el sau la basmele de o mie și una de nopți ale fumului de țigare? Erau departe de toată lumea dimprejur și, în șalvarii și feregeaua lor întunecată, ca niște bucăți de noapte. Poate erau costumate, dar poate erau și turcoalice adevărate venite din casele cu tizic de sus. Asta mică, din stânga, nu era țesătoarea de covoare de lângă cișmeaua cu migdali? Mâna ei se mișca fără să vrea, parcă ar fi trecut prin coardele de bumbac ale gherghifului și ar fi bătut dedesupt urzeala de lână colorată. Dar când frumusețea de pe lespezi se întoarse puțin, văzând-o, și-și ridică la ea sprânceana făcută, abia se ținu să nu strige pe nume pe Olga Crivăț.

Își pusese bine mîntea la teasc prietenii, ca să-și iasă câteva ceasuri din fire și să nască dulcea amăgeală! Era în trebuința asta de minciună ceva din beția persană a poezilor mistici. Căutau, cu hainele de împrumut, intrarea într'o lume unde fac de pază îngerii dela începutul Bibliei. Nici vinurile din burduf legănate pe cămile, nu s'au dovedit, pe vremuri, mai de ajutor. Avea să uite și ea, și să facă pe alții să uite. Așa și-așa, ziua de mâine tot avea să-și aibă răsăritul de adevăr. Întunericul avea să fie cules, cu toate șoaptele lui de ființe din peșteri și din ape care se apropie și se retrag nevăzute. Colțul cu ruine de pământ, făcute parcă de cutremure sau de arsura vetrelor de jăratice din scoartă, care închide golful cu înălțimile dela Caraghiol, avea să se subție și să se depărteze pe un fund trandafiriu. Marea avea să se ivească pe negândite, ca într'o revărsare de flux de după el, de un albastru topit și tot mai gros, până la scufundătura aburoasă a Văci-fără-iarnă și până la munticelul napoletan dela Ecrene. Toată prăpastia aceea goală, din care ieșeau astăseară bărcile fără ființă, avea să se umple de culori și de mângâere. Viața avea să înceapă nouă ca a doua zi după Facere, cu femei călcând după o măsură de cântec, pe care nu-l cântă niciun fel de măestrite unelte ale mâinii omenești, ci îl cântă pământul și îl cântă Marea la atingerea Soarelui zvăpăiat de Miazăzi. Iar ea trebuia să plece! Zorile n'aveau s'o mai apuce aici. Se cohorî între oameni, aeriană, cu fâlfâit de văluri. Plecarea ei începuse.

Lumea se scula puțin sau se apleca, lăsând-o să treacă în tăcere. Tocmai la capătul pieței, pe chenarul cheiului, stătea cu totul și cu totul la o parte o mogâldeată albă. Pălăpăitul felinarelor, care scăpa câteodată ca o apă roșie de după pânze și se vărsa peste oaspeți, o făcea să se întoarcă spre adânc, într'o silă neînțeleasă de lumină. Părea atunci, în hainele străine, cu brăurile pestrițe, mânecile largi și fesul cu canaf, o pasăre puternică de noapte, agățată într'o așezare nesigură de mul și gata să-și ia zborul, cu un fâlfâit de aripi care ar fi răsturnat pe toți oamenii aceia adunați cerc s'o vadă. Câte un val rar, trimis din larg, se spărgea într'o înălțare zadarnică de spume. Mogâldeata se apuca atunci cu o mână de încheetura pietrelor și se îndoia deasupra apei, ascultând. Când se făcea iar liniște, un fâșiit neîntrerupt, ca un clipocit în laturile unei bărci legate acolo, departe de nisip și cu oamenii la lopeți, o îndrepta pe locul ei, împăcată. Nu era primejdie de hulă. Pe urmă rămânea în vechea nemișcare. Era așezată turcește cu un singur picior băgat dedesubt, iar cu celălalt, întins înainte, clătinat la răstimpuri pe neașteptate, ca să clatine tot odată și ciucurile dela imineu, într'un joc fără martori. Un zâmbet fugar, unui gând nespus și repede alungat, lumina un obraz care se deosebea să fie al lui Lascaride. Spre el venea acum fără grabă Smaranda.

Se apropie până la trei pași, își scutură maramele ca o coamă, potrivindu-le, și se opri. Ținea buzele lipite fără nicio încordare. Pentru ce-ar fi avut de spus, cuvintele nu erau bune. Stătea în fața chemării pe care nu putea s'o asculte. Ca în marile rugăciuni, cu tot sufletul ridicat alb din dureri și desnădejde, tăcea. Brațele îi cădeau pe lângă trup și se pierdeau în cutele multe ale veșmântului. Ochii negri, împotriva luminii și arzând fără altă sclipire decât a lor și a stelelor, se uitau cu milă înainte. Era o milă de celălalt și o milă și de ea, pentru că în acest popas, în văzul oamenilor, unirea dintre ei se închegase, ascunsă și pieritoare. Și arăta într'adevăr dumnezeiască, plină de o dulceață și de o măreție care-i veneau din alt izvor decât al rolului de astăseară.

Lascaride se sculase de jos, o văzuse numai ca în scăpărarea unui fulger și se încovoiasă, fără să-și dea seama, cu mâinile până la pământ, ca în Răsăritul de unde porniseră strămoșii lui.

Smaranda îl privea fără să clipească.

Acesta era așa dar omul care îndrăsnise în sfârșit să-i ceară să fugă și aștepta aici, cu toate pregătirile făcute, ca să-i înlesnească desfacerea pentru totdeauna de-ai ei și de visurile de față! Il judeca l'niștit. Numai un fior, care-i suia ca pe un scripete părerile, o străbătea dela sânul stâng peste amândoi umerii și până deasupra sprâncenei din dreapta, care se bătea așa de tare că se temea să nu se vadă, și apoi îndărăt, pe acelaș drum, într'un cerc neîntrerupt. Ceva subțire și strepezit, ca un cântec meșteșugit pe o muche de sticlă, o umplea întreagă, și-l asculta fără s'o doară, parcă n'o privea. Era o despărțire, întâlnirea asta! Toate organele cântau ca un ison de prohod.

Se îmbrăcase într'adevăr în straele de greculeț, care negustorise în rada Balcicului pe vasele franceze ale războiului Crimeei, ancorate aici la locul cu ape bune! Nu mai era el, ci era neamul lui din insule, de jos dela mările cele calde, în care a fiert marmura templelor și a statuilor clasice. Voia să arate poate așa că se lepăda de tot și că o lua dela capăt, într'o nouă viață, la fel cu începătorul de demult al averii. Nu mai avea nimic decât hainele astea, care nu erau ale lui. Ea, la rândul-i, nu se putea rupe de trecut, iar acel trecut nu-i îngăduia să aleagă. Iși aducea aminte de cula din vii, de pe malul Argeșului. De-acolo, de sus, se uitaseră bătrânii lor, aprinzând masalale, în calea lui Tudor. Il așteptau pe Domnul țăranilor, pe sluger, dar îmbrăcați cu grije și cu ișlicurile de întâi dregători ai țării. Il cunoscuseră la Glogoveni și la Viena, ca un bun purtător de socoteli și om cu durere de popor. Cula era plină de cărți franțuzești, care se mai păstrează și astăzi, din scriitorii de istorii și de visuri politice ai veacului. De-acolo, din foisor, obișnuiau să se uite și ele, să se uite nu numai peste lunca tăcută, dar să se uite și peste viață, și să aștepte. Ea n'avea altceva decât adăpostul ăsta de înălțime, care-i venea dela strămoși și care o apăra și-i era și temniță în acelaș timp. Venea de departe și trebuia dus mai departe. Lascaride nu putea să intre înăuntru. Băeții, dacă ar fi trăit, și-ar fi luat ei sarcina cea grea, jugul bătut cu pietre scumpe al istoriei, pe grumaz. Unde era Alecu, în toate aidoma bunicului numai flacăra, care, dela Paris și

din toată Europa, lucrase devalma cu emigranții dela 1848, bine și cu Bălcescu, bine și cu Eliade, ca să unească Principatele și să le dea un Prinț străin, când el însuș era turnat din aurul vechilor Voevozi? Un glonț în cap la Olt, în văzul culei unde într'un puț părăsit Tudor fusese aruncat bucăți de eteriști, îl smulsese dintre ei. Nicu îl urma curând, plin de răni căpătate pe Sabar. Se stinsese în parcul lor din București, cu foile galbene căzute până acoperiseră tot, alei și răzoare, pentru că nimănui nu-i mai stătuse gândul să le măture. Nu se învoise să fie dus într'un spital, unde ar fi trăit sub ochii armatei de ocupație. Ea era în acele zile o fetică de treisprezece ani. Se mișca de ici, colo, purtând o fașă sau un medicament de zădarnică ușurare. Nu plânsese. Nu plângea nici cu mâna fierbinte a fratelui într'ale ei. I-o săruta din când în când și simțea atunci prin buze, cum viața din ea se ducea. Iar acum ar fi trebuit să plece cu Lascaride, pe drumurile pe care ai ei le bătuseră pe vremuri după domnie și să cadă cu încă o bucată a casei lor, cum căzuseră ceilalți, cel puțin bărbătește, ca strămoșii, cu fața la dușman? Iși dădea el seama că întârzierea de-acum, înaintea lui, era un rămas bun? Că venise aici ca să plângă scurt, peste tot ce nu se putuse întâmpla și să piară, ca după o cotitură, în altă viață, unde nu-l putea lua, pentru că vameși încoifați și cu săbii, ca pe ziduri de biserici, nu l-ar fi lăsat să intre? Nu, nu știa! El își avea încrederea tânără, de om de faptă, care se trezise deodată stângaciu numai pentru că nu putuse să ia ceea ce era convins că i se cuvine, într'un chiot de bucurie. Biletul lui arăta o casnă de peltic, încurcat în singurele două cuvinte pe care vrea și nu e în stare să le strige. Cum o văzuse urcând scările Băncii Naționale din Varna, ca să încaseze cele o sută de mii de leve ale întâelor cheltueli?

Uite-l frânt, aici, cu toată vitejia întreprinzătoare la pământ. El era încredințat că, afară de vitejia asta, nu mai e nimic. Lumea e a oamenilor de azi, cari o plămădesc de fiecare dată din nou. Fierberea, fără altă lege decât voința, iuțea și încântarea proprie, ea are toate drepturile. Poartă cu sine ce-a fost, sporindu-i puterile, și-i dă o viață pe care altminteri a pierdut-o. Ce înșelare sângeroasă! Dovada o avea în față și n'o vedea. Desmeticit a doua zi, era să urle și să scrâșnească, dar împotriva cui îl înfrânsese, nimic nu putea. Nu era decât un glas din adâncuri de vremi, pe care și cine-l asculta, îl asculta cu spaimă.

Îi era necaz că se prindea privindul cu ochii Bălașei și judecându-l cu mintea ei. Nu se mănau. Bălașa se oprea înaintea vieții și o măsură cu neîncredere, pusă mai curând pe găsiere de cusur și pe luare în răs. Era o unealtă ascuțită care despica fără greș orice întâmpina. Stătuse prea mult la școala raționaliștilor din toate timpurile. Ea în schimb se dădea cu patimă și se topea, ca într'o dragoste, în orice gând bun care o câștiga. Mintea îi odihnea atunci în loc. Era ușoară și se călăuzea fără simțuri, călătoare prin spațiul dintre lucruri. Astăzi se abătuse însă dela mijloc de cale. O apăsa prisosul de putere de zbor pe care-l avea în aripile închise. De ce nu făcuse omul nebunia din urmă, să n'o întrebe și s'o pue să hotărăscă, ci s'o fure? S'o arunce ca într'o moarte, din care nu mai vii, într'o barcă sau pe un cal, și s'o ducă? Nu mai era cu puțință lucrul ăsta? Ce pirat de oameni își arăta numai creștetul, sub care cine știe ce gânduri mocneau? Ar fi fost al treilea din neamul lor care se poticnea în lupta cu veacul. Cum l-ar fi lăsat atunci să-și așeze capul cel fără odihnă pe umărul ei! Cum l-ar fi luat de mijlocul încins numai de munci ale lui Hercule! Cum ar fi uitat de tot ce rămăsese îndărăt! Cum ar fi iubit, cum ar fi iubit, cum ar fi iubit! Știa el acum că oprirea ei de-aici era de rămas bun? Că ar fi trebuit o minune, să se mai întâlnească? Ochii i se umplură de o mai adâncă milă. Numai de nu și i-ar fi ridicat și el pe-ai lui! Era aproape ca o binecuvântare și se întoarse.

Lipită de a doua ușă a casei, dinspre boiangeria pe care doamna Filipescu era supărată pentru că-i păta apa, o fată o urmărea cu evlavie. Era îmbrăcată în bulgarcă, cu pieptar strâns și pestelea înflorată. Părea mai gingașă și mai tânără decât cei optsprezece ani ai ei.

— Smarando! Smarando! șopti speriată când o văzu în dreptul ei, trecând fără să se uite. Smaranda îi întinse brațele și o prinse în ele cu dragoste.

— Ai venit, Zorco? Ce bine-mi pare!

— Sânt aici, cu mama, cu tata și cu Radco. Mă păzesc bine.

— Ce-i cu Sabin? L-ai văzut?

— Nu, și mi-e frică.

— Nu-ți fie nicio frică. El trebuia să aibă și grija măgărușului. Cine știe pe unde îl întinde necăjit de frâu! Să vedem dacă ai să-l cunoști. Chiar Bălașa i-a potrivit barba și peruca.

— E cu barbă? Ce grozăvie! Sigur că n'am să-l cunosc. Dacă e pe undeva pe lângă mine și nu-l ghicesc? E atâta lume, care de care mai îmbrobodită și mai încondeiată.

— Fii fără teamă, că-ți dă el de veste. Ce zic ai tăi? Tot nu se învoesc?

— Nici nu vor s'audă. Tata strigă la mine că mă desmoștenește. Mama plânge și mă încue. Mi-a aruncat și astăzi florile de pe geam.

— Florile pe care ți le-așează Sabin pe furis, în fiecare zi când deschizi?

— Da. Spune-mi ce să fac?

— Ce spune Sabin?

Zorca Radeva se uită cu băgare de seamă împrejur :

— El vrea să fugim, să mă ia fără voce, dacă nu se poate cu voce, să mă fure.

— Și tu?

— Nu știu. Știu numai atât, ca fără el nu pot să trăiesc.

— Se vede. Ai slăbit, dragă fată! Dar astăzi bucură-te cu noi. Nu uita că mă gândesc și eu la tine.

— Tu ești bună. Nu văd ce m'aș fi făcut vara asta fără voi. Sânteți singurele în care ai mei se încred.

— Poate că nu fac bine.

— Cum poți să zici asta?

— Uite o zic. Și, mă tem, cu multă dreptate. Intre ai tăi și tine te-am ales pe tine, dragă Zorco.

— Cât te iubesc! După Sabin numaidecât, să știi că vii tu. Dar ai să-l ții tot timpul lângă tine? Eu când îi mai vorbesc?

— Lasă-l astăzi să fie un Iosif cu credință. Am eu grijă și de tine. Dacă ți s'ar întâmpla să pleci, adu-ți câteodată aminte și de prietena ta Smaranda. Iar dacă ați avea vreo nevoe, trime-te-ți-mi numai un cuvânt.

Zise și se smulse aproape de lângă ea. Se strecură printre oameni fără să mai spue vreo vorbă cuiva, și pieri după perdele.

Locul forfotea de oameni. Unii treceau dela un capăt la altul, dornici să-și arate costumele sau să vadă cine venise. Cei mai mulți se așezaseră și tănuiau, urmărind în acelaș timp fierberea colorată și vorbăreață a plimbătorilor. Nu lipsea aproape niciunul din obișnuiții plajei, poposiți de-o vară, dar erau și destui localnici. Aceștia se simțeau străini și rămâneau deoparte. Nu înțelegeau veselia fără grijă a celorlalți și n'aveau încredere. Mai închiși decât toți păreau Radevii.

Ei nu erau Balcangii, ca Bulgarii cei mulți de-aici și din alte părți, ci veniseră prin părinții lor tocmai dela Adrianopol. Ședeau la răspântia cea mare a drumurilor la port și spre biserică, într'o curte întinsă cât un câmp. Ziduri cu streășină de olane o despărțeau de stradă. Dacă nu fusese casă turcească, luase din fereala ei de lume. Puțini pătrundeau înăuntru. Pătrunsese și Sabin Opreanu, care cunoscuse pe băiatul cel mare, astăzi inginer, la Charlottenburg, în anii studenției.

Se intra pe subt o boltă de viță, la vremea de-acum cu ciorchini mari deasupra capului, parcă numai așa de sus ca să poată fi mușcați din mers. Ușa cu prispă era în fund, mică de depărtare și de covorul până acolo, făcut din bucăți felurite și mișcătoare de umbră și de soare scăpat prin verdeață. Peste acel covor o văzuse Sabin pe fata casei venindu-i în întâmpinare, cu întunericul și cu luminile de pe jos urcate pe ea, îmbrăcând-o și iară părăsind-o, cu cât înainta, ca o zeitate plâpândă a mării și a viței de vie. Dela fiorul de-atunci începuse dragostea lui, întâiu nelămurită

și cu alt nume, și din ce în ce mai răscolitoare și mai dureroasă. Părinții băgaseră de seamă ceva din întâile zile și încercaseră să-i despartă. Casa din răsăpântie nu i se mai deschidea decât greu, și, când i se deschidea, găsea oameni încruntați, cari doar nu-i spuneau că n'are ce să caute. Rămâneau martori muți pe bănci la scurtele convorbiri cu Zorca. Trânteau poarta și trăgeau zăvoarele ca să se audă, când pleca. Cu ei nu se putea înțelege decât prin semne și câteva vorbe ale uliței, jumătate turcești, jumătate bulgărești. Cu copiii vorbea limbi străine. Fata făcuse doi ani o școală de gospodărie în Elveția, de unde venise cu știința bucătăriei, a creșterii de copii, dar și a pianului. Era o ființă ridicată peste mediul ei orășenesc și părintesc, puțin înstrăinată, mirată între atâția oacheși ursuzi, cu ochii negândit de albaștri, sub o singură sprânceană îmbinată, și cu pielea albă străvezie. Mamă-sa se uitase, pesemne, înainte s'o aibă, la vreo Cercheză atunci coborâtă din munții cu flori reci sau la vreo grecoaică din neamurile cele vechi bălae. Tatăl era un negustor de grâne pus pe îmbogățire, cu câteva sute de hectare spre Teke și cu magazii în port. Pierduse bani în moara cea mare, când o luase din mâinile foștilor acționari o bancă din București. Lascaride împrumutase mereu bani pe gestionari, cari erau tot mai la strimtoare după criza celui de-al doilea războiu, iar Opreanu avusese grijă să înștiințeze pe prietenii lui dela Banca Națională de planul de scăpare dela Varna și dela Sofia. Sumele subscrise în Bulgaria nu putuseră intra la vreme în țară prin filialele unor bănci străine cu capital mixt, și moara căzuse. Căzuse ca într'un foc, în mâinile Românilor, și scânteile căderii ei, care era numai o cădere financiară, fuseseră văzute până departe în Balcani și făcuseră să se frângă multe mâini și mult păr să se smulgă.

Bătrânul Radev avea și această pricină de pică pe tânăr. Dar nu era singura, nici cea mai de seamă. Opreanu lupta din răzputeri să aducă în micul orășel de apă capitala județului. Afară de legăturile pe care le avea dincolo de Dunăre și de acțiunea de ordin politic, muncea mult pe loc. Din magazia de grâne de odinioară, Balcicul ajunsese un adăpost de frumusețe și de artă. Pictorii cari își ridicaseră vilele cu pridvoare și cu porți de piatră în smochinii dinspre Pârâul Alb, scriitorii și oamenii de studiu veniți vara pentru băi, își dăduseră deopotrivă mâna ca să aștearnă o poleială de gând, pe lângă poleiala fără asemănare a Soarelui, peste acest colț fermecat. Opreanu era suflul lor. Fapta lui însă plictisea pe mulți.

Radev avea în perete, deasupra pianului, pe Caragea, mucenicul dela Tulcea care trecuse din Țara Românească în 1867 Dunărea și fusese spârcuit de Turci. Alături de el era Botev poetul, care bătuse acelaș drum și găsisese aceeaș moarte la Vrața în 1876. Treimea se încheia cu Racovschi cel dintâi. Casa păstra amintiri pe care înțelegea să le dea mai departe. Nouii stăpâni erau priviți ca niște pripășiți vremelnici. Radev ocolea să aibă legături cu ei sau să le deprindă limba. Poate avea pe seară convorbiri cu oameni ascunși, cari veneau și piereau pe cărări de margine, dela graniță. Fusese ca frate și tovarăș de întreprindere cu Ivan Cilinghirov, care trăia acum la Varna cu cele șapte milioane luate Centralei Cooperativelor și cârmuia de-acolo o întreagă mișcare. Nimeni din ai lui nu-l socotea necinstit. Patriotismul, amestecat cu oarecare destrămare balcanică a noțiunilor, sfințea totul. Radev fusese la început, împreună cu ceilalți conaționali, printre cei mai fierbinți părtași ai schimbării Balcicului în reședință de prefectură. Orășelul și locuitorii lui n'aveau decât de câștigat. Și deodată se făcuseră toți, fără nicio deosebire, de altă părere! Se vedea cât de colo că ascultau de un cuvânt dat. El venise, într'una din acele seri tainice și pe drumuri unde pândeau glonțul, dela Cilinghirov. Prin noua prefacere administrativă Balcicul s'ar fi românizat într'o lună, iar Bazargicul ar fi căzut în neînsemnătatea și sărăcia dinainte de războiu. Orașul acesta puternic, unde se înodau toate firele care porneau dela Mizăzi, trebuia scăpat cu orice preț. Balcicul bulgar, adică aproape jumătate din populație, se jertfea fără să se plângă. Relele, de stricăciune și de scumpete, pe care le puneau înainte cu spaimă prefăcută, ca urmări de neînălăturat ale faptului, erau tertipurii.

Peste toate aceste potriveli, legături și așteptări nemărturisite, Sabin Opreanu trecea ca o vijelie. Conferențiarilor chemați aici, scriitorii, artiștii, publicațiile de tot felul, dela călăuze până la

ziare, teatrul în aer liber prin stâncăria de cretă a terasei, pregătirile de săpături după vechile civilizații, planurile de parcuri naturale, clubul nautic, expozițiile și premiile înviorau îngrijitor un colț de lume care ar fi trebuit să cadă o vreme în uitare. Numele lui spus și răspus începea să deștepte dor. La orizont se cuibăreau ca într'un asediu, coloniile militare. Gorganele podișului și ale stepei îndreptau acum încoace alte cete decât călăreții pestriți ai semilunii. Veneau încet de peste Dunăre, după ce toată casa încărcată în căruțe se legănase cu copii și vite, în caice mari pe apă, sau veneau de pe Mare, ca în zilele Grecilor. Numai de dincolo, dinspre Balcani, nu mai sosea nimeni, ci se tot ducea. Azi unul tare, care nu putea răbda noua așezare, mâine altul slab, pe care ea îl doboră. Oricum ar fi fost oamenii și orice ar fi făcut, pierdeau. Cetatea bulgară a Cadrilate-rului, la care lucraseră treizeci de ani, mâncată pe dedesupt, se surpa singură. Tânărul acesta era printre întâii lucrători ai schimbării. Vorbea câteodată cu el, pentru că nu putea altfel, dar orice întâlnire a lor sfârșea rău. Cine știe ce s'ar fi întâmplat dacă nu s'ar fi găsit totdeauna de față, Zorca. Făcea pe tălmăciul și cât putea, dar nu putea mult pentru că amândoi înțelegeau puțin ce spunea celălalt, slăbea răspunsurile repezite :

— Cu fiecare zi calicim mai rău, ofta încrunțat Radev tatăl. Magaziile sunt goale și, dacă n'ar veni câte o corabie cu lemne din Varna, portul ar sta pustiu cu săptămânile.

— Caliciți aici, dar vă îmbogățiți în altă parte. În căldarea lui nesănătoasă, fără aer și fără apă, Bazargicul se umflă ca un bostan pe câmp. Toate se usucă împrejur, ca să crească el. O vreți. N'aveți dreptul să vă văetați.

— Cine câștigă în Dobrici? Băncile, și băncile sânt toate ale voastre.

— E mai bine să nu vorbim de bănci.

— Ba să vorbim! De ce să nu vorbim?

— Știi tot așa de bine ca și mine că banii tuturor ciorbăgiilor iau drumul Varnei, unde aveți depozite la toate băncile. Dela noi numai împrumutați și Cilinghirov, care a călcat cu dreptul, vă trimete vorbă că la cine știe ce întoarcere a lucrurilor, v'ați trezi cu o îndoită avere. Una strânsă din bugetul țării care varsă zeci de milioane numai salarii în Bazargic și pusă la păstrare dincolo, iar alta, datoria dela băncile românești pe care atunci n'ați mai plăti-o.

— Dacă ar fi așa ce spui, n'ar însemna decât că avem două calicii : una la voi și alta la noi. Și asta dela 1913 încoace.

— Te-auzi cum vorbești? În orice altă țară dumneata ai fi trimes acolo de unde singur spui că ții încă.

— Să fie în mâna ta m'ai trimete, precum să fie în mâna mea n'am mai sta de vorbă aici, în gospodăria pe care o am dela tata.

Zorca încerca să-i abată și nu izbutea. Orice plecare era o despărțire. Băiatul casei îl aducea însă îndărăt. Și nu numai băiatul! Se sfia să se întrebe de ce, anume pe seară, când îi știa pe toți acasă și putea fi primit, lua acelaș drum, în fundul căruia nu vedea decât o ființă. Avea lupte cu el. I se părea că se înstrăinează. Căuta o ciocnire năpraznică, numai ca să rupă. Pe urmă își dădea amânări. Trei zile avea să fie ca până atunci, și după trei zile să nu mai dea nici pe strada lor. După ce trecea sorocul, fără să fi împlinit ce făgăduise, se certa de slăbiciune, și se certa mai târziu și de neîncrederea că ar putea fi destul de tare ca să mai aibă nevoie de asemenea rușinoase hotărâri. Era să se mai ducă la Radevi, cât vrea, iar într'o zi, când n'avea să mai vrea, era să nu se mai ducă, și gata! La ce atâta sbucium?

Zorca privea lumea cu aceiași ochi albaștri pe cari neamul lor îi adusesse dela mări mai calde, și nu părea că-i oprește mai mult pe ceva sau cineva. Cei optsprezece ani ai ei nu se deșteptaseră la viață sau avea să rămână o frumusețe rece. Cu Sabin vorbea mai adesea aruncându-i vorbele grele ale lui tată-său, într'o franțuzească elvețiană. El le-asculta și după aceea, pe drumuri sau pe malul Mării pe unde se plimba cu luna, și nu le mai auzea, ci le vedea numai, în fața uimită și albă, cu încetinelii mici de căutare a expresiei sau de șovăială înaintea unei grosolării. Era ca o

figură care nu se potrivește cu textul și pe care cititorul o taie cu grijă, ca s'o păstreze a parte, lepădând ce e de prisos. Se înfricoșă de ce simțea cum crește în el, fără nume. Zorca era o copilă și el un nebun. Niciodată n'ar fi îndrăznit să înceapă vorba care să-i ducă pe amândoi la o limpezire. Toate erau apoi împotriva. Nu se putea. Trebuia să s'astâmpere. Era mai bine să nu mai calce pe la ei.

Lucrurile însă, care se caută și se descopăr întâiu în afară de știința noastră, s'au dat în vileag și de rândul acesta singure, în altă parte decât în locul așteptat.

În colonia de pictori a orașelului trăia mai ferit decât ceilalți, Mesrob, un artist al nenorocului. Era un armean așezat aici dinaintea răsboiului și cunoscut cu Radevii, tovarăș de joacă al tinerilor și în legături de negustorie, prin rude, cu bătrânii. Într'o zi se găseau la el Zorca, Radco și Sabin. Le întinsese la perete una după alta pânzele lui, și pe urmă desenele. Lucrul era muncit ca și el, luat și reluat, ciocănit în loc, până când nuanța voită apărea. Treceți nebănuite, care păreau dintr'un Damasc de demult sau dintr'un Cairo dinainte de modernizare, își strămbau pereții coșcoviți subțire și subțire. Aiurea se veselea o adevărată ploaie de soare, cu geamii și străzi pe mai multe planuri. Se cunoștea bășinașul, care, oriunde se oprea, descoperea ceva nou.

— Tu știi de unde e căsuța de colo?

— E de lângă cișmeaua de sus, dela intrarea mahalalei tătărești.

— Aș, e din dosul lui Mamut, a vopsitorului de mahoane.

Mesrob ședea îndărătul celor din urmă cartoane și uleiuri, și le schimba zâmbind. Nu răspundea, la lupta aceasta de localizare. Erau într'adevăr de undeva? Puteau fi întâlnite în vreun loc pe pământ? Nu credea. Furase puțin soare sau răsfrângeri de lumină dela apropierea serii, de care se simțea mai legat, și-i ajungea. El urmărea acolo pulberea aceea de albastru în auriu, care îi dădea liliachiul stins și parcă ascuns ca o temelie sub accidentul fără interes al lumii, simplă piedică de care se lovesc și iau ființă culorile; celelalte nu-l priveau. Se vedea furișându-se pe ulițele de lut sau cu bolovani mari, cu scaunul și cutia de culori, ca un lăutar cu vioara la subțioară. Își cânta și el cântecul lui, în singurătate, deasupra Mării. Pescăruși puternici albaștri, cari aduceau pe aripile lor întunericul, îl înconjurau, aproape lovindu-l.

— De ce ești totdeauna măhnit, Mesrob? îl întreabă Zorca.

Mesrob tresări, sub neașteptata întrebare. De pe fereastra deschisă se auzi în acelaș timp, ca o transpunere în cântec și o călătorire mai departe, o plângere de glas de femei, pe note legănate și prelungi. Sub zidul de piatră din fundul curții se prăbușea numaidecât râpa cea mare, care desparte orașul de jos de mahalaua tătărească. Printr'o ruptură a lui, făcută parcă dinadins, se vedea căsuțele albe lipite de mal, ca fără ființă în bătaia luminii și desenate numai acolo, de un zugrav lunatic, din efecte de lună. O tătăroaică urca o cărare, cu două tingiri de apă pe cobiliță, și cânta târăgănat și departe. Mesrob se aplecă afară, o privi pătimaș și răsufla adânc:

— E cântecul de pe drumul Alepului, zise el. Când au lăsat frâul Turcii Curzilor, ca să intre în Armeni, eram acasă. Toți se temeau și se așteptau la ceva, dar nu chiar la ce-a fost. Mie tata îmi pregătise înfrigorat tot ce trebuia pentru întoarcere. Mă duceam în căruță până la Trapezunt și de-acolo, pe o corabie cu lână, nebănuit din port în port, până la Stambul, de unde mă lua un unchiu și mă trecea peste linia de primejdie. A fost să fie altfel. În noaptea din ajun m'am deșteptat în trosnete de pușcă și în răcnete. Ferestrele erau roșii. Până să mă desmeticesc, am și fost ridicat pe sus, izbit, împins cu baioneta în coaste, spre piața cea mare. În poartă tata zăcea sfărâmat de gloanțe, de împunsături și de cue de cismă, cu drugul în mână, pe care n'apucase să-l tragă de tot. Pe uliți femei înebunite cu copiii în brațe alergau țipând, dar n'alergau departe. Pe cele mai norocoase le nimerea o împuscătură sau un cuțit. Erau și altele mănate în uliți lăturalnice. S'a măcelărit și s'a ars până la ziuă. Ce-a scăpat a fost pornit pe jos, spre Miazăzi. Țara trebuia golită de Armeni. Îi aștepta pustiul pietros al Siriei. Câți puteau să-l ajungă! Eram în întâiul convoiu, cu soră-mea mai mare și cu doi copii, unul de brațe și altul de mână. Atâția mai rămăseseră din

neamul nostru. Pe-o vale de râu în munți, soră-mea, covârșită, a căzut. Am îngropat-o, ajutat de ceilalți tovarăși de bejenie și de moarte, și am plecat înainte. Când am ieșit în câmpia Alepului, mi-aduc aminte! O femeie trecea prin fund, tot așa în șalvari de șofran și acoperită, și cânta cântecul pe care l-ați auzit adineauri. S'a oprit și s'a uitat la mine. Am pus copilul cel mic pe marginea drumului și am mers fără să mă mai uit îndărăt, ars de o mare sfârșeală, cu ochii la minaretele albe care umpleau zarea de sulite arabe. Invătasem dela ceilalți. Ca să scăpăm copiii fi lăsăm la câte un loc, de unde erau culeși de oameni de-ai noștri, așezați de mai demult pe-acolo, sau de străini. Ce s'o fi ales de toți, și ce s'o fi ales de carnea și de sângele meu? Când aud cântecul rătăroaicei de peste vale, alerg și cred că, printr'o minune, mi-a venit veste și cineva din Alep. Am de ce să fiu și puțin mâhnit, nu-i așa, Zorca?

Zorca îl ascultase speriată. Acum rămânea cu ochii mari la el. Și deodată izbucni în lacrimi, cu un hohot adânc de plâns. Intâiu își acoperi obrazul cu mâinile, dar curând se lăsă pe umărul lui Sabin de lângă ea și suspină acolo nemângâiată. Ceilalți căutară s'o îmbuneze și, neizbutind, se sculară și se depărtară pe balcon și prin odăi. Cât stătu Sabin așa, cu teamă să n'o sperie și să se ridice? Sângele i se aprindea încet. Iși aplecă și capul lui spre al ei și părul li se amestecă. Era mărturisirea negândită, care-i desvelise unul altuia cu tot ce-i atrăgea de mult fără ca vreunul să găsească îndrăsneala s'o spue fățiș. Seara se colora de liliachiul pânzelor lui Mesrob, când coborîră la pas, fără să-și vorbească, rezemați puțin unul de altul, pe lângă biserica cea mare, și apoi, de vale, în vederea Mării, dealungul întregului drum, care se făcuse un drum de logodnă, până la poarta cu zăvoare năprasnice. El îi strânse mâna, fata își întoarse peste umăr ochii încă umezi la el, de amintirea poveștii copiilor părăsiți pe căile Asiei sau de dorul care-o năvălise pe neașteptate, și pieri înăuntru. Încă odată zăvoarele nu fuseseră în stare să întemnițeze iubirea.

A doua zi dimineața, când deschise fereastra, Zorca văzu cum un mănunchiu de bujori frazezi urcă singur din ulița adâncă și se lasă pe cercevea. De-atunci, în fiecare zi la acelaș ceas, de aproape un an, mănunchiul de flori, tot altele, după vreme, își căuta locul acolo, fără să dea vreo odată la iveală brațul care-l aducea, chiar și după ce, strânși alături pereche, îndrăgostiții își împărtășiseră în șoaptă întreagă patima. Și de-atunci au început și certurile în casă, cu părinții.

— Ai auzit, Sultano, de călărețul roșu dela Caliacra? Întrebă din colțul ei răsleț Hélène. Urmăriseră toată scena mută sau, tocmai de-aici, mai mult de semne, dintre Smaranda și Lasca-ride și dintre Smaranda și Zorca și se întorceau acum la gândurile lor.

— Ce călăreț roșu? N'am auzit, răspunse mirată Sultana Slătineanu.

— Mi se pare că a trecut adineauri în lungul coastei. Una din copitele fără sunet ale calului lui a scos două scânteii albastre dintr'o piatră. Aleargă învelit în manta, fără să atingă pământul, în port trac sau bizantin, cu cămașă de zale pe dedesupt. Face paza Mării de o mie sau de două mii de ani.

— Nu 'nțeleg.

— Nici nu e nimic de înțeles. L-am căutat ziua, dar nu l-am găsit. Jirecek l-a mai văzut acum douăzeci de ani într'un basorelief al cetății. Dar de-atunci turnurile s'au surpat și intrările boltite nu mai sânt. Călărețul a coborât în peșterile din mal, de unde nu mai iese decât la căderea nopții. Adineauri a trecut iară. Valurile au năvălit în stâncăria înfricoșată de sub noi bubuind, și nu erau decât valuri ridicate de fuga lui nebună. Sta plecat pe coamă, în fâlfâitoare haină de flacără. Il știu crud ca zeeii păgâni și când se arată vrea sânge. E cineva dintre noi care n'are să mai apuce ziua.

— Cum poți să vorbești așa erezuri? o certă Sultana.

Hélène nu răspunse. Privea cu luare aminte spre mori. Un foc pâlpâia în acele părți, când ici, când colo, purtat parcă de-o mână peste ape și peste plajă. Se apropia până lângă pământ și se înălța. Ai fi zis că pierduse cineva un lucru și-l căuta.

— E vreun lucrător dela biserica din capul teraselor, zise Sultana care-i prinsese privirea.

— Știu, făcu fără încredere Hélène. S'ar putea să fie însă și alt lucrător decât ți'nchipui tu

În acelaș timp lumina se stinse. Un ropot din ce în ce mai slab, ca al unui rând de valuri care s'ar fi spart unul după altul, depărtându-se, sau ca al unui galop de cal, tocă mărunț liniștea, pentru urechile lor la pândă. Apoi se pierdu și el. Ceilalți nu băgaseră de seamă nimic. Ochii le erau ceruți de alte fapte. Jocul sfânt începea.

— Faceți loc Vânzătoarei, striga Suleica, subțire și nesigur. Poate niciodată nu spusese atâtea cuvinte românești la rând. Venea deanduratele, în feregea și șalvari albaștri, tăind cale prin lume Bălașei Filipescu. Era mică și iute. Ai casei îi ziceau Suveica. Avea într'o mână un ibric de aramă și în cealaltă un cuer de păhărele și, cum își măsura pașii după ai fetei mărețe care înainta spre ea, părea un diacon în mătase și aur al unui cult de femei.

— Vânzătoarei de dulciuri din Alexandria, întregi Bălașa surâzând. Ea întârziase o clipă în ușa deschisă de perete și acum călca repede încoace cu coșulețul de bunătați pe brațul stâng. Își încondeiase puțin buzele cu un roșu cărămiziu, care făcea din albeața dinților un adevărat strigăt de argint al gurii. Ținea sprâncenele sus și avea mersul hieratic al dansatoarelor de smalț în profil, de pe pereții mormintelor egiptene.

— Simt aceeaș frică, vorbi în șoaptă Puiu Vulpescu, viță scăpătată de boer oltean, reprezentant al unei firme de automobile și mânjit de ceva literatură, pe care am avut-o în sala cu sarcofage deschise dela British Museum. O știi, Ioane, pe faraonița păstrată ca vie de trei mii de ani? Zâmbeste din fața ei feciorelnică și de o frumusețe care îngheață, cu ochii în tavanul de sticlă. Visează la ceva, poate la un vis de iubire. Numai când te uiți la pereți și vezi pe Isis și pe Horus și pe toți zeii cu cap de pasăre sau de câine, păzind-o pe această moartă care nu vrea să moară, te cutremuri. Ce-ai căutat în curtea cu fermece a morții egiptene? Cine ți-a dat deslegarea?

— Indură-te și te oprește la noi, frumoasă Vânzătoare, zise Ion Canta, prietenul cu care vorbise Vulpescu. Patruzeci de zile l-a suflat pe vecinul meu Kamsinul și e prăpădit de sete.

— Dulciurile mele sunt pentru oameni sănătoși. Pentru cei loviți de vânt chemați pe Suleica.

— Tu care vii din orașul celei de-a șaptea minuni a lumii, se amestecă Puiu Vulpescu însuș în vorbă, stai și ne spune ceva de-acasă.

— Am să vă caut, dragi drumeți, după Paști, ca să stăm de povești. Acum iertați, dar am alte treburi și pentru ele am bătut căile de nisip în care a rătăcit Sfânta Familie. Până la o nouă întâlnire aflați că farul din Alexandria se stinșese în ziua când am plecat. Paznicul lui pornise încoace să se închine unui copil și aruncase cheia dela turn în Mare. A șaptea minune nu mai este, cum nu mai sunt nici celelalte șase. Deschideți-vă ochii și vedeți pe singura adevărată și veșnică.

Răspundea împodobit și în acelaș timp întindea lui Puiu Vulpescu un pesmet, lui Ion Canta o acadea și făcea semn Suleicii să le toarne în păhărele cât degetarul. Pe când se pregăteau să bea, ea intra în alte cercuri.

— Soră, abate-te și-aici cu darurile zeului nostru, o chemă dintr'un grup așezat, un glas de femeie.

Bălașa se uită într'acolo și bătu neauzit și repede din palme, a laudă împărtășită numai lor. Erau cele mai artistice și mai istețe costume. Lena Costin stătea pe laviță, lungită puțin pe-un șold, cu genunchiul celălalt în mâini. Purta o îndoită mântăluță de umeri, în purpură și aur, iar dedesupt un tricou verde de mătase, fără alt adaus decât în jurul șoldurilor o legătură de ederă. În păr avea o cunună de struguri, cu ciorchini lăsați pe la ureche. Alături de ea un liliac mare, cu aripi cenușii deschise, ascundea și nu destul, pe Jenny Calomfir. Indărătul lor, State Calomfir, într'o contrafacere de Silen de Rubens, își trecea din când în când degetele răsfirate prin barba galbenă și râdea din ochi, strecurând femeilor glume care nu păreau de loc ortodoxe. Satiri cu țimbale, bacante cu fluere și tobe, Mesrob el însuș, ca un cioban întunecat din Cilicia, cu o piele de capră peste piept, rotunjav alaiul strălucitului zeu al vinului, coborât, femeiesc și amețit, din

rătăcirile asiatice, în car tras de lei și de pantere, până în paraginile Mării Moarte. Erau toți pictori, pictorițe și sculptori și aduceau poate aminte de un bal dela Quat'z arts, dar se pricepeau prea bine să intre în cadru, ca să supere.

— Vreți vișine ținute în spirt, zeamă amărue de migdale, smochine elinești, turtă cu miere, pistil nou de caise sau fiertura asta din insule tăiată cu cuțitul, cu sâmburi de fistic în ea și cu nume barbar anacronic, oaspeți iubiți dela Miazănoapte? Întrebă închinându-se Bălașa și întinse coșul.

— Cum i-a zis rahatului, Mesrob? Vanzătoarea asta mi-ar fi numai bună de secretară. Aș putea prin ea să stau de vorbă și cu fete nevinovate.

— N'ai mai avea niciun haz, dragul meu Silene, zise Lena Costin. Rămâi cu noi pe pământ și uită cetatea învățată a Alexandriei.

— Vorbești ca un zeu, străine, făcu Bălașa. Când deschide gura tovarășul tău, bine-ai chibzui să pui să bată tobele și să sune țimbelele.

— Aș avea eu grijă ca urechiușei tale să nu-i scape nici atunci nimic, o întrerupse State Calomfir.

— Am auzit dela voi de nume și isprăvi care mă fac să vă bănuiu din cele mai cu vază neamuri elenice. Dar știu de Bacus, când s'a dus pentru un leac smintelei lui, la Dodona, la oracol, că s'ar fi înecat în lacul care l-a împresurat deodată, dacă nu-l mântuia măgarul. Pe măgar nu-l văd. După el v'ați cunoaște mai ușor.

— Ce mai e nevoie de măgar, dacă sânt eu? strigă State. Unde mă vezi pe mine e și Bacus.

— Venim, închinătoare a lui Amon, tocmai din Tracia, de prin părțile Sciției mici, din orașul nostru dela Pontul Euxin, Dionysopolis, ca să-ți plăcem și nu ca să te necăjim. Iartă-l pe Silene. Așa e el, când i-e sete, o îmbună Lena și aruncă un colț al mântăluței pe umăr, descoperindu-și astfel sânul mic verde, de zeu androgin.

— Binecuvântat fie orașul tău, Dionysopolis, de prin părțile Sciției mici, dela Pontul Euxin, de unde ne vii, și de dragul lui iertat fie Silene, cel bogat în pânțele, se închină de rămas bun Bălașa și plecă mai departe.

Văzu în marginea întunericii pe Lascaride și se încruntă. N'ar fi fost acum în stare să-i vorbească, fără să dea de gol că știa. El oprise pe Suleica și-o întreba ceva repede. Nu era greu de ghicit, ce. Omul ăsta punea o stângăcie în cel mai gingaș dintre lucruri, care ei îi suia sângele în obraz. Intrau în gura copiilor.

— L-ai dat? o scotocea Lascaride pe Suleica, fulgerând din ochi.

— L-am dat. Dacă mi-ai spus! fu răspunsul. Vorbeau turcește.

— Chiar domnișoarei Smaranda?

— Chiar ei. Bălașa se 'mbrăca pe divan. N'a văzut.

— Și ce-a zis?

— N'a zis nimic. A citit, mi-a dat o basma de pe masă, pentru mine, și mi-a făcut semn să plec.

— Ți-a dat o basma? Să văd.

Suleica puse jos cuerul cu păhărele de metal, ținu cu o mânuță buzunarul șalvarilor și cu cealaltă scoase încet dinăuntru un șal de mătase scotian, în care se mai cunoșteau la căpătâe urmele nodurilor făcute pe piept. O întâlnise cu el în soare, pe râpi.

— Să dai mâine pe la mine, Suleica. Ai să capeți ceva bun, ceva foarte bun. Șalul lasă-mi-l mie.

— Numai să mi-l păstrezi, făcu fata și i-l întinse.

Lascaride îl smulse aproape și o ridică de șolduri până peste cap, clocotitor de o bucurie sălbatică.

Bălașa nu mai putu răbda. Se îndreptă grăbită, fără să mai ia aminte la lumea care încerca să-i ție calea sau o lingusea, către partea retrasă unde Sultana Slătineanu vorbea cuiva dintr'un scaun legănător, întors la Mare.

— Sultano, vreau să te rog ceva.

— Roagă, drăguță. Dar nu vrei întâiu să vezi cu cine vorbesc?

— Nu, iartă-mă. Trebuie să deschid numaidecât jocul sfânt. Peste puțin sânt iară lângă tine. Urmărește seara asta, și aici glasul îi scăzu până ajunse șoaptă, pe Smaranda. E într'o stare care nu-mi place. Și aruncă un ochiu și asupra lui Lascaride. Nu întreba de ce. N'ăș putea să spui. Poate e numai o temere fără temeiul a mea. Dar temere este!

— Bine, Bălașo, zise Sultana și privi lung spre cealaltă lature a pieței, unde Lascaride căzuse în vechea stare de așteptare, fără nici o legătură cu lumea dimprejur.

În aceeaș clipă o lovitură puternică de gong umplu noaptea. Era ca un ceasornic de sus, din văzduh, catifelat și cu multe unde. Perdelele de purpură se dădură lin în lături, așezându-se în cute mari dealungul celor doi stâlpi din părți. Se făcu o tăcere în care valurile se auziră deodată, urcate din adâncimea unde până atunci se spârseseră neluate în seamă. Toți le ascultară cu mirare. Erau acolo, neîntrerupte. Aveau și ele ceva de spus. Parcă trebuiau să se arate înspumate pe scenă.

Marea se întindea fără sfârșit de toate părțile și ei stăteau pe o corabie de piatră sub catarge, plutitori spre un țărm necunoscut, în fața poveștii care începea, cu furtuni și cu lacrimi. Nimeni nu-i cunoștea urzeala, decât poate vreun zeu din întuneric. El strecurase firul lui în firul oamenilor și-l privea din fund, cu stele pe creștet, cum se deșiră.

T R I P T I C

DE

ION MARIN SADOVEANU

Ca două ape de oglindă aburită,
Cețoasă și adâncă, nesfârșită,
Ca două ape, ochii lui frângeau în zori lumini de sus.
Abia 'nchegat mi l-au adus —
Copilul crud, fără ecou și fără rouă,
O ființă nouă.
Atât cât ține, atât și e ;
Și palmele-i sunt netede,
Fără de cruci, fără de scris,
Pecetluit și bine 'nchis!
Rotund și fraged, nearat de vreme,
Doar ochii mari — un infinit în steme!
Cât ai clipi — însă — au crescut cucute,
Și sburătoare lungi și prefăcute
Cu pene și cu țipete-ascuțite
Veneau grăbite.
Ca părul morților creșteau de iute
Stufoase, grele, bălării și plute,
Și ferigi lungi, ca degete uscate,
Se împleteau pe 'ncheeturi curmate...
Cu zimți de aur forfoteau gândacii,
Și frig boltit îi ridicau copacii...
Veneau și griji cu ceasurile sure....

Și 'n cet copilu'i singur în pădure!
In dimineața caldă și-argintie
Zac arături de toamnă pe câmpie :
Din Răsărit și pân' la Soare-Apune
Ca icrele de grase și de bune!
Copilul astăzi s'a legat bărbat!
Cu buza umedă și ochiu de floare
Ca pe un om de tuciu, în soare,
Iși duce umbra 'n mersu-i legănat.
Și-i lacom și aprins ca un cuptor

În care hrana i se rumenește —
Hrană de cer, și de pământ și de izvor,
Hrană din ființa tuturor,
Din viața lor,
Căldura lor,
Din anii, și din duhul lor,
Din care, el, învingător,
Sporește!

Și 'n carnea-i albă, plămădită din munți, din flori și-un strop
de lună,

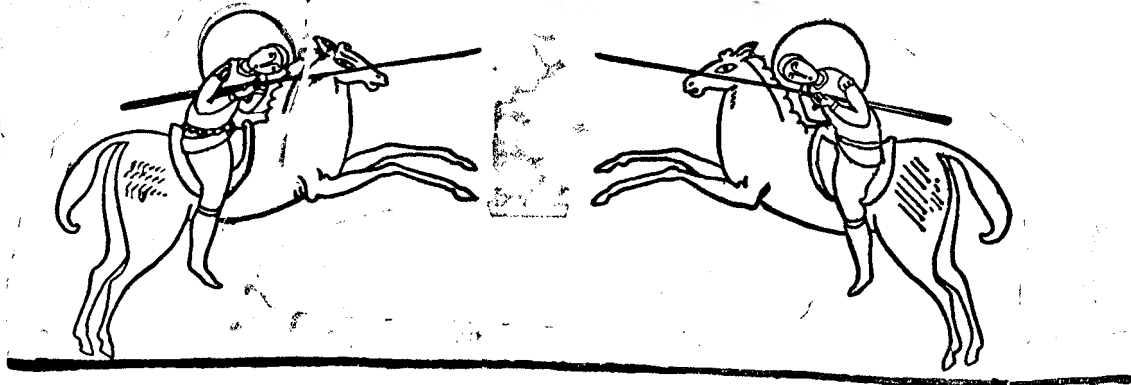
Ca după ploaie, în izvoare, un cântec molcom se adună :
— Subt înflorirea dimineții de-oșel și cristalin trifoi,
Și-aci, pe negrele ogoare, subt haina caldă de noroi,
Unde-a căzut o rândunică c'un bulgăr alb de nea pe piept,
Și unde, în salcâmi, prin foi,
Se joacă zilele cu vântul —
Și-aci Ți-am auzit cuvântul,
Și mâna Ți-am simțit-o iar,
Și mâna Ta, care mă ține, de umeri, ca pe-o ploaie, drept!
Cu zarea, cu lacul și lanul ce-l ar,
Mătase subt mână mi-ai pus...
Cu marea, și sufletul fără hotar,
Oglinzi pentru steaua de sus...
Cu aerul proaspăt, și hrană și foc —
Cu ziua albastră a morții — noroc!....

.
Iar după moarte-abia șoptit,
Când umbra lui s'a despărțit :

— Ca apele călătoresc de-acum,
Culcat pe fața negrului pământ,
Și ocolesc pe înghețatul drum
Cu toți ai mei, închis într'un mormânt!
Doar nopțile senine când mai sânt,
Sticloase, reci și pline de mister,
Un călător mă vede dus de vânt,
Căci eu mai sânt
O căărăuie-albastră, ca un fum,
Ce urcă din mormânt sus, spre cer!

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I & F A P T E

SPIRITUL CRITIC ȘI MISTICA STATULUI ISTORIC

Cap. III.

Dogmatica Dreptului și tehnica unificării

DOGMATICA Dreptului este dreptul valabil astăzi. Investit cu obișnuita autoritate coercitivă. El este, însă, un moment din devenire. Prin procedee de calcul ale gândirii se poate izola o parcelă din realitatea care curge neconținut. Această încremenire temporară — fără o existență substanțială, ci una exclusiv virtuală — dă posibilitatea unei descompunerii în elemente prime. Din analiza lor se constată, că un moment din devenire are componente din cecece a fost și germeni originali de anticipare. Formele astăzi stinse n'au dispărut fără urmă, ci s'au sedimentat. Ca să exprimăm în limbaj hegelian pe ele se clădește devenirea, pentrucă luate ca punct de plecare direcționează curgerea prin saltul inițial; fenomenologia juridică, informă în datele ei primordiale, este prelucrată, apoi, de Sistemática dreptului în concepte, filiațiuni de concepte și reguli normative. Metoda după care ordonează Sistemática este de natură logic-rațională? Răspunsul variază după caz la caz. Silogismul și tehnica logică aplicată regulat poate veni în conflict cu însuși conținutul fenomenului juridic. Din cele două aspecte : a) inform și vital, b) regulator și teoretic — unde intră Sistemática —, aplicațiunile logice se referă generalmente numai la ultimul aspect. Dar cum în dualitatea juridică un element este încărcat de efluviaile iraționale ale vieții, extinderea raționalului și logiceii fi violentează natura lui proprie. Deaceia nu pe plan rațional se poate înțelege desvoltarea problematiceii și tehniceii dreptului sau a unei unificării, ci pe unul exclusiv istoric. Aspectul formal-logic al conceptelor și tehniceii juri-

dice este înșelător. Comprehensiunea exactă nu poate fi ajunsă, decât prin luarea în considerație a tuturor complexelor de viață, care i-au determinat apariția și transformarea. Prin natura sa istoric și organic, dreptul formează o unitate, care poate fi uneori interpretată logic în mânăuirea textelor și tragerea concluziilor din texte. Refuză, însă, o metodă bazată pe date exclusiv formale. Dinamismul inclus în conceptele sale, în mituri, în transformarea infrastructurală urmată de schimbarea legislativă, indică natura alogică a fenomenului juridic. Comprehensiunea se realizează exact numai sub unghiul istoric.

Înțelegerea istorică a fenomenelor juridice este fruct al veacului al XIX-lea. Problematicea Dreptului a fost până atunci rezolvată exclusiv pe latura absolutului dreptului natural. Circumstanțiere istorică și considerarea diverselor contingente în definierea structureii organizației juridice era imposibilă din cauza predominării concepției dreptului etern, unic și virtualmente ideal — de origină rațională —, aplicabil în toate vremurile și tuturor popoarelor. Acele presupuse principii de idealitate pură își găsiseră o temporară și parțială întruchipare în dreptul antic al Romei. Direcția dreptului natural — cu nesfârșitele ei ramuri, începând cu cele catolice și sfârșind cu cele iluministe — căuta să definească și să apropie maximum din substanța aceluși Drept unic. Cu ivirea istorismului luat ca bază în priceperea și definierea natureii fenomenului juridic, problema legiferării și interpretării capătă aspecte inedite. Nu urmărirea unui perfect abstract și schematizant este țelul primordial al Legeii, ci sublimarea

concretului local în tehnică adecvată și elastică. Creșterea în principii ineluctabile se dizolvă în curgere istorică.

Întrebarea dacă structura dreptului este de natură logică sau alogică are pe lângă importanța tehnic-legislativă, una teoretică pentru problema în sine și a doua practică cu ocazia interpretării judecătorești. În răspunsul la această ultimă întrebare se implică o serie de reguli după cari se vor modela materialul amorf prezentat în distribuția cotidiană a justiției. Din diferențele teoretice — ignorarea totală sau parțială ori respectarea tehnicii logice la interpretare — rezultă o schimbare importantă a soartei bunurilor sau persoanelor ce trec pe sub furcile caudine ale hotărârilor judecătorești. Intuiția ori aparatul logic trebuie să deter-

mine (pe lângă cunoașterea prealabilă a elementelor) balanța instanței sezizate? La luarea interogatoriilor, simțul nuanțelor psihologice (de natură afectiv-irațională) și instinctul cunoașterii directe umane să predominare sau textul declarației formale a delicventului și martorului? Care-i semnificația textului legal? Care-i perspectiva istorică a unei codificări?

Apariția dreptului în ordinea socială împletește în sine elementul de realitate cu cel de valoare. Raportul dintre fapte la categoria valorilor este dela infra la suprastructură, valoarea fiind în dependență, dar având calitatea de a ordona faptele. Substratul fiind o pașelă din viața fluidă și nedeterminabilă, deci cu motive alogice, suprastructura va purta stigmatul inițiale.

Cap. IV.

Izvoarele poporanismului criticist

Grupul poporanist se caracterizează pe lângă atenția deosebită dată literaturii cu subiect țărănesc (față de care are, însă, o atitudine exclusiv artistică), printr'o largă interpretare marxistă a fenomenelor sociale românești și printr'un constituționalism cu inspirații engleze, în deosebi din A. V. Dicey. Trei influențe se încrucișează în modul cel mai arbitrar: 1) utopismul rusesc cu ideea de datorie și sacrificiu a intelectualului pentru ridicarea poporului. De-aici a ieșit regula de estetică literară, că față de țăran, artistul nu poate avea decât o singură atitudine: simpatia. Introducerea altor sentimente, ca ura sau disprețul cum au întrebuițat Maupassant și Zola sunt menite să întunece orizontul scriitorului și să-l împiedece a avea acea atitudine olimpică ce caracterizează creația literară. După cum un misogin — argumenta d. G. Ibrăileanu — nu poate reda obiectiv femeia, tot astfel scriitorul cu sentimente ostile păturei rurale va evoca greșit în opera sa această categorie socială. Aici avem, după cum ușor se poate observa, amestecul a două lucruri clare: judecata de valoare și judecata de realitate („pătura agrară nu e formată numai din brute și dacă e nu sunt ei vinovați”), care nu au nimic a face cu atitudinea artistică. Teoria formată *ad hoc* și întinsă în seria de volume a revistei nu a împiedecat de-altminteri de fel în atitudinea specific estetică față de fenomenul literar. Aceste idei fără îndoială salutare și de-o rară ținută etică — mai ales în atmosfera de greoiu ciocoism dela noi — nu le împiedecă să fie principial false. Orice categorie umană se pretează la tragic sau la comic, la dramă sau la farsă, la nuvelă sau roman. (Titu Maiorescu avea o teorie specială restrictivă a romanului). În clasicismul elin și francez eroii tragici nu puteau fi aleși decât dintre regi și nobilime. Schiller făcuse o revoluție scriind drame cu subiect burghez, negustorul fiind dela Plaut până la Molière ținta satirei din toate literaturile. O interdicție analoagă era și interdicția poporanistă. Exemplul lui Caragiale era interesant și sugestiv ales — materialul marelui comic e

exclusiv format din mitocani și burghezi, iar despre țărani n'a scris decât cu înduioșare sau cu revoltă împotriva asupritorilor, ca în faimosul 1907 —, dar Caragiale forma o frumoasă excepție. În alte literaturi: germană, scandinavă și daneză, figurile de țărani au și grandoarea tragicului și pe-a comicului. La această restricție și interpretare de origină rusească se adaugă: 2) marxismul cu concepția materialistă a Istoriei și 3) constituționalismul diceyan, manchesterian, liber-tar, iluminist și progresist.

În epoca „Evenimentului Literar” a primat idealismul și exaltarea „narodnicilor” slavi. Până la deslănțuirea războiului avem un marxism acut culminat în „Capitalul vagabond” al d-lui Stere, lansat ca o întregire a lui Marx. (D-l Șt. Zeletin a arătat că e o pretenție nefundată). În epoca de după războiu se pune accentul pe problema libertăților publice și garantarea lor, înscrisă în „Ante-proiectul de Constituție”.

Pela 1840 s'au desenat în cultura rusească două curente de idei bine distincte: slavofilismul și occidentalismul. Unul care credea în originalitatea și mesianismul slav — precum și în datoria de a-l purifica și ține treaz —; al doilea e occidentalismul, cu privirile îndreptate spre Europa, de unde va trebui să vie salvarea și după a cărei tipologie va trebui să se modifice sufletul slav. Această discuție care a ținut câteva decenii i s'a suprapus alta în jurul calităților specifice ale slavismului. Și fiindcă morfologia societății rusești era mai ales agrară, în urma unui studiu despre „Sat” al lui P. C. Cervinski din 1875 s'a deslănțuit furtuna poporanistă rusească al cărei ecou întâiu ieșan și apoi rusesc a fost grupul cu care ne războim. N. K. Mihailovski, părintele spiritual al d-lui C. Stere—„...scriitori ca N. K. Mihailovski — adică tocmai acel publicist rus, care a avut cea mai mare influență asupra d-lui C. Stere, în tinerețele sale” (V. R. Septembrie, 1911, pg. 447) — a reluat problema „satului”, arătând specificitățile slave și îndepărtarea dela dogma marxistă.

S'a susținut, atunci, că Rusia nu va mai trece prin faza capitalistă, ci va trece direct în capitalism. (Teză susținută și la noi, luată *tale quale* din Rusia). Dar ceea ce forma pivotul și „mitul poporanist” (deși pozitivismul lor nu vrea să recunoască forța miturilor și a mistice) era tocmai atitudinea de exaltare a virtuților incluse în sufletul poporului de jos. În Rusia, un Gleb Uspenski (tradus cu insistență de d. M. Sevastos), un Zlatobratski, Zasodimiski, Naumov, Nefedov și mai târziu Leon Nicolajevici Tolstoi ca atitudine generală apologetică a simplității rurale formează grupul „beletristicii țărănești” (v. V. R. Septembrie, pp. 447—448, polemica cu d-l C. Rădulescu-Motru și articolul reprodus din S. Vengherov). Scriitorii și intelectuali simt ca o datorie de conștiință sacrificarea vieții și vocației lor scriitoricești pentru cei umiliți și ofensați, punându-și pana în slujba durerii celor mici. Virtuțile morale le găesc în țărănie. De-acolo se inspirau și de-acolo scot criteriile de judecată. Această mistică poporanistă a avut formele cele mai variate: dela întemeierea cooperativelor până la exodul fanaticilor din viața citadină și stabilirea lor la țară, unde încercau regenerarea forțelor pierdute în orașele tentaculare și blestemate prin candida căsnicii rurale. (Incompatibilitatea dintre metafizicianul sleit și poporanista viguroasă e descrisă cu mult humor de Kuprin).

Tot în această mistică poporanistă — colorată cu creștinism evanghelic — își are sursa și reînnoirea lui Tolstoi la coarnele plugului. Din interpretarea izvoarelor primare biblice, la care adăoga idealul agrar al epocii, autorul Anei Karenina leapădă surtul orășenesc și încins cu un curmeiu țărănesc-monahal răstoarnă brazda țarinei străbune și învață buchiile pe copiii „satului”. Alți literatori s'au mulțumit numai cu apologia și idealizarea poporului în scris sau prin viu graiu. Unii au insistat asupra religiei — în speță ortodoxismul —, alții au trecut amabil asupra lui — ca poporanismul românesc vechiu —, alții l-au combătut ca pe-o rămășiță de obscurantism — poporanismul românesc recent —, cei mai mulți s'au mulțumit să in-

siste asupra părții politice sau economice, organizând bănci populare, zemstve, etc. Aceste forme sunt manifestări dintr'un *nisus formativus*, apariții ale unui mit central și ale unei mistici. E curioasă și de neînțeles la criticismul poporanist de ultimă oră atitudinea de negație a unei „mistici”, în general, pe care o identifică neapărat cu obscurantismul, atunci, când — mai comod! — nu îi neagă existența sau posibilitatea existențială în România.

Unei mistici colorată slav, noi opunem o mistică autoritară, prin cultul ideii de Stat, creație a geniului Romei și bun comun al civilizației occidentale. În distincția dintre cultură și civilizație, revendicăm primul termen prin autohtonism și al doilea prin principiul autoritar și civilizatoriu al Statului. Doctrina oferită este unitară și integrală. Ea e menită să împace cele două antagonisme: *autohtonie-civilizație*, pe care curentele anterioare au încercat zadarnice să le rezolve sau nu le-au realizat decât parțial prin câțiva precursori. Specific național și raționalism antiistoric sunt termeni antagonici. Autohtonie și mistică Statului istoric sunt elemente omogene. Primul termen în ambele doctrine: specific național, autohtonie, corespund termenului de cultură. Al doilea: raționalism antiistoric și mistică Statului istoric se înglobează civilizației. Dar pe când la criticismul poporanist antagonismul subsistă, în a doua doctrină se rezolvă armonios, deschizând posibilități nesfârșite creației prin înlăturarea obstacolelor și unificarea potențelor.

Influența poporanismului rusesc s'a înlăturat ca pe-o rușine, pretinzându-se, că d-l C. Stere „a fost influențat (cu mult mai mult) de literatura apuseană, în special de critica marxismului” (V. R. 1911, Septembrie, pg. 449). Repudierea acestei moșteniri slave din a cărei zestre spirituală a trăit poporanismul românesc, e un act de felonie, care trebuie stigmatizat. Acești individualiști și libertari, preocupați de salvarea poporului ca o încoronare a superbului lor Eu, nu au cultul filiațiilor și nici respectul înaint-șilor.

PETRE MARCU-BALS

GÂNDURI PENTRU POMENIREA PICTORULUI SABIN POPP

Băiat tânăr, cu gesturi stângace de adolescent, cu fața smeadă de cioban sau de ascet, cu păr bălaiu buclând neregulat, cu ochi albaștri, blânzi, cumiști, aci, cătând a avea mirați, dincolo de lucruri, aci plecându-se asupra lor, lin ca o mângâiere, resfrângând straniu o licărire tainică pe fața străbătută de o tresărire enigmatică iscată de fluturarea unui zâmbet,... astfel mi te revăd în gând, acum, când nu te mai pot revedea a avea, în-tocmai cum te-am cunoscut în ziua însorită de Crăciun, în care am pășit pragul casei tale, a „porumbarului” tău, mai bine zis, atârnat într'un copac din fundul unei curți, pe strada Transilvaniei...

Se împlinește în curând un an, din ziua în care Dumnezeu te-a chemat la El, din ziua în care, plecând dintre noi, nu ne-ai mai dat, lumește vorbind, vreun „semn de viață”. Ci sufletul tău îl simt totuși viu și acum, și glasul tău îl aud deșirându-mi iar și iar, povestea minunată a prefacerii tale întru cele vecinice, așa cum s'a întâmplat în Biserica din Băleni, și apropiind-o de povestea trecerii tale din lume, așa cum a ajuns până la mine, cerc să dau tâlc petrecerii și strădaniei tale printre noi...

În vremea noastră așa de săracă în spiritualitate, încât oamenii au ajuns să suspine după ea pe uliță,

în gura mare, pilda vieții tale nu-i numai un îndreptar la o răspântie de gânduri, ci e și o încurajare, un îndemn la stăruință, o chezișie că strădania după cele duhovnicești nu este goană după vânt. De aceea, cinstesc în tine astăzi, o icoană a „sfințeniei” spre care trebuie să tindem; și amintindu-mi de vorba lui Leon Bloy: „nu e decât o singură ’ntristare, aceea de a nu fi sfinți”, pricep de ce viața ta a fost o bucurie fără seamăn.

Te-am cunoscut într-o după amiază de toamnă, într’un cerc plin de tineret, care discuta — ciudat! — problema morții. Și din primul moment, chipul tău de a fi-o înfățișa mi-a părut straniu! În vreme ce noi, toți, ne străduiam pieptiș cu păcatele din noi, să ne desfacem de „legăturile de dincoace”, spre a putea privi în sus, convinși că de acolo trebuie să ne vină mântuirea, fără să știm însă ce înseamnă; în vreme ce noi, toți, ne sbăteam astfel, sub povara aripei de plumb a îngerului morții — tu apăreai senin, de o seninătate de dincolo de apă, transfigurat de trăirea lăuntrică a unei chemări căreia nu-i puteam încă da semnificare și căreia tu ’i daseși chiar răspuns, tu păreai deslipit de toate, imaterial, ușor, de-mi venea să mă ’ntreb dacă ești om, sau arătare.

Dacă viața creștinului este pregătire de moarte, din clipa aceea, Sabin Popp, tu erai gata... și stăruința ta mai departe printre noi, n’o pot privi decât ca legată de o „menire” specială, de o solie, de ’mplinit aci, ca pe o îndurare de la Domnul.

Intrăm de obicei în moarte ca într’un vis urât, la întuneric, și nicidecum ruperea sufletului de trup n’are loc fără durere; și totuși, noi creștinii știm că în Iisus Hristos nu este moarte! Aceasta, pentru că ochii noștri nu văd dincolo, sau văd învăluit, ca printr’o pânză; ...ochii tăi însă, vedeau toate, ca o oglindă a lui Dumnezeu. Inchideau în ei comoara unei vedenii fără de asemănare și deseori privind pasiunea ta de a vedea lucrurile, simțiam cum sufletul tău căuta să se desprindă dintre ele, spre a se ridica la exemplarele care strălucesc în înțelepciunea cea Dumnezeiască, încercând să-și afle acolo îndreptar spre zugrăvire. Și-mi ziceam că această contemplație a ta e rugăciune și-mi venea ’n minte strigătul lui Augustin: „vis fungere a Deo, funge in Deum” ...Și inimă mea neliniștită, dobânda alean, la gândul că tu te odihneai în Domnul.

Nu știu dacă mulți din cei ce s’au apropiat de tine au avut acest sentiment straniu că intră într’o împărăție, sau dacă s’au bucurat de viața bogată pe care o revărsai în juru-ți, știu numai că ceasurile petrecute în pod la tine sunt pentru mine unele dintre cele mai „clăditoare” clipe care mi-au fost date în viață.

Te văd și-acum, scoțând cartoanele mari, pictate cu fete și flori însorite. Le priveai cu o pasiune minunată, ispiindu-le par’că înțelesul, și cercetând de nu-i vre-un farmec în lumina soarelui dintr’insele...și în nici o privire omenească, n’am mai văzut atâta luciditate, unită cu atâta sete de-a cunoaște!

Privirea ta se jucă cu lumile, urcă lucrurile înnapoi în slăvi către rădăcinile ființei, despica neînțelegerile, împreună împotrivirile, pătrundea în cetatea tainică a înțeleșurilor ce nu se pot roști ’n cuvinte, așterne ’n slove, sau zugrăvi pe pânză, cu vopsele; se aplecă apoi, asupra lucrurilor cu o blândețe fără seamăn, ca și cum ar fi vrut să le mângâie că sunt așa de subiecalizate.

Adorai pe Van Gogh...

Mi-aduc aminte, bucuria ta la expoziția de artă nouă a „Contemporanului”. Sburdai de atâta libertate, ca și cum ai fi descoperit cheia de boltă a creației...

Insă mai mult decât orice, mi-aduc aminte de-o dimineață de Decembrie, însoțită și geroasă, în care te-am întâlnit pe stradă, dimineață care s’a prelungit până târziu și ’n care ne-ai desvăluit taina sufletului tău, minunea întâmplată cu tine în Biserița din Băleni.

Ne-ai spus în vorbe nemeșteșugite, cum învățaseși să pictezi și ce menire avea arta-ți. Cine va mai putea uita acele vorbe?

Erai tânăr, făcuseși școli înalte și călătorii, dacă îmi mai aduc aminte. Aveai un nume renumit și o „manieră” de a picta propriu. Când, din îndemnul nu știu cui, ai pornit să copiezi Cantacuzineștii înșepeniți hieratic, în gestul lor de dar și ctitorie, pe pereții Bisericilor noastre. Ai avut astfel, prilejul rar, de a-ți duce viața, multă vreme, printre sfinții din Biserici. Vecinătatea lor a priit și Cantacuzineștilor și ție. La școala meșterilor vechi, ce dădeau viață chipurilor, cu alt dar, decât tehnica meșteșugită a școlii, ai rămas pentru întâia oară mirat, învățând cum se face un chip, numai dintr’o trăsătură și cum se face un copac, dintr’o linie resfrântă de la umăr. Dar mai ales, ai învățat într’o seară, plimbându-te cu-o lumină de ceară pe pereți, în colțul cel mai întunecat și-ascuns privirii, ce ’nseamnă cinstea de a zugrăvi cu-adevărat, pentru altceva decât pentru privirea de paradă. Ai priceput atunci, că nu există altă artă decât cea sinceră, care nu simulează stări pe care nu le simte, pentru placul ochilor ce văd, sau a urechilor care ascultă, ci care mărturisește numai ceiace vede, crede, sau dorește. Ai înțeles că toți acei meșteri anonimi, față de care te aduseseră soar’a, se șterseseră cu totul în fața arătării pe care aveau să o înfățișeze; ai înțeles că pentru a picta astfel, ei trebuie să fi văzut ceva, care să nu le mai dea astâmpăr, și răgaz pentru odihnă. Ai înțeles că toți aceia cred, sunt martori...și-ai ascultat. Și-ai început să simți cum îngerul și necuratul stau la dreapta și la stânga pictorului când lucrează și cum se apleacă pe mâna-i preț de suflet! În tot mai ca la judcata cea dintâi zugrăvită ’n tindă. Și ’n loc să fugi, de frică, ai făcut semnul crucii și-ai rămas.

Și eșind din Biserică ți-ai lăsat vechea „manieră” și te-ai apucat și tu să spui ce vezi. Sinceritatea ți-a apărut calitatea esențială a privirii, și-ai decretat că în afară de orișice școală nu e decât o artă, cea adevărată.

Dar cine poate să poarte Adevărul?

Ți-ai căutat atunci un sfătuițor care să-ți spună adevărul. Și pentru că fețele mințeau, ai cerut sfat celor săraci cu duhul. Mi-aduc aminte bucuria ta, când povesteai că întrebându-i pe țărani dacă le place o floare a soarelui pe pânză, ți-au răspuns: „Par'că iese foc dintr'nsa!” Și auzindu-i, ai crezut c'ai apucat pe Dumnezeu de un picior și ai încoronat pe triptic, pe Fiul Lui, prunc, cu-o floare a soarelui drept cunună de slavă... Și-ai năzuit să zugrăvești la rânduri o Biserică în care să poți mărturisii ce văzuseși...

Și astfel, gândul mă aduce să mă 'ntreb despre semnificația spirituală a artei tale: suprem semn care ne leagă de tine și prin care 'ncerc să rup din vălul care se-așterne între noi.

II

Spunea deci Sabin Popp că a învățat să picteze „copiând” bătrânii ctitori ai Bisericii dela Băleni. Aci, în sens concret, a căpătat el revelația sensului artei și vocația vieții sale. Pătruns par'că de gândul că Fiul Omului a venit să mântuie aceia ce era pierdut, Sabin Popp, s'a străduit a trage din uitare, aceea ce eră menit păraginii, a împlini aceea ce nu se împlinise, a adăuga ceea ce părea pe veci ursit să nu se întregască. Sabin Popp a preferat astfel, în pictură, cercetărilor de avangardă, cu care avea totuși atâtea puncte de contact (mai ales *căutarea*) această operă de „restaurare”, fie că pictă o biserică, o față sau o floare. Și el mergea către simplificarea ultimă, desăvârșită; numai că simplificarea nu era la el un procedeu de tehnică externă, ci o simplificare dinlăuntru, a sufletului, a viziunii. Imi spunea că nu se apucă niciodată să picteze, până ce nu vede totul în minte, dinainte. Pictura era pentru el „lumina lumii”, și pictorul, „sare a pământului”, n'avea alt rost decât să scoată candela de sub obroc, strălucind și altora clipe de acestea, în care ochiul pregătit pe dinăuntru, cu o strășnicie de ascet, izbutia să contemple lucrurile în toată slava dintâi a zidirii. Firea la Sabin Popp era par'că transfigurată, văzută cu ochi dinainte de păcat, sau trecuți cu Hristos peste păcat, și cu nădejdea restaurării ei finale. În chipuri făcute din pământ, din carne în care se vedea pământul, sufletul măsoara căderea, țâșnind ca un străin ce-și caută dincolo de moarte, bunul, transfigurându-le. Pictura lui era astfel înrudită cu cântarea de la strănă.

Nu știu dacă Sabin Popp a avut „conștiința” limpede a valorii regeneratoare a privirii sale, și de știa că „raiul” este locul spiritual al arhitecturilor sale. Știu numai că vizarea aceasta nu eră pentru el „vi:ărie”, ca la alții, căci niciodată Sabin Popp nu se pierdea în aproximații. Totdeauna conștient de distanța ce separă *viziunea* de *obiect*, tehnica lui era un fel de îndrumare sufletească, făcută ca pe urma pictorului, privitorul să ia călea spiritualizării: „*Duhul pătrunzând materia și trupul, străin de materie și străin de trup, dar întrupat, „transfigurând!”* Iată înțelesul „cuvântului” pe care Sabin Popp îl purta în suflet și pe care l'a așternut pe toate pânzele. Cine

vrea să vadă o astfel de transfigurare, să ia aminte la zoreaua pe care o ține în mână Iosif, în tripticul celebru, sau să privească fetele și floarea soarelui pe care le-a pictat el, de-atâtea ori.

Nu s'a apucat oare niciodată Sabin Popp să picteze o „schimbare la față”? Ar trebui căutată în cartoane.

Din tot ce a pictat însă, două portrete mi se par mai stranii: două auto-portrete, revelatoare pentru toată semnificația artei lui și, depășind-o, pentru ilustrarea sensului spiritual al picturii în genere.

Orice artist, ascunde 'n el un sfânt și-un cabotin. Lucrul este firesc, artistul fiind în genul lui, un creiator; ci Dumnezeu, fiind singur creiator, nu se poate crea nimic fără de Dânsul. De aceea, artiștii adevărați, se socotesc vizionari, inspirați, simpli meseriași în slujba „vedeniei” ce li s'a dat, dar care nu le aparține, pe care sunt numai puși să o obiectiveze, adică să mărturisească altora despre ea. Dimpotrivă, cabotini, repetând păcatul vechiu, adamic, se dau drept creiatori doar pe ei înșiși.

Soarta pictorului e însă deosebită de aceea a oricărui artist. Căci el trebuie să arate, ceea ce ceilalți pot ascunde. Poetul poate ascunde un sentiment în întortocherile limbii, sau văitându-se că îl trădează inspirația. Inspirația nu poate însă trăda pe pictor. Apoi, în pictură, înțelegerea nevenind din amănunt, căci nu există fraze picturale, ca 'n muzică, sau poezie, ci din contemplația întregului, acest întreg vădește totdeauna, fără înconjur, starea în care se află artistul față de obiectul viziunii, în clipa creației.

De-aceia, dacă poetul poate mască pe cabotin, învăluindu-l în preciozitate (vezi cazul unui Valery, de pildă), pictorul este obligat să îl arate. Și cum el nu poate privi lucrurile decât prin arhitecturi, prin ideile lor factive, el nu poate să nu demaște cabotinelul care vrea să „perfecționeze” viziunea cu procedee nesincere de fabricație a lucrurilor nevăzute într'adevăr. De aceea, pictorul care încearcă să redea ce a văzut, ca și cel care și-a obiectivat vedenia, nu poate să nu distingă „îngerul” care-i îndreaptă mâna, sau „diavolul” care i-o strâmbă; duhuri de pe urma cărora naște diferența dintre expresie și arătare. Acest lucru îl știu prea bine și pictorii, și cei care au pătruns cu pace 'n suflet, pe schela, sau în atelierul unui pictor. Sabin Popp s'a aplecat asupra-și, căutând să surprindă reflexul celor două puteri potrivnice asupra feții sale.

Aceasta este lecția celor două auto-portrete ale lui Sabin de care vorbesc aci. Unul drăcesc: Sabin—lucid ca totdeauna—se vede—zugrăvit în halat, în cap cu un fel de fes napolitan (singurul accesoriu pe care și-l îngăduie), cu o față smolită pe care trebuie s'o vezi pentru a nu o mai uita la orișicine. (Căci orice om are ceasuri'e lui de ispită și de puterea dracului asupra-i). În celălalt tablou, Sabin e în Biserica de la Băleni copiind un ctitor. Il luminează lumina de ceară cu care a descoperit „minunea” și chipul, iarăși, trebuie văzut! Puse față 'n față, cele două portrete au fost pentru

mine una din cele mai de seamă împrejurări din viață! Ca dintr'o lecție de intuiție anume ticlăuită, „învățătura” se desprinde din tablou și covârșește mintea priitorului.

III

L-am aflat trecut peste punte, la Paris, privind peste umărul unui prieten anunțul morții într'o gazetă.

Și dintru început, înainte de a află orișice știre despre chipul în care s'a sfârșit, m'au năvălit aducerile aminte și un glas ciudat mi-a șoptit cu o certitudine care nu se discută : Acest om a fost un sfânt!

Și 'nfiorat am vrut să 'mpărtășesc și altora crezarea, dar un șir întreg de împrejurări cu 'nțeles tainic m'au împiedecat până astăzi să dau pas acestei dorinți. Și în sufletul meu s'a născut nedumerirea de nu sunt însumi robul unui farmec.

...Am aflat mai târziu că trupul său a fost ars, la Viena.

Ne e răpită astfel chezașia, semnul și minunea pe care o așteptam în sprijinul credinței. Câtva timp înaintea morții lui, zice-se că i-a fost teamă, de putrezirea hădă a trupului, icoană a Celui sfânt. Ciudată teamă! Cum de-ai uitat prietene, că trupurile celor morți cu adevărat în Dumnezeu, nu putrezesc? Ci rămân mai departe, să stăruie în tainica lor legătură cu trupul, drept mărturie celor vii! Ne-ai răpit astfel, posibilitatea de dovadă a celor ce am scris mai sus, în care cred, dar pentru care nu mai pot avea mărturie!

Și totuși, chiar și astfel, cine ar putea să afle în sfârșitul tău cel mai mic semn de desnădejde?

Transcriu dintr'o scrisoare prin care mi-a ajuns la cunoștință sfârșitul vieții lui, întocmai, pentru cei ce vor s'o știe!

„Soru-sa mi-a povestit care au fost ultimele sale ceasuri.

Știi că era tare legat de lumea asta, că o iubia din toate puterile sufletului său, că o transfigură prefăcând-o într'o minune, biruind tot ceiace e mic, josnic și nedesăvârșit într'însa. Și se străduia din toate puterile să trăiască, având în el acea nemărginită comoară de viață și lumină pe care i-o dase Dumnezeu ca s'o răspândească în jurul lui, spre a birui durerea.

Și iată, cu toate acestea, că în ajunul zilei sale din urmă, a spus cu o mare seninătate — ca și cum ar fi vorbit cu o ființă nevăzută : „Așadar, mâine trebuie să plec!”

Și 'n ziua de Anul Nou, a venit sora lui la 6 seara, să-l întâlnească la Viena, în Sanatoriu.

I-a cerut liniștit vești de la toți ai săi, apoi a zis deodată soției și surorii sale : „Acuma voi să nu vă spețiați. Știți că eu m'am despărțit de lume, știți că eu sunt de acuma minunea sfântului Francisc”.

Și vorbind spre nevăzut : „Stai că viu, viu îndată”. S'a ridicat și a cântat, transfigurat, din toate puterile, așa cum, spun cei ce l-au auzit, că nu mai cântase niciodată ; apoi încet, încet, a plecat și un surâs minunat i-a rămas întipărit pe buze.

Ultima carte din care ceruse să i se citească au fost „Floricelele Sfântului Francisc din Asizi”.

Acesta a fost Sabin Popp, așa cum mi-a fost dat să-l văd în viață și așa cum mi-a rămas viu. A dus cu el în moartea care l-a cuprins „un zâmbet mai mult, un har mai mult”, și a lăsat aci „un gol nemărginit, o tăcere și o tristețe nesfârșită” neîmplinite decât de nădejdea durerii lui cea peste moarte, în care îl va fi primit Domnul Hristos!

Dar, după cum scrie prea bine un prieten, pe urma lui, „ne simțim par'că cu toții, mai mândri de a fi oameni”.

MIRCEA M. VULCANESCU

CRONICA LITERARA

„NECAZURILE PĂRINTELUI GHEDEON” de DAMIAN STĂNOIU

„FLORILE” de GH. D. MUGUR

LĂSĂND la o parte frecvențele ei întretăieri cu literatura semănătoristă și neosemănătoristă, Biserica a mai servit, ades dar fragmentar, teme literare unor scriitori ca Hogăș, Sadoveanu, Galaction sau Pătrășcanu : fără să fie, deci, primul care se oprește asupra ei, d. Damian Stănoiu este totuș cel dintâi literat care i-se consacră exclusiv și organizat.

Prin natura sa, mediul monahal, ca în genere și acel militar, se înfățișează scriitorului, ispititor prin bogăția lui de motive demne de speculă literar.

În mare parte inedite și îndestul de pitorești, ele prezintă creatorului avantajul (și, în același timp, pri-

mejdia) de a putea trăi fără prea stăruitor efort literar, chiar prin simpla lor transcriere : subordonându-se faptului nud, arta devine atunci facultativă și prejudiciază serios destinele sau durata scrisului.

Neobținându-se prin mijloace superioare și nepuținând mai niciodată fi un criteriu artistic, răsul este de cele mai multe ori o piedică ; atât pentru calitatea literaturii în sine cât, mai cu seamă, pentru judecata cettorului.

În cadrul acestor precizări se integrează și scrisul d-lui Damian Stănoiu : acest Clemment Vautel al literaturii românești contemporane.

Apropierea nu este cu totul lipsită de sens : ca și bonomul abate Pellegrin, părintele Ghedeon, eroul ultimei cărți a d-lui Damian Stănoiu, rătăcește prin diverse aventuri pe care, în cele din urmă, le birue grație aceleiași comune și binevoitoare înțelegeri a slăbiciunilor omenesți.

Reluând și prelungind pășaniile personajului principal al uneia dintre nuvelele aflate în primul său volum „Călugări și Ispite”, ieromonahul Artemie, d. Stănoiu înfățișează, de data aceasta, necazurile pe care le îndură călugărul Ghedeon ajuns, „prin mila Domnului”, paroh în neînsemnata comună rurală Scaeti : conflictele sale cu oamenii până când să-i aducă din nou pe calea Bisericii, truda de ași înjgheba o gospodărie, ce pătimește Sfinția Sa cu slujnicile sau cu oamenii pe chestia noului calendar și, mai presus, lupta lui cu enoriașii care vroiau să-l însoare pentru că — argumentau ei — „trebuie o femeie la casa rumânului, că așa a lăsat Dumnezeu” ; apoi vizitele părintelui Ghedeon la preoții vecini, ca să vadă cum păstoresc ei satele și, în cele din urmă, reînțoarcerea Sfinției Sale la mănăstirea de unde plecase, din pricina boalei căpătate de trai bun și îngrășare peste măsură.

Impărțit în nouă capitole, fiecare din ele putând foarte bine constitui o nuvelă aparte, volumul d-lui Damian Stănoiu nu alcătuie propriu-zis un roman. Dealtminteri, autorul s'a și ferit să adauge cărții acest subtitlu ; și cu bună dreptate.

D. Damian Stănoiu nu stăpânește încă știința compoziției romanului și, repetând ceiace am remarcat și la precedentă sa carte, nici măcar pe aceia a nuvelei perfect construite : dăruit cu un neobișnuit talent descriptiv, autorul „Necazurilor Părintelui Ghedeon” se lasă furat și purtat de această însușire, de cele mai multe ori în dauna oricărui simț arhitectonic al scrisului.

Din acest punct de vedere, volumul său ultim nu se prezintă unitar decât prin firul eroului principal care se deapănă, bonom și cuceritor, prin toate capitolele cărții : unele de prisos pentru economia întregului, dar prețioase prin observația atentă și verva antrenantă pe care o cuprind.

Dintre ele, vom sublinia pe acela în care un sat întreg (și natura însăși) conspiră cu scopul de a căsători pe monahul Ghedeon pentru deplina satisfacție a unui vechi principiu și a acestei juste logici populare : „preot fără preoteasă nu se poate”.

Dorința aceasta sinceră, în fond, a satului de a-și însura preotul, împotriva chiar a oricăror restricții impuse de legile clinului monahal, ne-a amintit una din bunele povestiri ale d-lui Vissarion : deosebit ca situație a subiectului, d. Damian Stănoiu se diferențiază de autorul „Nevestilor lui Moș Dorogan”, mai cu seamă ca procedeu literar.

D. Vissarion povestește linear. Gol de aproape orice artificiu și invenție, exterioară sau interioară faptului. Are un scris fără volum.

În vreme ce, d. Damian Stănoiu îmbracă bogat

anecdota. Scriitorul nu lasă niciodată faptul în faza lui primă, de înregistrare : intervine și participă cu elemente noi, datorită în primul rând unui ager spirit de observație, cu mult superior aceluia al d-lui Vissarion.

De un umor infinit mai comunicativ, d. Damian Stănoiu se distinge — bunăoară de d. Pătrășcanu — prin aproape completa sa lipsă de șarjă a situațiilor, reușind să cucerească deseori mulțumită unor mișloace mult mai simple și naturale. Cum, de pildă, pășania celor trei preoți care, venind de la o pomană cam cu chef și greșind drumul, în loc să iasă la șoseaua cea mare, au ajuns pe malul Argeșului :

„Cum era lună ca ziua și vederea lor cam nelămurită, luară apa drept șoseaua națională. După puțină chibzuire, în malul Argeșului, pricepură ei că au lăsat drumul cel bun, dar în loc să se întoarcă pe unde au venit, își făcură planul s'o ia pe „șoseaua națională” până la gară, iar de la gară să se înapoeze pe drumul Scaetilor până în răspântii.

Odată hotărârea luată, părintele Stan se coborî cel dintâi, fără nici o greutate, căci aci malul e mic, prelung și sterp. Dar nu făcu trei pași pe lângă mal și simți udătura la picicare. Atunci se opri pe loc și strigă la ceilalți care porniseră spre râu :

— „Stați puțin că mi-se pare că e apă în șant”. Apoi mai pași de două ori și, incredințându-se deplin că merge prin apă, ridică piciorul drept ca să se urce pe marginea de dincolo a „șanțului”. Dar în clipa aceea căzu pe brânci în apă până mai sus de glesne și începu să strige. Cuviosul Ghedeon, ca cel mai tânăr dintre toți, sări repede și... se îmbăie și el lângă popa Stan. Atunci deteră fuga dascălii și pătiră și ei la fel. Norocul lor că apa era scăzută, așa cum sunt toate apele în luna lui Cuptor, astfel că se alăseră numai cu spaimea grozavă și cu o baie la timp. Când ieșiră la mal, speriați și leoarcă de apă, găsiră pe părintele Niță răsând, cu mâinile în solduri :

— Mădă, da chiori mai sunteți, frate, dă vă împiedicați cu toții !

Dar popa Stan de colo :

— Măi, frate Niță, mie mi-se pare că e Argeșul nu șoseaua mare...

— Ești pe lumea ailaltă, Stane? Tu nu vezi, mă, că e șoseaua albă ca varul, mă? — răspunde popa Niță, arătând cu mâna spre albia râului ce oglindea razele lunei pline... Și până să mai zică părintele Stan ceva, el se porni ca un viteaz să-și probeze părțile... : și buștubuc în apă ! După ce se răcori zdravăn și ieși pe mal cu ajutorul dascălilor, grăi către popa Stan :

— Bine ziseși tu, frate Stane, că nu e șoseaua mare aci : dar cum păcatele s'ajungem noi la Argeș? ”

Este negreșit locul să subliniem aci, dat fiind mediul din care se inspiră și caracterul scrisului său, o anume latură etică a literaturii d-lui Damian Stănoiu : deși câteodată satiric, satira autorului „Necazurilor Pă-

rintelui Ghedeon" nu supără deloc în adânc spiritul și dogmele bisericii creștine.

Caricatura sa, dizolvată totdeauna într-o bună măsură de un umor binevoitor, atacă tocmai pe acei care deformează acest spirit și se înfrânează acolo unde ei încetează de a fi *oameni*: deci material îngăduit sau supus glumei ori ironiei.

Ca și d. Brăescu, de exemplu, d. Damian Stănoiu urmărește numai pe om (natural, îl urmărește mai puțin acid ca autorul celor „*Doi Vulpoi*”) sub haina pe care el o îmbracă, fără a se atinge însă de această haină: simbol și hotare ale unei instituții, neîngăduită speculației literare; în acest sens, d. Damian Stănoiu este, alături de părintele Gala Galaction (ne gândim mai ales la Galaction din ultima vreme), unul dintre cei mai morali și meritoși prozatori ortodocși ai noștri.

Se stabilise, cu prilejul primului volum al d-lui Damian Stănoiu, o relație comparativă între eroii cărții sale și între acei, identici ca mediu, ai lui Hogaș; părintele Ghermănuță, de pildă.

„*Necazurile Părintelui Ghedeon*” dezmint însă posibilitatea acestei apropieri: Hogaș a fost un scriitor de o rară dinamică; unul dintre puținii noștri creatori care a strecurat cu adevărat tumultul personal în fiecare din eroii săi, dându-le proporții și suflute neobișnuit de active. Adică, total opuse acelor pe care le au personagiile și, în genere, literatura d-lui Damian Stănoiu: liniștită până la a da impresia de static.

Căci, dacă ar fi să-i reproșăm insistent ceva d-lui Damian Stănoiu, ar fi tocmai această situație a cuprinsului cărții sale pe un singur plan: absența unei mișcări lăuntrice care să agite apele mari și de multe ori nedede ale descripției, din belșug revărsate pretutindeni de darul de zugrav literar fără pereche, al autorului.

În ce privește nevoia d-lui Damian Stănoiu de un stil mai lucrat, care să pună în relief mai plin însușirile naturale de observație și descripție ale autorului „*Necazuri/or Părintelui Ghedeon*”, noi așteptăm să-l vedem atacând pentru aceasta teme mai dificile, unde nevoia stilului să devie absolută iar d. Damian Stănoiu să se simtă interior obligat la această trudă: de a căuta cu migală locurile unde sculptura necesară a frazei, se ascunde încă sub talaș verbal...

2

O cultură este, de fapt, rezultatul unei creșteri lente și naturale. Tinzând spre universal, ea rămâne totuși specifică, în esență: problema culturii românești este, deci, în primul rând o problemă locală, legată indisolubil de o realitate autohtonă și solicită, pentru rezolvare, calcule și unelte aparte.

Existând deja o civilizație streină, problema culturii românești se pune mai cu seamă pentru a se stabili o punte de trecere de la realitatea noastră — prin firea lucrurilor încă primitivă — la această civilizație: ea trebuie să înlocuiască evoluția lentă printr-o aplicare organizată și activă asupra acestei realități.

Din acest punct de vedere și deasupra oricărui alt factor, cartea de cultură practică, își are un rost determinat și primordial.

De bună seamă că, în deobște, orice carte este un element de cultură. Dar încet și abstract. Pe câtă vreme, cartea de cultură *aplicată*, de principii sau norme selectate și suprapuse perfect nevoilor momentului, trece dintr'odată pe primul plan, prin aceea că activează direct și imediat.

În lumina acestei judecăți trebuie, desigur, considerat și volumul ultim al d-lui G. D. Mugur: spirit reputat de organizator cultural, autorul „*Flori*”-lor nu este la prima sa lucrare de acest fel; ca și în „*Laboremus*”, noua carte înfrățește unui suflet de poet accente de vizionar.

Mulțumită, fără îndoială, acestei norocoase și rare asocieri, volumul d-lui Mugur este — egal — un îndreptar cultural și o operă literară: ariditatea lucrului practic se diluează sensibil în imagine și sub scoarțele colorate ale scrisului; didactic în fond, cuprinsul cărții devine prin expresie lectură comunicativă și cuceritoare.

Ca ideologie generală, punând într'un examen paralel cele două mari organizații de viață românească „satul” și „orașul”; d. G. D. Mugur înclină și pledează firesc în favoarea celei dintâi:

„*Satul e țara. Satul e tezaurul de adevăr și de poezie în care se păstrează, neprefăcut și viu, sufletul nostru etnic. Acolo e tradiția și folclorul care lămuresc firea, forța și ingeniuul unui neam. Acolo sunt însușirile specifice ale poporului, focul și credința lui. Acolo e sângele biruitor care, fără târg de diplomație, s'a vărsat întreg și generos pentru liniștea noastră, pentru triumful și bucuria orașelor. Sufletul nostru se lămurește prin sat: satul e oglinda neaburită a însușirilor lui*”.

Studiind, apoi, mijloacele de culturalizare a satului, autorul „*Flori*”-lor arată cele trei puternice surse prin care poate pătrunde în el lumina: cartea, învățătorul și preotul. Factori indiscutabil determinanți, ei apar în cartea d-lui Mugur proiectați până la cea ce în *chip ideal* ar trebui să fie: făclii păzind la cel mai îndepărtat hotar al sufletului popular; acolo de unde începe geana întunericului primitiv și milenar...

AL. BADAUȚA

CRONICA PLASTICĂ

EXPOZIȚIA HANS EDER

CÂND un pictor francez valoros ca André Lhote, sau unul mediocru ca domnul Gobbo, expune într-o sală bucureșteană, caracterul acestor manifestări îmbucurătoare sau dezolante se potrivește organic în cadrul și în atmosfera stabilită de expozițiile artiștilor români. Nu poate fi vorba de contraste izbitoare, chiar dacă subtilitățile picturale ale lui Lhote sunt elemente ce se întâlnesc arar și numai în mod excepțional, chiar dacă uleiurile și gravurile domnului Gobbo sunt îngreunate de banalitatea searbădă a unui convenționalism de aproape înrudit cu pseudo-impresionismul domnului colonel Pejin. (Nici introducerea prea subiectivă la catalogul domnului Gobbo, semnată de profesorul Focillon n'a reușit să ne schimbe părerile, care se fixează după valoarea operii, nu însă după verva binevoitoare a unei introduceri de catalog). A treia expoziție bucureșteană a lui Hans Eder izbește însă din nou — și poate nu cu mai puțină vehemență extatică decât celelalte două din trecut — ochii amatorilor români. Căci manifestarea aceasta, care întregeste impresiile noastre, conturând cu hotărâre drumul unei evoluții rare și subliniând tocmai focarul de substanță sufletească ce se consumă fanatic în opera dinamică și năvalnică a lui Eder, pătrunde par'că în liniștea pământească a expozițiilor noastre cu forța unor expozibile. Ochii noștri nu se lovesc numai de culori mai tari și mai arzătoare. Insuși intuiția își spune că dincolo de vehemența aceasta exterioară, înflorește o altă lumină, o lumină ce țâșnește din întrebarea cea mare, care stăpânește temeliiile vieții și care înseamnă totodată un pericol. Nu desenul, nu culoarea, nu construcția compoziției sunt fundamentale picturii lui Hans Eder, ci lumina, care potențând aspectele realității, vrea să le depășească, ajungând până la țărmurile unui ținut magic și transcendențial. Realitatea apropiată nu mai e o valoare de sine stătătoare, e numai forma simbolică a Dumnezeuirii. Aceasta e și cauza că arta lui Eder ne înfățișează de multe ori atitudini, ce se complac pe tășuri de cuțit. Lumina izbutește să oglindească întrebarea veșnică, iar întrebarea e însuși pericolul. Cine se pierde în aceste regiuni, găsește cu greu drumul înapoi. Nici n'ar vrea, firește, să-l găsească. Sunt câțiva critici și scriitori, care se îndoiesc de fondul religios al picturii lui Hans Eder. Dar pictorul a lucrat ani de zile la capul lui Christos, pe care 'l vedem acum în marea compoziție a „Cinei”. Și muncindu-se astfel, nu s'a gândit să ne dea un chip perfect în înțelesul artei italiene a Renașterii, în înțelesul lui Leonardo sau al lui Raffael și nu s'a mulțumit nici să sintetizeze înfățișarea obiectivă a unei realități în sensul în care Paul Cézanne s'a muncit la redarea albului unei pânze.

Fiind bazată pe neobișnute cunoștințe într'ale meșteșugului, arta lui Eder ar vrea mai mult. (Nu se referă această constatare la nivelul general al calității, ci iarăși la problema sufletească ce predomină în pictura marelui artist brașovean). Eder nu se trudește, cu scopul de a ajunge numai la o perfecțiune picturală; arta lui a rămas, chiar după stingerea înecată a curentului expresionist, care a fost întotdeauna intensificarea neîntreruptă a unui focar interior, care cearcă și reușește să-și găsească o expresie cât mai puternică pe drumurile periculoase ale vieții religioase. Culorile, desenul, toate frumusețile meșteșugului rămân numai uneltele ascultătoare ale acestui focar. Niciodată sâmburele nu e jertfit îmbrăcăminte de culoare, niciodată virtuozitatea nu se încurcă în firele unui joc, ce ar putea întuneca sau acoperi adevărul viziunii. De aceea, în multe cazuri, culorile dure sau brutale sunt preferate trecerilor în nuanțe delicate, când temperamentul sincer al artistului presimte că delicatețea ar însemna o minciună. Bazele normative ale artei lui Eder, de care ne-am ocupat mai pe larg cu ocazia celor două expoziții din anii trecuți, rămân firește aceleași. Artistul n'a încercat salturi mortale pentru a fi astăzi tot atât de „modern” ca atunci, când întregul Expresionism german se credea foarte religios, îndepărtat în focul extazului sau în viziuni apocaliptice. Eder a rămas credincios lui însuși, deși n'a stat pe loc. Fără îndoială, răsplata pentru persistența acestei credințe nu va întârzia. Meșterul care se luptă ani de zile cu câte o compoziție, clădind iar și iar din culoare capul Mântuitorului, până ce i se pare „sincer și adevărat”, va reuși poate să străbată până într'un domeniu sufletesc, alături de care înfățișarea vieții exterioare, prinsă în lucrările atâtor artiști merituoși, pare mărunță. Că riscul lui Eder e tot atât de mare ca și încăpățânarea lui, nu va putea fi negat de nimeni, care știe ce e pictura și în ce măsură mai poate fi astăzi expresia unui puternic simțământ religios. Operele expuse de Eder ne conving însă, de îndreptățirea acestei încăpățănări, care, pe un alt plan de idei, se identifică forței oricărui creator neobișnuit, bazat numai pe puhoiul viziunilor lui. Dacă pictura religioasă a lui Hans Eder va învinge într'adevăr — și izbânda nu ne pare îndepărtată — va învinge cu alte mijloace de convingere, decât pictura impresionistă, expresionistă sau cubistă a altora. Astăzi îngenunchiăm deseori în fața artei moderne, precum ne-o înfățișează creatorii de seamă ai timpului. Hans Eder ar vrea să readucă pictura iar la o fază, în care arta să se identifice întreagă unui puternic simțământ religios. Știm că ținta e foarte înaltă, iar curentul epocii cât se poate de neprielnic, deși misticismul nou a isbutit

să învingă în multe rânduri încercările realismului, rămase fără de sens omenesc. Eder însă nu se abate dela drum.

Cele observate mai sus se referă mai ales la compozițiile „Cina cea de taină” și „Ridicarea crucei”, care sunt, dintre bucățile noui, cele mai reprezentative ale expoziției. În deosebi „Cina”, care contrastează față de seninătatea minunată a „Nunții din Cana” strânge parcă în prestanța compoziției greutatea tainică a unei întregi vieți de vizionar. Arhitectura compoziției leagă trupurile apostolilor împrejurul luminii lui Christ, întocmai cum fapta Lui neînțeleasă, dar totuși nespuse de înălțătoare, îi strânge împrejurul Duhului sfânt, învingând nimicnicia trupească. Cu rare mijloace coloristice, masa la care stă Mântuitorul și apostolii, se adâncește în spațiu, în care se împlinesc minunea, e numai lumină imaterializată. Alături de această lucrare de mare însemnătate pentru actuala fază a picturii lui Hans Eder, „Ridicarea crucei” — un studiu — rămâne o realizare neîntrecută în ce privește imaterializarea, prinsă în desăvârșite armonii de culoare. Alburile și roșurile nespuse de prețioase ale compoziției sunt par’că punțile de trecere spre naturile moarte, spre portretele și peisagiile din recenta expoziție, în care verdele, roșul și albastrul aprins predomină cu o perseverență, neobișnuită în lucrările de acum

câțiva ani. Pictorul nostru e, fără îndoială, unul dintre foarte puținii portretiști, pe care îi avem în țară. Oricât de cald s’ar asocia în portretele lui valorile de culoare în armonii furtunoase, substanța psihică și caracterizarea individualităților rămân elementele hotărâtoare, cărora culorile le slujesc umil. Rara unitate din cele două portrete cu câte două figuri înseamnă o izbândă deosebită, care nu suferă o comparație decât cu rarele opere, pe care le-a realizat arta franceză și cea germană pe tărâmul acesta. Naturile moarte sunt de multe ori, pe un nivel spiritual mai modest, parafrazări ale compozițiilor religioase. Dela gama de culoare până la tehnica imaterializării, prin luminile și strălucirile introduse, totul leagă căile, care duc de la motivul spiritualizat al realității până la expresia cea mai năvalnică a unui suflet religios. Privite de la aceste înălțimi, poate că peisagiile din Brașov și din Balcic nu vor să fie altceva decât aduceri aminte că și în structura priveliștilor se răsfrânge binecuvântarea chipului unei Dumnezeiri, care a vrut ca viața să fie legată și de pământ.

Expoziția lui Hans Eder ne-a convins astfel nu numai de dezvoltarea lăuntrică a picturii artistului, dar și că Expresionismul a fost pentru cei chemați mai mult decât o modă sau o experiență trecătoare. El le-a însemnat un centru de plecare și mai mult: soartă!

OSCAR WALTER CISEK

D R A M A Ș I T E A T R U

„PAPAGALII“, 4 acte de dl. CONST. RĂULEȚ

CA orice întreprindere de lungă durată, și mai ales ca una în care concursul fie în conducerea principiului pus, fie în producerea materialului întrebuințat, este cerut dela multe și felurite personalități, în încurajarea literaturii dramatice originale. pe care și-a luat-o asupra sa, de mai mulți ani, Teatrul Național din București, se desvâluesc de multe ori goluri, cari nu pot decât să primejduiască în întregimea ei campania începută. Un lucru, firește, este câștigat și asupra lui toată lumea este de acord: încurajarea acestei literaturi. Astăzi discutăm numai o criză pe care o nădăjduim pe sfârșite, dar care a avut zile triste cu ultimele spectacole neisbutite.

Scriam cândva, că la noi se dă încă lupta între poezii noștri dramatice și automatizarea, în meșteșug, a legilor dramei. Aceasta fiind situația, e firesc să se aleagă din piesele oferite, în primul rând, dintre acelea cari se apropie cât mai mult de o satisfăcătoare ținută tehnică. Dar biruitorii sunt foarte puțini la număr, și pentru a nu se renunța la continuitatea principiului pus și trecut cu aceleași bune intenții din mână în mână, de către toți conducătorii primei noastre scene, când se trece la seria pieselor mai puțin isbutite, pentru reprezentare, din punct de vedere tehnic, ar trebui

preferite toate acelea cari vin încărcate de alte calități reale, fie de sensibilitate, fie de gândire.

Nu putem da succese numai din literatura dramatică, poate; în lipsă însă, trebuie să servim neapărat literatura românească, în general.

Astfel nu văd de ce, când până astăzi nu și-a găsit locul la Teatrul Național un Lucian Blaga, și-l poate găsi ORICAND d-l Mircea Rădulescu. producător de lucrări nu numai absolut inexistente ca drame, dar rușinos de tinichelate ca literatură. „Petronius” a fost nu numai o discreditantă înfrângere a literaturii originale în ochii marelui public, dar și o mare cheltuială greu de acoperit pentru teatru și o muncă stearpă pentru bieții actori.

După acest „Petronius” au urmat „Papagalii” — lovitură peste lovitură.

Deși mai puțin pretențios croită, piesa se înfățișează cu mult inferioare tipare, față de acelea care ar fi demne de prima noastră scenă.

Ca tehnică, în afară de o totală absență a simțului de a proporționa și economisi materialul, numai pentru un început, am să subliniez o greșală capitală, care mă miră că a scăpat organelor de control și colaborare

al oricărui spectacol, la un teatru atât de bine sfătuit și utilat, ca Teatrul Național.

Anecdota din piesa d-lui Răuleț avea nevoie neapărat, la început chiar, de un rezumat epic, explicativ: o femeie, în ceartă cu soțul ei, se răsbună ne-cugetat, cu primul venit, la un hotel, de unde o reia soțul, care nu vrea să creadă în gestul femeii — act din care vor izvorî toate viitoarele nenorociri.

Deci un prolog.

E natural ca d-l Răuleț, ca un demn epigon al naturalismului, să aibă groază de prolog, care să i se pară ca o prea copilărească procedură în artă. D-l Răuleț probabil crede că arta, și mai ales teatrul, sunt „felii vii și sângărânde de viață”, și acolo unde Shakespeare, Goethe și toată comedia Renașterii construiau fantazist și simplizant, d-sa nu și-a îngăduit lucrul acesta, din scrupul de verosimilitate. Deci a vroît să înfrângă drama și în aparențele ei să facă această dificilă expunere. Rezultatul? Cortina se ridică pe un lucru total lipsit de interes, pe o scenă dezesperată de dragoste, între un tânăr și o prea frumoasă doamnă, în lacrimi. De ce nu i s'a spus d-lui Răuleț, că scene de natura aceasta, în teatru, nu pot reactiona asupra publicului decât numai dacă sunt pregătite? Sau aci, misiunea scenei însăși era să pregătească. Trebuia o invențiune genială, să salveze întreprinderea aceasta! Sau dacă lucrurile cereau o astfel de soluție, de ce atunci nu s'a redus actul întâi la un prolog, nu numai cu dimensiunile sale, pe care de altfel le are, dar cu

expunerea mai clară, mai epică, dacă vreți, dar care ar fi evitat, cu siguranță, impresia falsă, dela început.

Aceasta ca tehnică — una numai, din foarte multe.

Ca material propriu zis — sufletesc, de vreme ce d-l Răuleț pe încleștarea patimilor omenești pune accentul, lucrarea și luminarea frânturilor de suflet e absolut falsă. Iarăș un exemplu, din foarte multe: scena mare dintre Maria și Ion, plin de patimă, calcă totul în picioare: pe Eliza, situație socială, reputație, numai pentru redobândirea amantei de odinioară. Așa vine când îl cheamă Maria, așa se manifestă.

E suficient ca femeia să-i spună că e și a fost o cocotă, pentru ca să se potolească și să ceară numai ambianța unui platonism dulceag. Totul este văzut frânt, pe jumătate, neccordonat, fără intuiția situațiilor și a sufletului omenesc.

Adăogați la toate acestea o limbă plată, făcută din locuri comune, un dialog revărsat inutil, flasc, inexpressiv, și veți avea icoana acestor exasperante patru acte, cu tâlc zoologic izvorît din mica poveste centrală, cu papagalii.

Și în fața acestei „realizări” revine iarăși întrebarea: de ce își încarcă Teatrul Național astfel seriile, pe care le-ar putea întrebuința cu folos fie pentru *literatura românească*, chiar mediocru meșteșugită teatralicește, dar literatură în adevăratul înțeles al cuvântului; fie pentru marele și folositorul repertoriu?

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M A R U N T A

DINTR'O harnică tiparniță elvețiană (Verlag A. Franke, Berna) a ieșit o nouă carte a lui Hugo Marti, directorul literar al ziarului „Der Bund”. Întâia a fost: „Rumänisches Intermezzo”, o carte care s'a bucurat de un larg și bine meritat succes. (Simpatia față de noi și-a dovedit-o Marti și prin conferințe ținute în Elveția despre folclorul românesc, precum și prin numărul special al ziarului „Bund”, ce-l va închina literaturii noastre contemporane). Cartea proaspăt apărută se cheamă „Rumänische Mädchen”. Să ni se dea voie să nu-i traducem titlul. În graiul nostru cu cuvinte fatal mute pentru multe vrăji, ce sunt ale noastre, el și-ar pierde rezonanța mătăsoasă și farmecul exoticului, pe cari le are în original. Ați luat seama cum se înmulțesc cărțile străine cu subiect românesc? În literatura europeană eram cunoscuți până de curând numai din acea nenorocită și prea grotescă anecdotică, ce ne așează irevocabil într'un spațiu imaginar al tuturor posibilităților. Drept mărturie s'ar putea cita nume celebre ca Szienkiewicz, Knut Hamsun, Thomas Mann, etc. Prin literatura lor circulă încă boieri răsăriteni cari își vând soțiile, ofițeri escroci, cartofori de proporții omerice, falși prinți tâlhari de blazoane. Acestea erau

tipurile românești cele mai interesante și singurele cari treceau granița pentru a fi prinse în cele mai autentice erbare ale scrisului european. Se ivește acum o altă literatură care ne vede cu atmosfera ce ne aparține, idilici sau demonici, adânci sau ușuratici, oarecum dincolo de bine și rău, *înăuntrul peisajului nostru*. Hugo Marti ne-a cunoscut la o răscruce istorică: a stat vre-o doi ani în țara noastră, în timpul când cumpăna neutralității se apleca. Și cât a stat sub poale carpatine, a trăit deopotrivă între cameni de sânge domnesc cu obârșii bizantine, ca și între țărani pământului cu sânge ceva mai vechiu, venind chiar dela Adam cel blestemat. Amintirile încrucișate de multe vedenii vii ale aceluși timp petrecut între crini domnești și greeri țigănești — sunt povestite în „Rumänisches Intermezzo”. Povestitorul a așteptat până când în vinul tulbure al amintirilor drojdia a căzut la fund și aroma s'a ales deasupra: arta lui devine astfel limpede cristal, chiar și atunci când închiagă mocniri caotice și viziuni de sfârșit de veac. Prin amintirile lui Hugo Marti trec orașe svăcnind de-o ciudată viață, mănăstiri de legendă, nume de munți amintind rămășițe de capiști păgâne, ierni mitice pe plaiuri pierdute în cer, codrii

din cari ursul îl înspăimântă ca o poveste, viscole și liniști, moșii boerești cu slugi umile, veri caniculare și oameni cufundați în suflul colec.iv cu satisfacția stropilor de apă pierduți în apa așa de mare a mării. Și dintr'odată în această organică identificare a omului cu peisajul — faptul așteptat și totuși necrezut al războiului, oarecum invazia apocaliptică a istoriei într'un ținut abia atins de ea. Pe urmă dezastrul. Firește numai ceea ce putea să fie văzut de-un străin : nu fatalitatea epică și tragică, piutitoare peste fronturile în mișcare, ci interioara dar nu mai puțin tragica fatalitate în viața inșilor dinăuntru țării. Aceste aspre, expresive, plastice pagini în afară de arta de mari calități rotunjite în sine, mai au — pentru noi îndeosebi — o incontestabilă valoare documentară, deși cartea nu conține numai „adevăr” ci și „poezie”. (Aceasta pentru cei cari n'ar ști să facă deosebire între ele). In volumul „Rumänisches Intermezzo”, carte de amintiri personale, este și o povestire „Țiganca”, care s'ar potrivi poate mai bine în tovărăăia celor două nuvele din „Rumänische Mädchen”. Impreună ar alcătui un ritmic și deplin închiegat triptic : țiganca, țaranca, domnița. (Tudorița, Ileana, Sonia). Fiecare în focarul eliptic al unei încordate acțiuni. Țiganca, de-un amoralism oriental, amestec de pasiune solară și calcul primi.iv, țaranca naivă și ispititoare, zână inconștientă a pământului, crudă prin patimile cumplite, ce le stârnește ; domnița, femeiușcă sălbatică și rafinată, care se cere îmblânzită, tânăr animal nobil adulmecând aventuri biciuitoare. Măsura artei lui Hugo Marti o dă — după părerea noastră — îndeosebi ultima nuvelă : Sonia. Stăpân desăvârșit pe mijloacele sale de expresie și pe tehnica compoziției — Marti redă în această nuvelă pasiuni ascunse în așteptarea unui amenințator prilej de izbucnire — și aceasta fără a spune despre ele un cuvânt. In dosul dialogurilor intenționat reci și tangențiale, vibrează și pălpâie focuri subterane cari nu se vor mistui niciodată până la capăt. Fără să știi cum, te pătrunzi de aceste pasiuni ca de-o boală, pe calea sugestiei. Marti întrebuițează aici metode tocmai contrare celor obișnuite în literatura psihologistă. Cel care a scris admirabila „Sonia” nu și-a spus ultimul cuvânt, — din pragul acestei nuvele se deschid largi posibilități de amplificare a înaltelor și variatelor mijloace artistice cucerite până aci.

LUCIAN BLAGA

VORONET, Humor, Arbore. Sucevița. Frumoase porți, cu zugrăveli tot așa de strălucite ca acum patru-sute de ani, pe sub care sufletul apucă drumul Bucovinei. Toamna abia a avut vreme să scuture într'o noapte aurul subțire al mestecenilor și să sufle în fagii de flacără de pe dealurile țării lui Ștefan cel Mare, de când treceam încă odată dela una la alta. Mi-aduc aminte întâiu de lucrurile mici. Turnul pătrat dela

Arbore era plin de afișele electorale ale domnului Po-hoață, care cheltuia o nespusă iscusință ca sa nu zică pe nume partidului său politic. Preotul dela Humor a închis așa de bine curtea cu niște garduri întunecate și greoaie, ca să-și apere o cât mai întinsă pășune pentru vite, că te simți înăuntru la strimtoare, iar clopotnița nici nu poate fi ajunsă. Călugărașul dela Voroneț se plângea că streășina e prea îngustă și ploaia se scurge pe contrafort și spală dumnezeiasca frescă. Comisia Monumentelor istorice a fost înștiințată, dar nu se mișcă. La Sucevița o pasăre mare albă, ca o gâscă sălbatică răsnită de cărd, se învârtește mereu în cer, și nu se îndeamnă nici să se așeze, nici să ia șleahul vânturilor. Cei cincizeci și doi de îngeri trandafirii de pe tot peretele din fața intrării, unii în genunchi, iar alții de pază la cele treizeci de trepte ale scării cerului, bat și ei din aripile înalte, în seara care se lasă.

Prin toate aceste biserici de demult și prin altele din acelaș pământ, poartă cu o erudiție sigură și cu o mare îndrăsneală în ipoteză d-l P. Henry, în volumul de *Mélanges* al Institutului Francez de înalte studii din România. E o contribuție la cercetarea picturii moldovenești și se chiamă „Folklor și iconografie religioasă”. Știința care se desfășoară acolo în jurul vămilor văzduhului cu urmărirea izvorului lor în Viața Sfântului Vasile cel Nou și a înrăuirilor prin analogie din alte lucrări teologice, e vrednică de prețuire. Dar vrednică de mai mult decât atât e stăruința autorului să dovedească, cel puțin prin argumente logice și analize comparate, că pictura mai ales a celor patru biserici amintite a fost puternic înrăuită de folklor și că ea a ieșit din pensurile unor meșteri români. Voronețul, Humorul, Arbore, Sucevița primesc deodată o nouă viață. Albastrul și verdele și aurul lor fără asemănare au de astăzi un nou înțeles. Poezia și credințele poporului au urcat în ele și ne privesc de sus în strae care nu mai sunt ale sfinților după tipic. Parcă bisericile cele minunate abia de acum le simțim ale noastre, chivote de piatră în care se păstrează sufletul popular. Descoperitorul e acest francez iscusit și de gust, om de știință și secretar, cu multe merite pentru cunoașterea Franței de astăzi între noi, al Institutului Francez din București, un fel de Școală română dela Fontenay-aux-Roses. Aveam comorile între noi și nu știam să le citim destul. Pisarul care a urcat pe scări și a plimbat lupa peste slove, e de departe, dar ne-a lămurit. Incepem să vedem.

UN CICLU de conferințe abia încheiat, a făcut să irăsune pereții Aulei dela Fundația Carol în patru seri de aceeaș întrebare, pusă rând pe rând liricii, prozei, plasticii și poeziei : ce este sufletul românesc? Intrebarea am auzit-o și eu, și am spus-o mai departe ; nu știu însă dacă a fost cineva care a auzit și răspunsul,

Poate că el a fost înregistrat de „Societatea de estetică”, inițiatora...

Când s'a încercat în trecutul mai depărtat sau de ieri, o caracterizare a sufletului românesc, știința s'a oprit la incommensurabile introduceri, iar inteligența curentă la forma răspunsurilor la o anchetă, ceea ce înseamnă la concluzii. Cercetarea însă, pe temeiul de documente, nu s'a făcut încă. Era și ceva mai greu.

Sufletul românesc trebuie surprins în diferitele lui chipuri de manifestare, și mai ales în operele de creație care trăesc în sine, desfăcute de clipa și prilejul nașterii. Ele pot fi astfel analizate, comparate și întrebuințate ca elemente într'un proces mai mare de sinteză. Creația literară, și cea artistică îndeobște, s ar părea că se oferă în acest scop între cele dintâi. Ea este o întrupare voită a celui suflet, în tipare de cea mai înaltă sensibilitate. S'ar părea! Greutatea a fost însă numai mutată într'un câmp mai restrâns, fără să fie prin aceasta mai apropiată de deslegare. Cercetarea va dovedi-o, din nenorocire, dela întâii pași.

Ce răsfrânge, de pildă, proza noastră literară privită din acest punct de vedere?

Întrebată, ea poate răspunde ca eroul lui Goethe: *Zwei Seelen wohnen, ach, in meiner Brust*. Opera de artă e o realizare individuală și expresie a unei individualități. În ea se întâlnește în întâiul rând, și violent, autorul. El vorbește mai cu seamă în numele lui. Sufletul lucrurilor sau sufletul colectiv urmează celui dintâi și nu i se suprapune în întregime niciodată. Scriitorii mari crează tipuri, care nu sunt propriu zis o prelucrare a realității, ci creatoare de realități. Nu atât Rușii timpului lor au dat pe eroii lui Tolstoi și Dostoiewski, cât Rușii de mai apoi au căutat să se facă după acei eroi. Două generații cel puțin s'au turnat în acele tipare. Lucrul n'are de ce să pară neverosimil. Să ne gândim la generația română de intelectuali de după Eminescu. Douăzeci și cinci de ani sufletul românesc putea să apară oricărui cercetător, cu trăsături emineștiene. Ar fi greșit? Nici vorbă! *Zwei Seelen wohnen, ach, in meiner Brust*. Sufletul personal și original luase în albia lui și sufletul național. Dar acesta își impune atunci o silă, de care curând caută să se libereze.

El se liberează, ca să intre în alte prelucrări. Părăsind punctul de vedere individual, pentru celălalt, se poate zice că artiștii înșiși nu sunt decât întrupări parțiale și deci, în această privință, a înglobării în întregime, niște întrupări imperfecte ale sufletului național. El se caută neconținut și-și găsește aceste organe de exprimare, din ce în ce mai subtile și mai complicate, cu cât problema, după ce i s'au tras dimensiunile aproximative, se cere adâncită și înțeleasă în amănunt și în nuanțe. Un asemenea fenomen de treptată desvăluire nu mai poate fi urmărit în cazuri singulare, ci pe grupe și în colectivități de timp și spațiu. Prozatorii au să înceapă să dispară și să se impue tot mai mult proza. Științificizarea aceasta va suferi însă la literaturile vii și în curs de desfășurare, tocmai de neputința îngrădirii

materialului. Neașteptatul, creația nouă, personalitatea care le poate răsturna sau pune în lumină pe toate celelalte, e îndărătul orizontului și poate răsări oricând. Generalizările nu îndrănesc să cristalizeze.

AM ÎNAINTEA MEA câteva foi de critică și de știri literare și artistice, venite tocma idela Sofia. Sunt aproape prea multe. Iată „Literaturni Novini”, cu Madona lui Onofrei pe întâia pagină, de două cri străină în vâlurile ei clasice printre slovele chirilice care aduc aminte de invazia culturală din vremuri. Iată „Gloбус”, cu vederea Constanței și a Mării, de Marius Bunescu, deasupra unui articol în care se înșiră toți artiștii noi ai României. Și mai iată „Literaturnen Glas”, „Komedia”.

Cunosc prea bine împrejurările ca să mă las amăgit și să amăgesc apoi și pe alții, despre interesul pentru literatură și arta noastră dincolo de Balcani. Necunoașterea e reciprocă și adâncă. Dacă pentru mișcarea grea a mărfurilor și a oamenilor Dunărea e o punte care leagă, pentru spirit ea rămâne o prăpastie netrecută. Argumente fără rost, deoparte și de alta, amână apropierea. Noi vorbim neconținut de recunoștința veșnică și întreagă pe care Bulgarii ne-o datoresc pentru 1877, iar ei nu se gândesc decât la Dobrogea. Fiecare popor aruncă pe seama celuilalt vini capitale. Cea mai mare cred că n'au descoperit-o încă: aceea că, alături trăind, nu știu nimic unul despre altul.

Calea rămâne însă deschisă și e arătată chiar de această eflorescență de artă românească din cele mai noi numere ale publicațiilor de informație literară și artistică, atât de numeroase, ale Sofiei. „Compoziția” lui Teodorescu-Sion, cu etajele ei și purtătoarele de fote stilizate, reproducă de „Literaturni Novini”, stă înaintea noastră ca o cortină. Un semn, și piesa poate să înceapă. Scriitorii și artiștii trebuie să se caute singuri.

De unde a ieșit acest părelnic interes față de noi, al vecinilor dela Miazăzi? Parcă văd încă, de pe terasa înaintată în Mare, a casei mele dela Balcic, dincolo de-o râpă, pe unul din vechile cheiuri, un pictor la lucru. El e mai sus de mine, dar nu e atât de departe ca să nu pot urmări de unde sunt, creșterea pe carton, a portului cu moara cea mare și a golfului dinspre Karaghioł. Lucrează în culori tari, și poate chiar cuvântul „tare” e prea slab pentru viziunea lui: în culori explozive. Câte o femeie în vâluri se oprește și se uită, Turculeți cu alte gânduri se strecoasă pe-aproape și se lasă pe pietre la apă. Pentru mine, care citesc aici, la umbra puțină a unui prun, totul intră în cadru, și pictura și pictorul și trecătorii și depărtarea înșorită.

Pictorul acela era în trecere dintr'o călătorie mai lungă de studii în Apus. Venea pe locuri pline de copilăria lui, deși se trezise acum, prin voia istoriei, cetățean al altei țări. După cum îl descopere și numele, Kavarnaliev, el își are rădăcinile în orașul de Găgăuți

de mai la deal. A făcut o expoziție pentru drumeții de-o vară ai Balcicului, pe care spre toamnă a dus-o și la Bazargic. Din informațiile pe care le-a cules despre colegii români au ieșit aceste articole ale ziarelor dela Sofia. În zarea închisă pentru Bulgari cu zăvoare de ură, dinspre țara noastră, s'a luminat această poartă, în care artiștii români se arată în mirajul lor de culori și de visuri de artă. Fapta d-lui Kavarnaliev e prea rară, ca să nu fie scoasă la iveală. Cu ea se dă la iveală și rostul Balcicului, de punte de întâlnire între noi și Bulgari.

Am putea răspunde, și chiar cu mai mult decât ni s'a dăruit. De curând Iordan Iovcov, unul din bunii prozatori ai Bulgariei de astăzi, a scos un volum : „Serile hanului dela Antimovo”. E vorba de o serie de nuvele, care atât în titlu cât și în felul tratării, au o asemănare neașteptată cu „Hanu' Ancuței” lui Sadoveanu, deși scriitorul bulgar e mai strict epic, iar observația lui mai realistă. Antimovo e un sat din Cadrilater. În anul acesta de sărbătorire a Dobrogei traducerea unor povestiri din viața Bulgarilor dela noi, se vede ușor decât interes ar fi, nu numai literar. Aceasta cu atât mai mult, cu cât urmele de viață românească, într'un ținut unde o propagandă politică de dușmănie — ne tăgăduște până și sămânța, se întretes ca niște fire de aur prin „Serile hanului dela Antimovo”.

Se va găsi cineva să ni le dea în românește?

EMANOIL BUCUȚA

LA apariția *Revistei de Filosofie* (seria nouă) și a *Logos*-ului, ne întrebam, cunoscând racilele mediului nostru social, dacă aceste publicații vor putea să dureze. Dar iată că cea dintâiu își încheie primul an, după o apariție matematic regulată, iar „Logos” ne surprinde aproape, la interval scurt, cu al doilea număr al său.

Afară de recenzii, cronici (aceea a d-lui Floru, despre interpretarea problemelor cantității la Albert Spaiier, cuprinde fine punctații analitice), articole de popularizare și încercări, „Revista de Filosofie” în ultimul număr al anului aduce prima parte, caracterizată prin aceeași soliditate cu care autorul ei ne-a obișnuit, a studiului d-lui Bagdasar asupra lui Natorp, precum și un capitol, de intensă spiritualitate, al d-lui Motru despre vocație — probabil introducerea la noua sa lucrare despre filosofia vocației. Studiind problema personalismului, era firesc ca d-l Motru să ajungă la aceea a vocației. Aceasta e definită prin opoziție cu simpla aptitudine sau virtuozitate profesională. Vocația e ceva complex, tainic, fatal, aproape dezinteresat și înaintea de toate creiator. Ea aduce un spor de originalitate culturală și, ceea ce e foarte interesant, ea e cași preacordată cu stilul mediului respectiv. D-l Motru schițează și direcția, în care va încerca să o explice : în legătură cu mediul social istoric și cu pământul. Prin aceasta și prin sugestiile, pe cari le caută în cultura

poporală, d-l Motru confirmă aceeași adâncă înclinare de explicare pe bază autohtonistă.

„Logos”, masivă și ezoterică, având ceva dintr'un muzeu de lespezi cu inscripții, prezintă cinci studii grave. „Ortodoxia în esența ei”, al profesorului Glubokovski, caută această esență, conform Evangheliei, sfinților Părinți și tradiției, în comuniunea mistică cu Dumnezeu prin Isus Cristos, înlăturând caracterul mai mult de doctrină intelectuală, care tinde să se dea creștinismului neortodox. Profesorul Vasile Gheorghiu documentează că împărăția de o mie de ani, de care vorbește Apocalipsul sf. Ioan, nu trebuie să se așeze la sfârșitul veacurilor, ci cu începere de la expierea Mântuitorului pe cruce și că nu e vorba de o mie de ani, ci de un număr nedeterminat de mii de ani. Părintele Partenie atrage atenția asupra însemnătății capitale a mărturisirii în viața religioasă și superiorității ortodoxismului din acest punct de vedere. Câteva indicații de psihologie a confesiunii cuprinse în aceste pagini, le-am dori dezvoltate în studii viitoare. Arhimandritul Scriban, ocupându-se de problema unirii bisericilor, ajunge la concluzia că metoda cea mai bună nu e discuția dogmatică, ci apropierea psihologică, singura care poate pregăti o atmosferă propice și pentru chestiunea dogmatică. Iar Thomas Greenwood relatează asupra svârcolirilor spirituale recente din Anglia împrejurul modificării serviciului religios pentru a-l apropia de catolicism. Restul revistei, aproape jumătate, e ocupat de cronici bogate și autorizate semnate de părintele Mihălcescu, Petru Toma, Victor Popescu, Mircea Eliade, profesorul Strohl și Virgil Godeanu. Privind în ansamblu, se vede o înmulțire a colaborărilor locale și, ceea ce e mai important, o reliefare mai unitară a ideii religioase, în special ortodoxe. decât era în primul număr. D-nii Nae Ionescu și Victor Popescu se pot felicita. Știm, deasemenea, ajutorul pe care l-a dat, nu numai prin articole, părintele Scriban. Ne gândim, pe urmă, la cartea „Jertfă de seară” a teologului Victor Popescu. Se caracterizează prin trisțe compactă, ingenuitate, nevoie adâncă de împăcare sufletească prin religie și prin muncă apostolică pentru Isus : nu e de mirare că autorul ei își alătură, jubilând, munca lui, zi de zi, pentru ca un număr din „Logos” să poată fi alcătuit.

Apariția acestor două reviste (la care trebuie să se adauge aceea a *Minervei*, a *Arhivei pentru știința și reforma socială* și a altora mai modeste, dar utile și punctuale), presupune nu numai normală coacere a culturii noastre și un debușeu ceva mai mare în țara întregită, dar și un început de formare a *conștiinței profesionale* a celui sau celor ce scot revista. Vremea când revistele încetau de obicei la „anul I numărul 1”, articolul program fiindu-le și epitaful, începe să apară anahronică. Dacă se găsește un împătimit până la monomanie, care să îngrijească de o revistă, aceasta apare cel puțin un interval onorabil. Exemplul celui „nebun” și „desmățat” Diderot, a cărui direcție spirituală nu ne interesează, căruia i se datorește însă mai întâiu apariția

Enciclopediei, poate servi. Dar va putea această conștiință profesională, de care vorbim, să asigure o politică culturală de viitor, care înseamnă substrat economic, mărirea necurmată a cercului colaboratorilor, apropierea lor, fie printr'o ideologie comună, fie măcar printr'o comunitate de muncă, printr'o devotată camaraderie de creație, care să dea minimul de unitate în varietate?

Desigur că revistele în chestiune s'au gândit la aceste lucruri. Deaceia „Revista de Filosofie” și-a lărgit cercul publicând uneori și încercări ori popularizări de studenți înaintați sau diletanți — ceea ce de unii a fost înțeles impropriu. Iar „Logos” auzim că s'a învoit cu universitatea, ni se pare și cu Sinodul, atât pentru partea materială cât și pentru cea spirituală. Cu toate că formula trebuie schimbată: nu universitatea și Sinodul, ci universitari și sinodali. Dar noi ne gândim și la altceva și ne place să încheem cu o urare. E vorba de cei cari au inițiat o mișcare ortodoxă la noi. O colaborare în paginile „Logos”-ului a tuturor acestora ar fi cea mai indicată să-i dea atributele complete, pe cari le merită viitorul acestei publicații și în special o accentuare a stilului literar și a nervului viu, fie în sens de dialectică fie în sens de comunicativitate antrenantă. Deși la al doilea număr, „Logos” e de pe acum o tradiție prețioasă și merită prinos de jertfă.

Termenii „națiune”, „naționalism” sunt rar definiți din punct de vedere științific. D-l Gusti nota, imediat după războiu, că problema națiunii abea dacă e atinsă de tratatele de sociologie și că dicționarul sociologic al lui Fausto Squillace nici nu pomenește de națiune! Faptul se datorește greutateii de a defini în acest domeniu, națiunea fiind „une idées élusives, difficiles à définir”. Dar se mai adaugă și obiceiul celor ce scot dicționare, în special Academiiile, de a face prea multă istorie. Li se cere cuvintelor nobleță istorică pentru a fi admise, chiar dacă ele sunt create de spontaneitatea națiunii proprii. Pretutindeni Academiiile fac istorie și altceva, într'un sens sau altul.

Dar iată că Academia Franceză s'a hotărât de curând să admită pentru dicționarul său termenul naționalism cu sensul următor, după traducerea cotidianelor: „părerii, sentimente, cari reclamă tradițiile naționale ale unei țări. Se opune internaționalismului”. Psihologic, termenul e corect definit și aceasta era fatal în patria lui Ernest Renan, care, cu intuiție de poet și de om de știință, a văzut valoarea tradițiilor și istoriei pentru ființa națiunii, lui fiindu-i debitorii majoritatea celor cari s'au mai ocupat cu națiunea. Dar naționalismul implică și o etică; e mai degrabă o etică. Aceasta nu e lămurită în definiția de mai sus sau e ceva prea vag, sau, ceea ce e mai important, i se fixează perspective nepotrivite. Căci unde lucrurile se complică e când

se opune naționalismul internaționalismului, ceea ce înseamnă că se opune și etica naționalistă eticei internaționaliste. Ca motivare psihologică, naționalismul și internaționalismul sunt în adevăr valori diferite, dar e adevărat că etica naționalistă și cea internațională se găsesc în raporturi de opoziție?

Aceasta ar însemna că societățile internaționale, cari au luat ființă de la războiu încoace, se opun factorului național. Societatea Națiunilor, Asociația internațională a profesorilor secundari, etc. ar fi în această categorie. În ultimul timp, categoria internațională a devenit curentă și fatală în gândirea economică, juridică și chiar culturală în mare parte. Ar fi atunci, în aceeași măsură, o părăsire a poziției etnice? Aici ne amintim de un gânditor englez, care s'a ocupat de aceste noțiuni chiar în timpul războiului: Ramsey Muir, profesor la universitatea din Manchester. El susținea chiar că naționalismul autentic este condiția internaționalismului. De aceea cea mai mare primejdie pentru realizarea vieții internaționale o vedea în statul austro-ungar, tocmai pentru că acolo naționalismul nu era respectat, — în acea „région confuse où l'esprit national n'avait pas encore remporté une pleine victoire...” (Nationalisme et internationalisme 142—143). „C'est seulement sur les bases du nationalisme triomphant, comme le grand Napoléon l'a vu il y a cent ans, que peut se réaliser un internationalisme effectif” (ib. 7).

Sinteza naționalism-internaționalism e dintre cele mai bine venite, iar cei ce-și dau seama că o cultură n'are fundament dacă nu e națională și n'are justificare dacă nu e internațională, au temeuri în plus să militeze în acest sens. Așa dar urmările definiției date în dicționarul Academiei Franceze sunt nefericite, mai ales dacă se are în vedere puterea de influențare, pe care o au dicționarele și enciclopediile, chiar neautorizate și cu atât mai mult când e vorba de cea mai ilustră dintre Academii. Urmările nefericite sunt teoretice, fiindcă opoziția în chestiune nu e necesară, și sunt practice, fiindcă etnicul e discreditat în numele vieții internaționale, iar aceasta își pierde apărătorii, cari cred că nu pot fi partizanii națiunii rămânând și ai unui tot de viață supraordonat. Termenul opus naționalismului nu e internaționalismul și nici umanitarismul, ci cosmopolitismul și chiar șovinismul. E adevărat, era o vreme când internaționalismul se opunea națiunii, ideea aceasta fiind popularizată mai cu seamă de diferitele Internaționale socialiste. Și azi sunt unii, cari înțeleg tot așa. Dar în general termenul începe a fi înțeles altfel și, în cele mai multe cazuri, se întrebuintează azi altfel. Un dicționar e ținut să arate toate sensurile și să indice pe cel principal. Mai ales când prin aceste precizări se poate ajuta la însuși limpezirea vieții sociale, cum e cazul de față. Nu miră că un termen prea viu pentru a face figură academică, cum e „naționalism”, a fost acceptat așa de târziu într'un dicționar; dar că i s'a dat definiția de mai sus, e un lucru vrednic de mirare.

VASILE BANCILA

Secretar de Redacție: Al. Bădăușă

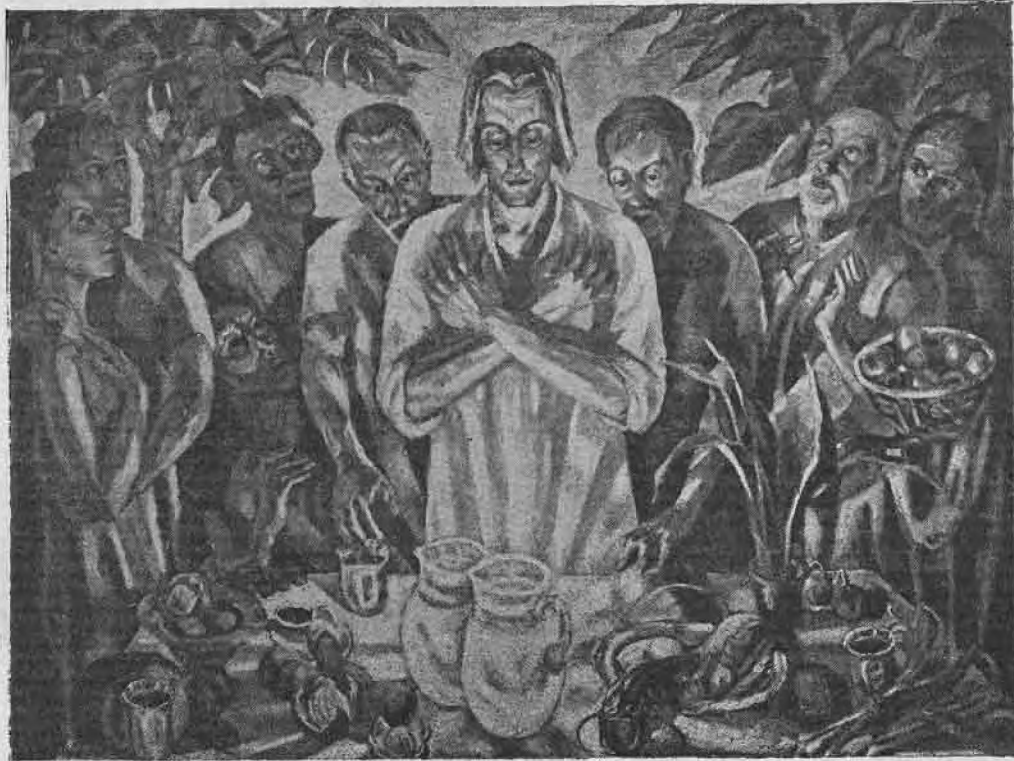

HANS EDER

CINA CEA DE TAINA

GANDIREA

HANS EDER

NUNTA DIN CANA

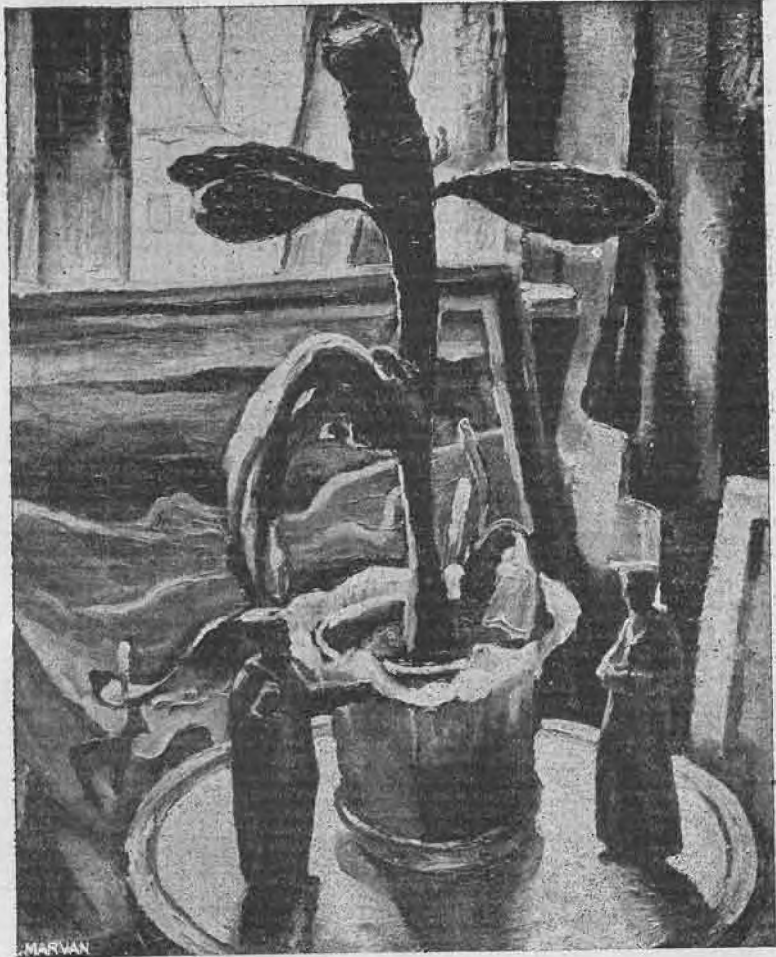
GANDIREA

HANS EDER

RIDICAREA CRUCII

GANDIREA

HANS EDER

NATURĂ MOARTĂ

GANDIREA

VA APARE:

„LAUDA SOMNULUI“

VERSURI
DE
LUCIAN BLAGA

A APĂRUT:

C O N U E N A K E

DE
N. M. CONDIESCU

EDITURA SCRISUL ROMĂNESC

PREȚUL 70 LEI

A APĂRUT:

EMANOIL BUCUȚA
CRESCĂTORUL DE ȘOIMI

COLECȚIA „CARTEA VREMII“

A APĂRUT:

F L O R I L E

NOTE ȘI IMPRESII

DE
GH. D. MUGUR

PREȚUL 40 LEI

A APĂRUT:

OMUL CARE ȘI-A GĂSIT UMBRA

DE
CEZAR PETRESCU
EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ“

A APĂRUT:

AL. BĂDĂUȚĂ
NOTE LITERARE

Prețul 30 lei

Colecția „Cartea Vremii“

A APĂRUT:

GIB. I. MIHĂESCU
LA „GRANDIFLORA“

PREȚUL 100 LEI

EDITURA „SCRISUL ROMĂNESC“.

EXEM -
PLARUL
LEI 30. —

GÂNDIREA

EXEM -
PLARUL
LEI 30. —

*APARE ODATĂ PE LUNĂ

GRUPAREA REVISTEI: AL. BĂDĂUȚĂ, VASILE BÂNCILĂ, LUCIAN BLAGA, G. BREAZUL, EMANOIL BUCUȚA, AL. BUSUIOCEANU, G. CĂLINESCU, V. CIOCĂLTEU, OSCAR WALTER CISEK, N. M. CONDIESCU, DEMIAN, RADU DRAGNEA, MIRCEA ELIADE, O. HAN, NAE IONESCU, ADRIAN MANIU, ALEXANDRU MARCU, PETRE MARCU-BALȘ, GIB. I. MIHĂESCU, SORIN PAVEL, CEZAR PETRESCU, ION PILLAT, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, ION MARIN SADOVEANU, ZAHARIA STANCU, SANDU TUDOR, PAMFIL ȘEICARU, FRANCISC ȘIRATO, T. VIANU, V. VOICULESCU

REDAȚIA: NICHIFOR CRAINIC, STRADA POLONĂ No. 38, BUCUREȘTI

No. 12

DECEMBRIE 1928

CUPRINSUL:

G. CĂLINESCU: De Apparitione
Angelorum 471

V. VOICULESCU: Căpîlul Pădu-
rarului (versuri) 476

GIB MIHĂESCU: Pîic 482

ION PILLAT: Scrisoare (versuri) 487

R. HAN: Poezii 489

EMANOIL BUCUȚA: Maica Dom-
nului de la Mare 491

I. M. SADOVEANU: Triptic 502

IDEI, OAMENI ȘI FAPTE

PETRE MARCU-BALȘ: Spiritul
Critic și Mistica Statului Istoric 504

MIRCEA VULCĂNESCU: Gînduri
pentru pomenirea picturului Sabin
Pcupp 506

CRONICA LITERARĂ

AL. BĂDĂUȚĂ: „Necazurile Pă-
rintelui G' edeon" de Damian Stă-
noiu și „Florile" de Gh. D. Mugur 509

CRONICA PLASTICĂ

O. W. CISEK: Expoziția Hans Eder 512

DRAMĂ ȘI TEATRU

I. M. SADOVEANU: „Papagalii" de
Const. Răul ț 513

CRONICA MĂRUNTĂ

LUCIAN BLAGA, EM. BUCUȚA,
VASILE BÂNCILĂ 514

ILUSTRĂȚII

COPERTA: Icoană veche REPRODUCERI IN INTERIOR: Hans Eder

DESENE IN INTERIOR: Demian.

ABONAMENTE: 1 AN 350 LEI; 6 LUNI, 175 LEI PENTRU INSTITUȚIUNI
ȘI AUTORITĂȚI, 500 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 500 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA: GR. TEODOSSIU, STRADA LATINĂ No. 10

EXEM -
PLARUL
LEI 30. —

GÂNDIREA

EXEM -
PLARUL
LEI 30. —